

Ковровський І.Г.

Мартиненко Л.А.

Ляшенко О.В.

*Біблійна історія та
християнська етика*

1 клас

Методичні рекомендації до занять

З благословення Високопреосвященнішого Митрофана,
архієпископа Білоцерківського і Богуславського

Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (Лист
МОНМС України №14/18-Г-715 від 17.08.2011 р., протокол комісії №8 від
21.07.2011 р.)

Рецензенти:

Н.І. Клокар, кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Київського
обласного інституту післядипломної освіти педагогічних
кадрів

В.В. Яблонський, методист християнської етики Київського обласного
інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів

Ковровський І.Г., Мартиненко Л.А., Ляшенко О.В.

Біблійна історія та християнська етика. 1 клас: Методичні рекомендації до
занять / За ред. І.Г. Ковровського. – Біла Церква, 2008. – 164 с.

Дані методичні рекомендації до занять є посібником для вчителя при
викладанні курсу «Біблійна історія та християнська етика» у 1 класі. Посібник є
складовою частиною навчально-методичного комплексу і містить детально
описаний хід кожного із 34 занять курсу. Матеріал посібника може бути
використаний як для факультативних занять, так і для проведення класних
виховних годин чи ранкових бесід-зустрічей.

© Ковровський І.Г., Мартиненко Л.А., Ляшенко О.В., 2008

Зміст

Передмова

Програма факультативного курсу для учнів 1 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

I. Світ, наповнений любов'ю

Заняття 1

Заняття 2

Заняття 3

Заняття 4

Заняття 5

Заняття 6

Заняття 7

Заняття 8

II. Моя родина

Заняття 9

Заняття 10

Заняття 11

Заняття 12

Заняття 13

Заняття 14

Заняття 15

Заняття 16

III. Добротолубіє

Заняття 17

Заняття 18

Заняття 19

Заняття 20

Заняття 21

Заняття 22

Заняття 23

Заняття 24

Заняття 25

Заняття 26

Заняття 27

Заняття 28

IV. Мудре слово книги

Заняття 29

Заняття 30

Заняття 31

Заняття 32

Заняття 33

Заняття 34

Література

Передмова

Запровадження курсів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах є надзвичайно актуальним. Запропонований факультативний курс „Біблійна історія та християнська етика” ознайомлює учнів із Біблією, християнськими традиціями українського народу, сприяє формуванню особистості школяра на засадах християнської моралі, плекає в юних душах основи християнських чеснот.

Підготовлений навчально-методичний комплекс „Біблійна історія та християнська етика. 1 клас” спрямований на сприяння духовно-моральному розвитку дітей і прищеплення їм любові до Бога, до ближнього, до рідного краю. Навчально-методичний комплекс складається з методичних рекомендацій до занять, робочого зошита учня та хрестоматії для читання у колі сім’ї.

Методичні рекомендації до занять є посібником для вчителя, у якому детально описаний хід кожного заняття з курсу „Біблійна історія та християнська етика. 1 клас”. Кожне заняття має відповідну структуру. До кожного заняття визначена мета його проведення. До структури заняття відносяться:

- вступна бесіда, яка підводить учнів до розуміння теми заняття;
- бесіда вчителя, у якій розгортається теоретична частина теми уроку;
- літературна хвилинка у вигляді повчального оповідання чи казки, зміст яких відповідає заявленій тематиці;
- практична робота учня з використанням робочого зошита для ілюстрування проблеми, що вивчається, і кращого засвоєння матеріалу;
- ігри для створення невимушеного середовища для засвоєння матеріалу;
- хвилинки-цікавинки, у яких подається додатковий матеріал по темі, що вивчається;
- фізкультхвилинки для активного відпочинку учнів;
- підсумок, у якому коротко підсумовується робота на занятті і даються, за необхідності, рекомендації щодо роботи з хрестоматією вдома.

Робочий зошит учня є збіркою матеріалів для практичної роботи учня на занятті. Для кожного заняття відведений окремий аркуш, що дає можливість, за необхідності, копіювати його. Практична робота передбачає активну пізнавально-практичну діяльність учня, що реалізується у виконанні ним практичних завдань: розфарбовування малюнків, домальовування сюжетів, розв’язання проблемних завдань, шарад тощо. Можливе завершення практичної роботи вдома.

Хрестоматія для читання у колі сім’ї є збіркою оповідань, казок, легенд, розповідей та віршів, які учні прослуховували на занятті. Оскільки учні першого класу ще не вміють досить добре читати, то рекомендується матеріал хрестоматії використовувати вдома. Бажано, щоб батьки читали дітям ті розповіді, які вони прослухали на відповідному занятті.

Тематика занять навчально-методичного комплексу укладена згідно „Програми факультативного курсу для учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів „Біблійна історія та християнська етика”, Біла Церква, 2006 р.”

Навчально-методичний комплекс „Біблійна історія та християнська етика. 1 клас” може бути використаний як на факультативних заняттях, так і у якості матеріалу до класних виховних годин чи ранкових зустрічей-бесід.

БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА
Програма факультативного курсу для учнів 1 класу загальноосвітніх
навчальних закладів
(34 години)

I. Світ, наповнений любов'ю (8 годин)

1. Я пізнаю світ. Краса навколишнього світу. Діти і природа (малювання).
2. Мудрість створеного світу. Творець. Дні творення.
3. Світ природи. Постійність та змінність Божого світу. Пори року. Спостереження за природою.
4. Людина – вінець творіння. Душа людини. Життя перших людей у раю.
5. Турбота Творця про нас.
6. Ангельський світ. Ангел-хранитель. День тезоіменництва. Традиція святкування: вітання рідних, друзів. Виготовлення листівок.
7. Плоди земні. Хліб земний та Небесний. Розповідь про мандрування зернятка. Прислів'я про хліб.
8. Світ потребує нашої любові. Бережімо красу природи.

II. Моя родина (8 годин)

9. Наш рід. Ми –християни.
10. Мамині радощі та турботи.
11. Шануй своїх батьків.
12. Любов – основа родинної єдності.
13. Творити непомітно добро людям. Життя святого Миколая.
14. Свято в твоїй родині. Гостинність.
15. Різдво Христове. Підготовка до свята.
16. Святвечір у родині.

III. Добротолюбіє (10 годин)

17. Життя прожити – хороші справи зробити.
18. Ввічлива людина: яка вона?
19. Милосердя та співчуття.
20. Лагідність та гнів. Читання повчальних оповідань.
21. Доброзичливість і вдячність.
22. Стриманість бажань. Послух.
23. Про чесність і правдивість.
24. Скромність прикрашає людину.
25. Добрі та погані вчинки (добро і зло).
26. Дорога до правдивого життя. Малюнки до теми: “Щастя бути Людиною!”
27. Великодні свята
28. Великодні свята

IV. Мудре слово книги (6 годин)

29. Освіта. Для чого людині освіта? Я – школяр, моє місце у школі.

30. День слов'янської писемності та культури. Слов'янська азбука. Розфарбування слов'янських літер.

31. Казка – бажання чуда, радості, ствердження добра. Всепереможна сила Добра у світі казкових героїв.

32. Свято Матері (Три матері: та, що народила, Мати-Україна, Мати усіх християн).

33. Підсумковий урок “Дивуємося красою світу“ або “Все це – дари Божі“.

34. Екскурсія “Краса храму“.

І. Світ, наповнений любов'ю

Заняття 1

Тема: Я пізнаю світ. Краса навколишнього світу. Діти і природа

Мета: - ввести дітей у прекрасний світ Божого творіння;

- ознайомити дітей з об'єктами природи;
- прививати дітям любов до рідного краю;
- розвивати художній смак.

Хід заняття

Вступна бесіда

Давайте уявимо, що на нашій Землі нічого немає, і спробуємо зобразити її такою прекрасною, якою б ми хотіли її бачити. Ми будемо з вами відгадувати загадки і разом прикрашати нашу матінку-землю. (Діти розгортають робочі зошити і розфарбовують малюнок у процесі роботи на занятті.)

Відгадування загадок

1. Синя шуба покрила весь світ. (Небо)
2. Хто однаково всіх любить?
Всіх однаково голубить?
Кожний скося тільки гляне,
А обняти не дістане? (Сонце)
3. Буває хмаркою вона,
Пушинкою буває.
Бува як скло, крижка, тверда.
Звичайна, підкажіть, ... (Вода)

Робота з розмальовками (діти зображують небо, сонце, хмарку)

А тут з'явилося деревце. Воно маленьке, але пройдуть роки, і дерево стане великим. Буде у нього стрункий стовбур, гілки утворять крону, на гілках з'являться листочки. Навесні дерево зацвіте, і згодом на місці квітів будуть плоди, а в плодах – насіння.

А якщо стовбур дерева зробити білим із чорними цятками, листочки – зеленими, цвіт – жовтими сережками? То яке дерево ми намалювали? (Берізку) А якщо ми намалюємо багато берізок, то буде цілий березовий гай.

Ви не раз бували в лісі. А чи відомо вам, яке дерево вважають наймогутнішим? (Дуб) Він буває до 40 метрів заввишки. Листки дуба розпускаються у квітні. Його плоди – коричневі. А називаються вони – ... (жолуді). Ліси, у яких ростуть дуби, називаються дібровами.

Любі мої дітки! Чого ви тільки не побачите у навколишньому світі. Ось і небо, зелена травичка. Далі – річечка гомонить. А в ній рибка пірнає, виблискуючи срібною лускою на сонечку. І березовий гай, і зелена діброва, і запашні квіти.

Імітація дітьми звуків

Аж ось – комарик задзижчав – з-з-з.

Заспівав жучок – ж-ж-ж.

Повзе змія у траві – с-с-с.

Шепоче вітерець у лісі – ш-ш-ш.

Вітерець зашепотів і листочок завертів.

(Розфарбовування окремих предметів після відгадування загадок)

1. Ось листок, та ще листок,
А під ним сидить ... (Грибок)

2. Ми дзвіночки білосніжні,
Аромат в нас ніжний-ніжний.
Хто це? Знаю, знаю я –
Лісова ... (Конвалія)

3. Що то за гість:
Ніжок має шість.
Ні бджола, ні джмелик –
Зветься він – ... (Метелик)

4. Сама невеличка,
Має білі щічки,
Сірі лапки, чорну шапку,
Фартушок жовтенький,
Голосок тоненький.
Та ж це птичка-невеличка
Називається ... (Синичка)

Продовження бесіди (із розфарбовуванням малюнка)

Трави, квіти, пташки, метелики – живі, бо вони пахнуть, співають, милують око гармонією кольорів і звуків. Виявляється, весь ліс, згори до низу, зайнятий під домівки. У повітрі – будиночок іволги. Вона високо над землею підвісила до гілля берези кошик із трави, волосся, шерстинок. У траві – будинок жайворонків, коників, комах. А у кого домівки у дуплах? (У білки, дятла, синиці, сови.) У кого під землею? (У крота, борсука, лисиці.)

Гра

А чи буває так:

Цуцики занякали: няв-няв-няв! (Ні)

Киценьки загавкали: гав-гав-гав! (Ні)

Качечки заквакали: ква-ква-ква! (Ні)

Курочки закрякали: кря-кря-кря! (Ні)

А горобчик прилетів,

Як корова заревів: му-у-у-! (Ні)

Як почув ведмідь,

Загорлав умить: ку-ку-рі-ку! (Ні)

За К. Чуковським

Фізкультхвилинка (інсценізація римівки)

*Раз, два – зелена трава!
Три, чотири – вийшли звірі!
П'ять, шість – пада лист!
Сім, вісім – птахи в лісі!
Дев'ять, десять – он сунічки
Підвели червоні личка.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Продовження бесіди

Діти, подивіться на малюнок, подумайте і скажіть, з чого з'являються:

- квітка (з насінинки);
- пташеня (з яйця);
- рибка (з ікринки);
- пшениця (із зернинки).

Назвіть вірно малюків тварин:

слон (слоненя), курка (курча), собака (цуценя), жаба (жабеня), кінь (лоша), корова (теля), миша (мишеня).

Літературна хвилинка

А тепер послухайте оповідання про маленьке мишеня.

Свято

Маленьке мишенятко з'явилося на світ! – дзвінко виспівували птахи, розносячи цю новину на всенький ліс.

– Свято! Сьогодні свято! День народження Мишеняти!

Усі в лісі радісно поспішали побачити малюка. Щороку Мишеня чекало на цей день. Йому здавалося, що свято буває тільки раз на рік, а решта днів сірі й сумні, як він сам.

Мишеня мріяло тільки про своє свято, не помічаючи нікого й нічого довкола себе. Та незабаром усі забули про нього, і свято пішло, здавалося, назавжди.

– Мені нудно й самотньо... – бурмотіло Мишеня.

– Умій радіти! – прошепотів хтось. Мишеня озирнулося й побачило квіти, дерева, небо й сонце.

– Як гарно! – здивувався малюк. І раптом почув, як птахи дзвінко виспівують на всенький ліс:

– Сьогодні свято! День народження Зайченяти!

– Ура! Свято повернулося, – зраділо Мишеня й поспішило привітати нове народження.

Тепер, коли Мишеняті ставало часом трішечки сумно, воно згадувало почуті слова: «Умій радіти!» – і свято було завжди з ним.

Л. Горбатенко

То що ж прошепотіли квіти, дерева, небо і сонце маленькому мишеняті? (Умій радіти.)

Підсумок

Тож умійте радіти, бо світ, що нас оточує, досконалий і прекрасний, неповторний і витончений.

Заняття 2

Тема: Мудрість створеного світу. Творець. Дні творення

Мета: - ознайомити дітей з біблійними днями творіння;
- розвивати вміння дітей висловлювати свою думку;
- розкрити дітям мудрість створеного світу;
- виховувати любов до творіння Божого.

Хід заняття

Читання казки

Хочу запропонувати вам розпочати наше заняття з цікавої казки. А ви прослухаєте її уважно і потім дасте відповідь на одне запитання: що сталося з гусеницею?

На крилах мрії

Жила-була на світі гусениця-мрійниця. Усі її родичі цілісінькими днями смакували соковитим листячком на галузках дерев, а вона годинами замріяно дивилася в небо. Їй дуже-предуже хотілося помандрувати разом з пухнастими хмаринками, стати такою ж легкою й невагомою, як вони. Або ж гарненькою, як оті он квіти на сусідній галявці.

Помітило мрійливу гусеницю золотooke сонечко та й каже:

– Можна все життя снувати вабливі мрії, гойдаючись на листочку. Затям: аби твоя мрія стала реальністю, треба потурбувати себе. Якщо ти не справлятимеш лежнє, я подарую тобі свій промінчик, а ти до ранку змотаєш його в клубочок. І тоді твоя мрія здійсниться.

Гусениця радо взялася до праці, не даючи собі і вгору глянути. Вона змотувала ниточку за ниточкою, так що незабаром і її самої не стало видно, а промінчик усе не закінчувався.

– Мені вже несила тримати цей клубок! – прошепотіла гусениця, ледь не падаючи з утоми. Але, згадавши про мрію, закрутилася ще жвавіше, обсновуючи себе, доки останню ниточку від сонячного промінця нарешті згорнула в кокон. Наша мрійниця була така виснажена, що миттю заснула в шовковистих нитках.

На ранок сонечко щедро винагородило працелюбну гусеницю: золотисті нитки перетворилися на чудові крильця, а сама вона – на метелика.

– Ой, які гарніюсінькі крильця! – вигукнула колишня гусениця.

– Тепер вони твої, – усміхнулося сонечко.

Так ось вона, мрія! Метелик спурхнув і полетів з квітки на квітку. Він був легкий і надзвичайно чарівний. Його крильця мінилися в сонячному промінні, наче вмита дощем веселка літньої днини. Хмаринки, пропливаючи вгорі,

привітно кивали йому кудлатими головами. А внизу, на землі, сиділи подружки-гусениці і з подивом дивилися в небо...

Л. Горбатенко

То що ж сталося з мрійницею? (Вона перетворилася в метелика) А чи може перетворитися на метелика цуценя? (Ні) З часом цуценятко стане дорослим собакою і буде охороняти чийсь двір або отару овець. Кожна жива істота на землі має своє призначення. А чи може людина керувати вітром, сонцем, рослинами? Хто ж створив цей прекрасний світ навколо нас? Чи могло це все виникнути саме по собі? (Відповіді дітей.)

Бесіда з практичною роботою (під музичний супровід)

Діти! Давайте заплющимо очі й уявимо, що у світі нічого немає. Ні будинків, ні людей, немає ні неба, ні землі, ні океанів, ні річок. Нічого немає. Є лише Бог. А Бог – це є любов. І ось Він захотів, щоб й інші створіння розділили з ним радість життя. І створив Він небо і землю. Земля була безлюдна і пуста, і пільма була над безоднею. Тому Господь вирішив і землю зробити прекрасною. І сказав Він: „Хай буде світло!” І з’явилося світло.

А зараз розплющимо очі й подивимося навколо, нібито все ми бачимо вперше.

І назвав Бог світло днем, а темряву – ніччю. Це був перший день.

Давайте розгорнемо зошити і розфарбуємо, як ми уявляємо собі світло і темряву (мал. 1). (Діти розфарбовують.)

„Хай буде твердь, щоб відділити воду, що знаходиться зверху, від води, яка знаходиться внизу”. І назвав Бог цю твердь – небо. І розкинулось над землею безкрає блакитне небо. І побачив Господь, як це красиво. Це сталося на другий день. Тож давайте розфарбуємо наше небо (мал. 2). (Діти розфарбовують.)

І сказав Бог: „Хай вода збереться в одне місце і з’явиться суша”. За словом Божим зібралася вода в одне місце. Давайте подумаємо разом і скажемо, які водойми ми знаємо? (Річка, озеро, море, океан)

А сушу, яка виступила з-під води, Бог назвав землею. Та пустою і непривітною була земля. Тож вирішив Господь: „Хай виростуть на землі всякі рослини, які дадуть насіння і плоди, щоб рости і розмножуватися”. А які рослини ви знаєте? (Відповіді дітей.)

Яких тільки не з’явилося рослин: і червоних, і рожевих, і жовтих, і блакитних – так що весь світ став яскравим і різнобарвним. Це був третій день. А зараз повернемося до наших зошитів і розфарбуємо цей яскравий Божий світ (мал. 3).

Давайте, діти, поглянемо на небо. Чи не скажете ви, що прикрашає наше ясне небо вдень? (Сонце) А вночі? (Місяць і зорі) І створив Бог сонце, щоб світило воно вдень, а місяць із зірками, щоб світили вони вночі. Сталося це на четвертий день. Який колір допоможе нам прикрасити наш малюнок? (Жовтий) Тож давайте розфарбуємо наші небесні світила (мал. 4).

Побачив Господь, який прекрасний цей світ: по небу пливли хмаринки, сяяло сонечко, співали веселі струмочки, а в повітрі стояв тонкий аромат

запашних квітів. Та не чуто було щебетання птахів, не літали метелики з квітки на квітку, не виблискувала срібною лускою риба в озері. І сказав Господь: „Хай попливуть у воді риби, а в небо хай полинуть птахи”. І сталося так на п’ятий день. Розфарбуємо малюнок (мал. 5).

Фізкультхвилинка

А зараз давайте проведемо невеличку фізкультхвилинку. (Діти імітують відповідні рухи.)

*Хмарка сонечко закрила,
Слізки дрібнії зронила.
Ми ті слізки позбираєм,
У травичці пошукаєм.
Рибкою пірнем в струмочок,
Птахом полетим в садочок.
Потанцюємо ще трішки,
Розімнемо ручки й ніжки.
Всі веселі, от чудово!
За роботу сіли знову.*

Бесіда з практичною роботою (продовження)

І сказав Господь: „Хай з’являться на землі всякі тварини”. І сталося так, як сказав Бог, а світ наповнився розмаїттям голосів тварин. Це був день шостий.

А зараз прислухаємося, подумаємо і відгадаємо, від яких тварин ми можемо почути такі звуки: му-у-у (корова), ме-е-е (коза), іго-го (кінь), няв-няв (кіт), гав-гав (собака), рох-рох (поросся), іа-іа (віслюк) та ін.

Зараз ми з вами знову розфарбуємо малюнок (мал. 6).

Хвилинка роздумів „Що найважливіше?”

Який прекрасний цей Божий світ! Подивіться на свої малюнки і скажіть, що із створеного Богом вам здається найважливішим і чому? (Варіанти відповідей)

Підсумок

І не міг Господь налюбуватися Своїм творінням: таке все було красиве. Сонце створив, щоб воно світило на небі і давало всьому живому силу; дощ, щоб напував усі рослини; створив повітря, щоб рослини і тварини могли дихати. Усе Він продумав і дав нам.

Заняття 3

Тема: Світ природи. Постійність та змінність Божого світу. Пори року. Спостереження за природою

Мета: - ознайомити дітей з послідовністю змін пір року;
- виховувати любов до природи як творіння Божого;
- розвивати у дітей уважність, спостережливість;

- вчити дітей вести спостереження за світом Божим.

Хід заняття

Гра

(Клас ділиться на дві команди, і визначають ведучого, який швидко називає предмети. Якщо цей предмет створений Богом, діти піднімають руки догори. А якщо людиною – то присідають і плескають у долоні.)

Сонце, хмари, будинок, річка, пенал, книга, дерево, автомобіль, гори, паляниця.

Бесіда (повторення)

Мудро природа створена Богом. І багато чого вона нас навчає:

- птахи вчать ... (співу);
- дерева усіх порід, весь лісовий веселий рід вчить міцній ... (дружбі);
- бджолиний рій вчить ... (дисципліні), навчає жити в ... (труді).

Хто чим славиться?

- Соловейко – ... (піснею),
- джерельце – своєю ... (водою),
- колосок – ... (зерном),
- сонечко – ... (ласкою і теплом),
- квітка – ... (ніжним запахом).

Ну а чим же ти на землі прославишся? (Роздуми дітей)

Бесіда (ознайомлення з новим матеріалом)

А зараз відгадаймо загадку.

Перша сестра – від квітів рябіє,
Друга сестра – палить, як вогнище,
Третя сестра – від дощів мокра,
А четверта сестра – сувора – жах!

Про яких сестер говориться? (Пори року – весна, літо, осінь, зима)

При кожній порі року відбуваються якісь зміни у природі. А які – ви дасте відповідь, прослухавши вірш. (Відповіді дітей)

Барви року

На світі безліч кольорів – усяких, скільки треба...

Я випускаю голубів у синій простір неба.

Зелений килим тче весна – дочка води і сонця.

І лунко падають з весла краплинок срібні гронця.

Червоних, синіх, жовтих барв дало поляні літо.

Суниць у жменю назбирав мій друг – русявий Кіто.

Нас обдарує щедро сад, коли настане осінь.

Не падолист, а жовтопад яснітиме у просинь.

*Зима своїх діждеться прав – снігам відчинить двері,
щоб я стрімку лижню проклав – як риску на папері.*

В. Лучук

А чи бувало так, що ви ходите взимку по суніці та полуниці? Чи влітку катаєтеся на санчатах? А чи може весною жовтіти листя, а восени квітнути проліски? (Відповіді дітей.)

Фізкультхвилинка

Діти, відгадайте загадку:

*Золоті метелики з дерева летять,
Крильцями своїми сумно шарудять. (Листя)*

З чим можна порівняти листя, що падає з дерева. Спробуйте повторити його рухи, придумайте танок осіннього листя. (Діти придумують танок під задалегідь підготовлену вчителем музику.)

Літературна хвилинка

Проте кожна пора року по-своєму чарівна. І в цьому ми переконаємося, прослухавши невелике оповідання.

Чиї квіти найгарніші?

Одного разу засперечалися пори року: чиї квіти найгарніші?

Тупнула чобітком Весна – і де сніг лежав, струмки задзюрчали. Зазеленіла травиця. Земля вкрилася підсніжниками, пролісками, анемонами, нарцисами...

– Мої квіти – найкращі, – мовила Весна.

– Ні, – заперечило Літо.

Змахнуло сонячним капелюшком – і враз завітчало ліс і поле. З духмяної конюшини збирає солодкий сік джміль. У гаях, на долах і на луках побачивши волошку, материнку, іван-чай. Ніжно визирають з трави зірочки гвоздики. Щедрі барви літа!

Аж холодом від заздроців війнула Осінь. І зблякли килими Літа.

– Мої квіти не гірші, – так сказала Осінь і повела багряним рукавом.

Зацвіли верес, цикорій, гусячі лапки. Вдруге кульбаба і конюшина розквітли...

А що ж Зима? Засипала снігом і ліс, і луки, і поле. Снігом дороги й дахи вкрила. Її квіти живуть за склом оранжереї: цикламени, бегонія, орхідеї.

Б. Вовк

А чому ж сніг білий? Чи ж не позичила зима для свого снігу кольору в якоїсь квітки? (Відповіді дітей після прослуховування легенди.)

Сніг і підсніжник

Все має свій колір, усьому Бог дав якусь барву. А снігові сказав:

– Колір добери собі сам.

І пішов сніг шукати собі кольору. Просив у трави:

– Травичко-зеленичко! Дай мені свій зелений колір!

Засміялася трава:

– І я зелена, і листя дерев зелене, – ніхто тебе не впізнає. Краще попроси у фіалки.

Фіалка сказала, що її вбрання дуже скромне, і в такому одязі на сніг ніхто й не гляне. Може б червона рожса дала свій колір. Але й горда рожса відмовила.

Ходив сніг і ходив, просив і просив... Нарешті звернувся зі слізьми до підсніжника:

– Маленька моя квіточко! Білий мій дзвіночку! Дай мені свій колір. Дуже прошу. Бо буде зі мною, як з вітром, що такий недобрый, бо ніхто його не бачить.

– Та моя одежа простенька дуже. Але як тобі подобається, бери собі – зглянувся ласкавий підсніжник.

Забрав сніг колір у підсніжника, і з того часу став білим. Але відтоді не любить він жодної квітки. А підсніжника нестить і голубить, як рідну дитину.

За М. Золотницьким

Чому різні рослини відмовили снігу?

Хто подарував снігові свій колір? (Відповіді учнів.)

Практична робота

Давайте разом подумаємо, яка пора розпочинає рік. Коли до нас приходять Новий рік? (Взимку.)

Отже, перша пора року – ... (зима).

А за нею приходять ... (весна).

Далі ... (літо) красне припікає,

А за ним і ... (осінь) наступає.

Тож розфарбуйте малюнок своєї улюбленої пори року і розкажіть, чому вона вам подобається. (Діти розфарбовують малюнок і розповідають про свою улюблену пору року.)

Спостереження за природою

Ви добре впоралися із завданням. А чи можете ви назвати дерева, які взимку не змінюють свого кольору. (Ялина, сосна.)

Давайте, діти, відгадаємо, про яку пору року я буду вам розповідати. Але я це зроблю з вашою допомогою. Я буду говорити речення, а ви спробуєте їх продовжити.

Піднялося вище ... (сонечко).

Сонце пригріло ... (землю).

Розтанув ... (сніг).

Прилетіли з теплих країв ... (птахи).

На лісових галявинах з'явилися ... (підсніжники).

Яка чудова пора!

Ви відгадали її? (Відповіді учнів.)

Гра «Піймай рослинку»

А тепер пограємося у гру. Коли ви почуєте назву рослинки, то плесніть у долоньки.

Ходить сонях долом, долом,

Зелен-полем ходить сонях з парасолем.

А за соняхом рядочком:

Морква, дині, огірочки,

Буряки, горох, квасоля –

Все квітує серед поля.

А. Камінчук

Підсумок

То хто ж створив такий порядок у природі? Господь!

Потягом заняття ми були уважними, спостережливими, вдивлялися у навколишній світ і осягали велику мудрість Творця.

Заняття 4

Тема: Людина – вінець творіння. Душа людини. Життя перших людей у раю

Мета: - розкрити дітям уявлення про створення Богом людини, любов і довіру Бога до людей;

- виховувати любов до праці, повагу до ближніх;
- розвивати здатність цінувати людське життя;
- вчити любити світ – творіння Боже.

Хід заняття

Гра

(На дошці намальований або прикріплений казковий будиночок)

Діти! У цьому будиночку живуть різні звірі. І коли ви відгадаєте загадки, то дізнаєтеся, хто ж ці звірята.

Влітку гуляє, а взимку спочиває. (Ведмідь)

В конурі лежить, сама не їсть й іншим не дає. (Собака)

Прийшла вона із довгим віником на бесіду із півником,

Схопила півня на обід та й замела мітлою слід. (Лисиця)

У зеленому жакеті галасує в очереті. (Жаба)

Хоч не шию я ніколи, а голок завжди доволі. (Їжак)

Маленьке, сіреньке, а хвостик як шило. (Мишеня)

(Вчитель прикріплює біля казкового будиночка малюнки відповідних звірят.)

Бесіда

А тепер придивіться уважно до звірят, подумайте і скажіть, чим схожі вони між собою. (У них є очі, вуха, ніс, рот тощо.)

Подивіться в люстерко. Кого ви там бачите? (Себе) А чи є і в нас очі, вуха, ніс, рот? Для чого вони нам потрібні? (Відповіді учнів)

І люди, і тварини мають багато спільного: всі ми народжуємося, ростемо, дихаємо, харчуємося. Але чим же людина відрізняється від інших живих істот?

Давайте подумаємо, чи може хтось інший, крім людини, навчатися у школі, випікати смачні пиріжки, лікувати хворих, будувати будинки, конструювати космічні кораблі і, врешті, грати у футбол? (Відповіді учнів)

Отже, людина відрізняється від тварин тим, що Бог наділив її розумом, дав їй душу, щоб людина могла любити, радіти, переживати, вміти бачити і робити

добро. Це означає, що Господь створив людину за своїм образом і подобою. І це був шостий день творіння світу.

Перші люди – а звали їх Адам і Єва – жили у чарівному саду, який насадив для них Бог і назвав його Едем або Рай. Жили вони там надзвичайно щасливо, бо отримали велику довіру від Бога: жити на землі, господарювати, обробляти сад едемський, володарювати над рибами, птахами, звірами і давати їм усім імена.

Літературна хвилинка

А зараз прослухайте невелику, але чарівну легенду і скажіть, чому цю маленьку квітку ми називаємо незабудкою.

Незабудка

Після створення Богом світу кожній тваринці і рослині нарікалося ім'я та давалося особливе призначення. Адам ходив поміж створіннями і повторював кожному його ім'я і призначення доти, доки кожен запам'ятовував усе, що його стосувалося. Одна малесенька квіточка пропускала всіх поперед себе, боячись, що її затопчуть. Вона не зводила своїх очей з Господа, зачарована Його величчю і красою. Вона чула, що говорять і про неї, але її блакитні оченята бачили лише Творця, і Йому Одному було відкрито золоте сердечко.

У блаженному захопленні квіточка зрозуміла, що нічого не пам'ятає з того, що про неї було сказано. Листочки зовсім нахилилися до землі, а пуп'янки залилися сором'язливим рум'янцем.

Малесенька рослинка слабким голосочком заблагала:

– Боже Великий, Творче неба і землі! Прости мене! Я не могла відірвати свого погляду від Твоїї Величі й забула все, що треба було запам'ятати. Повтори хоч мою назву, прошу Тебе! Я її ніколи більше не забуду...

Творець з любов'ю опустив Свої очі і побачив блакитну квіточку.

– Не буде вважатися тобі виною те, що ти забула своє ім'я. Мене лише не забудь!

Господь пішов далі, а квітка так і лишилась у блаженному захопленні від даного їй прекрасного імені. З того часу вона стала улюбленицею всіх людей і називають її Незабудкою.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

А пригадайте і назвіть імена ваших батька, матері, братика, сестрички, бабусі, дідуся.

Практична робота

Подивіться на робочу сторінку у ваших зошитах. Хто створив предмети, які зображені в першому стовпчику? (Бог) А людина спостерігала за творінням Божим і своїми руками і розумом, який їй дав Господь, створювала подібні речі. Ці речі допомагають людині у повсякденному житті. Давайте з'єднаємо лінією подібні предмети, які створив Бог і людина.

(Діти з'єднують малюнки. За наявності вільного часу учні можуть розфарбувати їх.)

Фізкультхвилинка

*Косооке зайченятко –
Довгі вуха, гарні лапки –
Повернулось вправо, вліво,
Головою покрутило.
Пострибало, потягнулось,
За морквинами нагнулось,
І почало їх збирати –
Один, два, три, чотири, п'ять.
Першу, другу – мамі й тату,
Дві морквини – сестрі й брату.
На пеньочок тихо сіло,
П'яту моркву смачно з'їло.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Хвилинка-цікавинка

Давайте, діти, відгадаємо загадку.

Якби не було у тебе того – не сказав би ти нічого. (Язик)

Як ви гадаєте, діти, для чого людині потрібен язик? (Відповіді учнів)

А чи знаєте ви, що наш язик вкритий горбиками, які сприймають смак їжі. На кінчику язика горбочки розрізняють солодкий смак. Збоку – солоний, далі – кислий смак, задня частина язика – гіркий смак.

Адам і Єва, збираючи плоди у райському саду, могли їх скуштувати. Сам Господь дозволив їм їсти всілякі плоди у саду, який вони обробляли своїми руками. Скажіть, які плоди вони могли їсти, якщо вони були за смаком:

- солодкі (кавун, яблуко, диня, виноград, полуниця тощо);
- кислі (апельсин, лимон, яблуко тощо);
- гіркі (перець, цибуля, редька, часник, хрін тощо).

Азбука мудрості

Діти, як ви розумієте прислів'я: Хочеш їсти калачі – не сиди на печі.
(Відповіді учнів)

Перші люди Адам і Єва теж трудилися у райському саду, як заповідав їм Бог. Тож і нам треба щодня працювати і Бога не забувати, як розповідається у притчі.

Притча про працю

Жили собі двоє братів і в кожного було чималенько дітей. Підросли діти і потроху ставали все ледачішими, сподіваючись жити за рахунок батьківських капіталів.

Одного разу покликав господар своїх племінників і каже:

– Знали ми з вашим батьком такий день, що коли добре попрацюєш, то після нього впродовж усього року можна спочивати. Забув я, що то за день. Спитайте у свого батька, він, мабуть, пам'ятає.

– Тату! Назви нам той день, що коли добре попрацювати, на весь рік вистачить.

Зрозумів батько, про що йдеться, та й каже:

– Забув і я назву того дня. Але раджу вам один рік попрацювати щодня, і тоді побачимо, що це за день.

Послухалися діти батька. Сумлінно працювали, але не помітили чарівного дня. Батько порадив поділити рік на весну, літо, осінь, зиму – може, простіше буде віднайти потрібний день. Знову пошуки не принесли розгадки. Поділили рік на 12 місяців, і все продовжували шукати один заповітний день. Та поки шукали, діти звикли працювати щоднини і відчували вигоду від наполегливої праці, стали заможними, а найголовніше – навчилися цінувати час і плоди невтомної праці...

Щоб добре було не лише на землі, а й на Небі, треба щодня дбати про нетлінну душу, працювати над собою і Бога не забувати.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

Підсумок

Тож треба пам'ятати, що кожен з нас створений за образом і подобою Божою, у кожного з нас Господь уклав Свою безмежну любов, щоб і ми любили і поважали один одного, цінували людське життя, дбали про свою душу, працювали над собою і Бога не забували.

Заняття 5

Тема: Турбота Творця про нас

Мета: - ознайомити дітей з тим, як Господь турбується про нас;

- виховувати почуття дружби та взаємодопомоги;

- розвивати у дітей відповідальність за свої вчинки;

- вчити дітей бути працьовитими і своєю працею прославляти Бога.

Хід заняття

Практична робота

Сьогодні, діти, ми почнемо наше заняття досить незвично. Давайте візьмемо чистий аркуш паперу, покладемо на нього свою долоньку і обведемо її. І, по можливості, надрукуйте своє ім'я. А хто сам не зможе надрукувати, то я допоможу.

Тепер давайте дамо кожному пальчику ім'я. (Великий, Вказівний, Середній, Безіменний, Мізинець)

Бесіда вчителя

Сьогодні вранці, коли я до вас поспішала на урок, я почула цікаву розмову пальчиків між собою. Аж послухайте її.

Великий палець зголоднів:

– Я вже їсти захотів!

*Вказівний за ним зітхає:
– Навіть хліба в нас немає.
А середній мовить тихо:
– Так, без хліба дійсно – лихо.
Безіменний ледь не плаче:
– Отаке життя ледаче!
А мізинець: – Годі, братці!
До роботи треба братись!*

То що ж повинні робити наші пальчики? (Працювати)

А яку роботу можуть виконати наші працюючі руки? (Чисто і гарно прибрати кімнату, скласти іграшки у кімнаті, охайно вивести літери у прописах тощо.)

Руки художника майстерно пишуть картини, руки хлібороба вирощують хліб, руки письменника пишуть чудові твори. А як багато нам дають працюючі руки конструкторів, будівельників, інженерів... але згадаємо, що і в мавпи є руки, які подібні до наших. А у восьминога щупальця більш чутливі, ніж наші пальці. І все ж ні мавпа, ні восьминіг книг писати не вміють і будинок збудувати не можуть.

І як би не старалась мавпа, вона ніколи не зробить того, що може зробити людина. Отже, одних лише рук, знаряддя – недостатньо. Руки створюють щось лише тоді, коли виконують якийсь наказ. А хто ж дає наказ рукам, коли вони створюють дуже складні речі? Цим розпорядником є людський розум, який їй дав Бог. Бо людина створена за образом і подобою Божою.

Практична робота

Господь всіляко турбується про нас, даючи нам усе, що необхідно для нашого життя. Водночас і людина, спостерігаючи за творінням Божим, намагається сама повторити це у своїх творіннях. Тож давайте розгорнемо наші робочі аркуші і розфарбуємо на малюнку ті предмети, які створили працюючі і умілі руки людини з допомогою Божою. (Робота з малюнком.)

Фізкультхвилинка

*Разом з сонечком я встану,
Гарно вмиюся під краном,
Рушничком своїм утрюся,
– Добрий день, – скажу матусі.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Гра

Спробуйте підняти предмет, який є у вас на парті, одним пальцем. А тепер двома пальцями. А всією рукою. Коли вам найлегше було виконати завдання?

Літературна хвилинка

Давайте послухаємо притчу про пальці.

Притча про пальці

Пальці на одній руці почали сперечатися, хто з них старший.

– Я найстарший, адже всі мене називають Великим!

– Я старший, бо коли комусь щось показують, чи наказують, то це роблю я! – кричав Вказівний.

– Станьмо в ряд! – командував Середній. – Хто з нас найвищий?!

– Не згоден з вами, – хизувався Безіменний. – На кому виблискує діамантами перстень? На будь-кого коштовностей не вдягають!

– Помиляєтесь усі! – запротестував Мізинець. – Коли треба на всіх страху нагнати, коли своє хтось доводить і кулаком б'є по столу, то це ж я б'ю, а не хтось із вас!

Чув суперечку стіл.

– Замокніть усі! Бачите яблуко на тарілці? Хто його візьме, той з вас і найстарший, – мовив він.

Кожен палець намагався взяти з тарілки яблуко, та як не вовтузилися вони по черзі, нічого не виходило.

– А візьміться гуртом за яблуко! – повелів стіл.

Яблуко опинилось у руці, бо кожен палець виконував свою роботу...

Так і поміж людей. Усі ми – діти Божі, всі однаково милі і дорогі Йому. У Бога немає старших і менших. У Бога є ті, хто ближче до Нього, і ті, які своїми власними гріхами віддаляють себе від Бога. Бог однаково кличе до Себе всіх, та не всі хочуть чути голос Божий, не всі до Нього йдуть...

(За збіркою «Хвилинка святості»)

Між ким велася суперечка?

Яка була причина суперечки?

Яку мудру пораду дав стіл пальцям?

А який палець є найголовнішим на вашій руці? (Відповіді учнів.)

Підсумок

Бог дбає про нас повсякчас, даючи нам і дощ, і сонячну погоду, і лапятий сніг, і смачну сунічку – все дає у свій час. Проте Він також турбується, щоб і ми своїм розумом і працьовитими руками створювали речі, потрібні не лише нам, а й нашим ближнім. Та найбільше ми повинні турбуватися про те, щоб творіння наших рук славили Бога.

Заняття 6

Тема: Ангельський світ. Ангел-хранитель. День тезоіменитства. Традиція святкування: вітання рідних, друзів

Мета: - ознайомити дітей з невидимим ангельським світом;

- виховувати повагу ближнього;

- пояснити значення імені для людини, що людина своєю поведінкою та образом життя освячує своє ім'я;

- вчити дітей оцінювати власні вчинки і виправляти свої недостойні вчинки.

Хід заняття

Бесіда з елементами гри

Давайте, діти, пограємося у гру „У небі й на землі”. Я буду називати предмет, а ви уважно слухайте і визначте, де ми можемо бачити цей предмет: у небі чи на землі. Якщо у небі – то ви плесніть у долоні. А коли на землі – то тупніть ніжною. (Сонце, дерево, трава, місяць, зорі, річка, хмарка, котик, ластівка, автомобіль, будинок)

А чи можемо ми побачити місяць і зорі вдень? А сонечко у хмарну погоду? Хоча ми його і не бачимо, та ми знаємо, що воно є і посилає нам світло і тепло.

Так і Бога ми не бачимо, але віримо, що Він існує. Ми можемо бачити сонце, місяць, зірки, світ, які створені Богом. Ми можемо також бачити ліжко, що його, за словами тата, зробив столяр, хоча самого столяра не бачили. Але ми віримо, що тато правду каже, бо ліжко дуже гарне. Так само і Бога хоча не бачимо, але бачимо те, що Він створив.

А де знаходиться Бог? Він перебуває високо на небі. Хоча може бути і біля нас, близько, Сам, або Свого ангела може послати, щоб охороняв нас. Ангел-хранитель також невидимий, але ми можемо побачити його на малюнку, де він зображений у вигляді гарного юнака з крилами. (Діти розгортають зошити на робочій сторінці до заняття 6.) Він супроводжує двох маленьких діток, які безтурботно біжать по старенькому місточку через річку; вони не оглядаються і не бачать ангела, однак він, приставлений Богом, пильно охороняє їх.

Літературна хвилинка і практична робота

Давайте розфарбуємо малюнок і водночас послухаємо повчальне оповідання.

Дівчинка з Ангелом

Маленьку дівчинку насварила мама, – ні за що! Стоїть дівча, плаче: гірко на душі, образливо. Каже:

– Ангеле мій Охоронителю, чому ж ти не вступився за мене? Я ж Бога люблю, до церкви ходжу, молюся й нікого не ображаю...

Аж раптом чує, хтось питає:

– Чи так це?

– Так! – запевнила здивована дівчинка і вмить перестала плакати. – Я ніколи не грішу й нікого не ображаю.

– Чи так це? – вдруге перепитав хтось.

Дівчинка замислилась і знов помолилася:

– Ангеле мій Охоронителю, може я щось забула, може чим згрішила, врозуми мене, відкрий мені очі, допоможи мені!

І з'явився біля неї Ангел, сяючи неземним світлом та невимовною красою. Він відкрив велику книгу, і дівчинка побачила в ній кожний день свого життя. Вона побачила, скільки разів із самого малечку вона засмучувала маму, завдавала їй прикростей, ображала її ділом, словом і навіть думкою і найчастіше навіть не помічала того.

«О, яка я була жорстока, яка неуважна! Я думала тільки за себе і ніколи не думала, як важко буває зі мною мамі! А як часто я ображала своїх товаришів: хапала собі найкраще з-перед усіх, висміювала, кепкувала, передражнявала їх... Ой, скільки поганих слів я наговорила!.. Та невже це я?! Ой, як соромно!..»

А це що таке чорне? Матінко рідна! Та це ж написано про те, коли я когось штовхала, біла; а ось написано, коли я вкрала собі чужу ляльку і думала, що цього ніхто не бачить, а Бог усе бачив... Господи, та невже це така моя книга?! Яка вона некрасива! І всі мої негідні вчинки будуть читати перед усіма і перед лицем Самого Бога! Як же мені тепер це виправити, як це стерти?!..»

І вона гірко-прегірко заплакала. Але то були вже не злі сльози образи, а добрі сльози каяття. Вони наче змивали з дитячого серця усе нечисте й недобре, що вона накоїла за свого життя. І от диво: чорні, страшні гріхи, записані в книзі, стали бліднути, бліднути, доки не зробилися... зовсім невидимі!..

Дівчинка стояла серед кімнати, і хоч вона вже не бачила свого Ангела, але відчувала, що він поруч. Вона полегшено зітхнула і витерла сльози. А потім пішла в другу кімнату, підійшла до мамі і тихо сказала: «Матусю... прости мені».

Г. Куземська

Чому дівчинці стало соромно?

Як ми повинні діяти, коли відчуваємо за собою якусь провину, гріх?
(Відповіді дітей.)

Бесіда (продовження)

Ангели-хранителі – найвірніші наші друзі. Вони мають велику силу від Бога і можуть нам допомагати у найскрутніших обставинах. Бог дає дитині ангела-хранителя під час хрещення. А він береже дитину, і особливо тоді, коли вона чемна, слухняна, не кривдить нікого, добре поводить себе. Ангел дуже близький до такої дитини, дивиться на неї з радістю і оберігає від зла. Але коли вона погано поводить, тоді ангел відступає, засмучується, а іноді й плаче через неї.

Ангел-хранитель дає нам поради, які необхідні для нашого щастя. Потрібно лише уважно дослухатися до них. Чим частіше людина молиться до свого ангела-хранителя, тим краще вона відчуває його допомогу.

Фізкультхвилинка

*Раз, два! Засміялись,
Кілька раз понахилились.
Зайчик сонячний до нас
Завітав у світлий клас.
Будем бігати, стрибати,
Щоб нам зайчика впіймати.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Бесіда (продовження)

Щойно ми говорили, що людина повинна молитися до свого ангела-хранителя. Що це означає? А означає воно те, що ми звертаємося до нього з проханням чи подякою. А зараз прослухайте, як можна звертатися до свого ангела-хранителя.

Молитва до ангела-хранителя

Ангеле Божий, хранителю мій святий, даний мені з неба від Бога, щоб берегти мене, щиро благаю тебе: просвіти мене і від усякого зла охорони, на добре діло настав і на путь спасіння направ. Амінь!

Якщо ви щиро бажаєте, то можете вивчити слова цієї молитви і щодня звертатися до свого ангела-хранителя, щоб він допомагав вам творити добро.

Бесіда (продовження)

А зараз, діти, прослухайте вірш.

Сказав мудрець:

– Живи, добро звершай!

Та нагород за це не вимагай.

Лише в добро і вищу правду віра

Людину відрізня від мавпи і від звіра.

Хай оживає істина стара:

Людина починається з добра!

Л. Забаишта

Що сказав мудрець? (Творити добро)

Людина завжди повинна пам'ятати те, що вона починається з добра. І це добро вона повинна ділити з іншими людьми, тобто вона повинна любити і поважати ближнього.

Як потрібно звернутися до людини, щоб вона була рада вашому зверненню? (Відповіді дітей)

Як вам більше подобається, коли вчитель звертається до вас по імені чи за прізвиськом? Чому? (Відповіді дітей)

А тепер зверніться лагідно до свого сусіда. (Діти виконують прохання)

Кожному з нас дано ім'я, яке ми повинні чесно пронести через усе життя. А хто з вас знає, чому вас назвали саме так? Може, на честь когось із рідних. А може це ім'я носили якісь видатні люди, справедливі й мудрі царі, мужні герої. Але славу і безсмертя своєму імені приніс саме святий, ім'я якого ти носиш.

Діти, а яке сімейне свято буває у вас лише раз на рік. А щоб допомогти вам пригадати, я пропоную прослухати пісеньку Крокодила Гени із відомого мультиплікаційного фільму.

(пісня Крокодила Гени)

Так, діти, це день народження. День, у який ви народилися. А іменини – це день, коли вшановують пам'ять святого, на честь якого вас назвали. У декого день народження та іменини співпадають. Це стається тоді, коли дитина народилася в день шанування святого і названа його ім'ям.

(Вчитель за бажанням учнів може пояснити значення їх імен та дату святкування іменин.)

Є така добра традиція: іменинник у день своїх іменин відвідує храм Божий, щоб щиро помолитися до свого небесного покровителя, ім'я якого він носить. У цей день рідні та близькі вітають іменинника. Тож і ви не забувайте вітати своїх рідних і друзів з їх іменинами.

Підсумок

У народі кажуть: „Не ім'я красить людину, а людина ім'я.” Кожен з нас може дізнатися про життя святого, ім'я якого він носить, про добрі риси його характеру та про подвиг, який він вчинив.

А ще кожен з вас отримає невеличкий даруночок – іменинний календар, у якому написані імена святих, дні їхньої пам'яті, а також значення цих імен. Попросіть своїх батьків почитати його разом з вами.

Заняття 7

Тема: Плоди земні. Хліб земний та небесний. Розповідь про мандрування зернятка

Мета: - ознайомити дітей з тим, як до нашого столу приходять хліб;
- виховувати бережливе ставлення до хліба;
- розвивати у дітей спостережливість та логічне мислення;
- вчити дітей шанобливому ставленню до хліба земного і небесного.

Хід заняття

Вступна бесіда учителя

На попередньому уроці кожен з вас отримав у дарунок іменинний календар. І я сподіваюсь, що ви разом з батьками ознайомилися з його змістом, запам'ятали, що означає ваше ім'я чи імена ваших рідних і друзів. Тож, коли настане день іменин когось із ваших рідних та знайомих, ви дійсно привітаєте їх.

Давайте спробуємо перевірити, як ви запам'ятали значення ваших імен. (Вчитель називає значення імені, а учні називають саме ім'я. Рекомендується вчителю вибирати такі імена, які носять діти у класі.)

Жіноче ім'я, що означає „мир”. (Ірина)

Жіноче ім'я, що означає „чайка”. (Лариса)

Жіноче ім'я, що означає „життя”. (Зоя)

Чоловіче ім'я, що означає „мужній”. (Андрій)

Чоловіче ім'я, що означає „захисник”. (Олексій) тощо.

А зараз прослухайте вірш, який називається «Таткова порада».

Таткова порада

Хлопчина вбіг із двору в хату,

До тата голосно гука:

– А я провідав у лікарні

Свого найкращого друга.

Тож правда, тату, я – чутливий

І маю серце золоте?

*Замисливсь тато на хвилину
І так сказав йому на те:
– Коли тебе в тяжку годину
Людина виручить з біди, –
Про це добро, аж поки віку,
Ти, синку, пам'ятай завжди.
Коли ж людині щиросердо
Ти зробиш сам добро колись,
Про це забудь, аж поки віку,
Мовчи й нікому не хвались!*

Л. Компанієць

От і ви не забувайте вітати своїх рідних та близьких з іменинами, але про ці свої добрі справи, дотримуючись таткової поради, – **мовчи і нікому не хвались.**

Літературна хвилинка

Кожна наша добра справа виростає із нашого доброго серця, як кожна рослинка виростає із зернятка. А кожне зернятко є плодом окремої рослини.

Послухайте оповідання і скажіть, що виросло із золотого зернятка?

Зернятко

Тато прийшов з роботи радісний.

– Поглянь, що я тобі приніс, – він розкрив свою величезну долоню перед носом Єгорки.

– Яке маленьке! – подивився хлопчик на зернятко в татовій руці.

– Маленьке, та золоте.

– Золоте? Справді?!

– Авжеж, справді.

– Ні-і, – хлопчик мотнув головою, – воно не блищить, як мамина обручка.

– Золоте не тільки те, що блищить. Золоте те, що добро приносить.

Принеси-но горщика, ми земельки в нього насиплемо й зернятко наше посіємо. Гарненько полємо. Тепер треба зачекати.

– Чого зачекати? – здивувався хлопчик.

– Незабаром побачиш.

Час ішов непомітно. У горщику проклюнувся зелений пагінець. Єгорка старанно поливав своє «золото». І ось наприкінці літа на сонячному віконці з'явився колосок із зернятками.

– Тату, вони такі самі, як те, що ми з тобою посадили.

– Так, тільки зерняток тепер багато, – тато посміхнувся. – Одного не стало, щоб народилося багато. Те зерно золоте, котре життя дає. Нехай і в твоєму серденьку ростуть тільки золоті зернятка добра.

О. Шилижинська

Так що ж виросло із зернятка? (Колосок)

А чим був наповнений колосок? (Зернятками)

А чи може трапитися так, що із зернятка моркви виросте капуста? А з жолудя – груша? (Ні) Чи пригадуєте ви казку „Ріпка”?

«Посадив дід ріпку...» Як він її посадив? Ви, певно, думаєте, що він просто взяв і посадив у землю вже готову ріпку, тільки маленьку. Але ж він узяв маленьке-маленьке чорне зернятко ріпки, схоже на чорну крапочку, зробив ямку в землі, поклав туди насінинку, покрити землею, щедро полив водою і почав чекати. Коли зернина потрапляє у землю, вона оживає, починає добувати собі їжу в землі і поволі росте, перетворюючись у рослину. Нова рослина завжди буде схожа на стару: із жолудя виросте дуб, із зерна пшениці – пшеничний колосок, а з насінини ріпки – ріпка.

Гра «Впізнай рослинку, створену Богом»

(Учні класу діляться на три команди. Вчитель показує різні плоди дерев, кущів та трав'янистих рослин. Кожна з команд отримує окреме завдання: піднімати сигнальну картку лише тоді, коли побачить відповідний плід. Наприклад, перша команда – тоді, коли побачить плід дерева, друга – куща, а третя – трав'янистої рослини. Впізнавши за плодом рослину, команда повинна її вірно назвати.)

Фізкультхвилинка

*Встаньте діти, посміхніться,
Землі нашій поклоніться.
За щасливий день вчорашній.
І до сонця потягніться,
В різні боки нахиліться,
Веретеном покрутіться,
Раз присядьте, два присядьте
І за парти тихо сядьте.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Бесіда з елементами гри. Практична робота

Ось у кожного з вас на листочку є зернятка, я пропоную вам скласти з них малюнок, наприклад викладемо їх у коло. (Діти скажуть, що їх замало для кола.) А давайте зсиплемо усі зернятка разом, тоді картину викласти буде легше. На що схожий наш візерунок? (Сонечко, апельсин, паляничка тощо.) А якщо змолоти всі зернятка на борошно, то можна спекти ось такий смачний хліб. Давайте розгорнемо робочу сторінку і побудуємо ланцюжок, як маленьке зернятко стає хлібиною. (Учні розфарбовують малюнки і, використовуючи підказки вчителя, стрілочками з'єднують малюнки у правильній послідовності.)

Спочатку треба зорати поле і посіяти це зернятко з мільйонами таких само крихітних зерняток. Потрапивши у землю, воно дасть життя пагону, на якому виросте колосок. Коли колос дозріє – його скосять комбайном і заберуть із поля зерно. Ці зерна перемелють на борошно. А з борошна випечуть запашний хліб. Це нелегка праця – виростити хліб, але Мудрий і Люблячий Господь винагороджує зусилля людей. І рік у рік земля приносить урожай.

Наші предки пережили голод і війну. Вони знали справжню ціну хліба, коли окраєць був дорожчий за золото, бо міг врятувати життя людині. Тож дбайливо ставтесь до хліба.

Про хліб

– Не кидайсь хлібом, він святий! –

В суворості ласкавій,

Бувало, каже дід старий

Малечі кучерявій.

– Не грайся хлібом, то ж бо гріх! –

Іще до немовляти,

Щасливий стримуючи сміх,

Бувало, каже мати.

Бо красен труд, хоч рясен піт,

Бо жита дух медовий

Життя несе у людський світ

І людські ріднить мови.

Хто зерно сіє золоте

В землі палку невтому,

Той сам пшеницею зросте

На полі вселюдському.

М. Рильський

Підсумок

Окраєць хліба може зміцнити сили людини, підтримати у ній життя. А хліб небесний – це Святе Письмо, яке підтримує наші духовні сили. Тому, коли ти будеш брати в руки окраєць звичайного хліба, подумай, як дорого він дається людям, хоча і не завжди цінується. Подякуй Богові, що на твоєму столі сьогодні є хліб. Попроси про тих, хто голодний, нехай Господь подбає і про них. І не забувай про хліб небесний. Попроси батьків, щоб вони почитали тобі біблійні оповідання, а ще – оцю пам'ятку про хліб.

Пам'ятка про хліб

- Хлібом годує тебе народ. Ніколи не забувай про це!

- Куди б не закинуло тебе життя, пам'ятай про хліб, яким тебе годували.

- Щоденно чесно заробляй свій хліб, будь терплячим і мужнім у повсякденній праці.

- Пам'ятай, що тільки чесному хлібові у нас честь.

- Твої батьки дали тобі свій перший хліб. Твій обов'язок – дати їм останній.

- Чи дадуть тобі твої діти шматок хліба на старість – залежить від тебе самого.

- З дитинства привчайся бачити в хлібові живу душу рідної землі, сонця і неба, вчися бачити в ньому працю всіх, хто віддає хлібові все своє життя.

- Старші люди вміють вирощувати хліб – шануй їх за це, вчися в них.

- Не відрізуй собі шматка більшого, ніж спроможний з'їсти. Пам'ятай

про тих, кому через це може не дістатися ні крихти.

- Пам'ятай, твоє ставлення до хліба виховує інших. Якщо людина попросила в тебе хліба, переламай свій шматок надвоє, навіть якщо він у тебе останній.

- Будь непримиренним, якщо бачиш грубе ставлення до хліба.

- Шануй у хлібові людську мудрість, історичне минуле і сьогодення.

- Головним твоїм годувальником завжди був народ. Намагайся віддячити йому за хліб усім добром, на яке тільки ти здатний.

Пам'ятай, земля дуже нашими турботами про неї. А все, що є на землі, дає нам Господь. Землю слід берегти, дбати, щоб не бідніла вона, а примножувала свої родючі сили.

Заняття 8

Тема: Світ потребує нашої любові. Бережімо красу природи!

Мета: - ознайомити дітей з природою рідного краю;

- виховувати бережливе ставлення до природи як безцінного дару

Божого;

- розвивати у дітей спостережливість і відповідальність;

- вчити дітей правильної поведінки у природному середовищі.

Хід заняття

Вступна бесіда

Прослухайте, діти, для початку, віршика.

Хто придумав бегемота?

Хто створив наш світ прекрасний,

Хто так добре все зробив,

Щоб світило сонце ясне,

Вітер віяв, дощик лив?

І чия оце робота –

Річка, пагорбок, сосна?

Хто придумав бегемота,

Крокодила та слона?

Хто розводить риб у морі

І суниці у лісах,

Хто розсипав в небі зорі

Та проклав Чумацький Шлях?

Хто звелів бджолі маленькій

Мед збирати із квіток?

Звідки має соловейко

Свій чудовий голосок?

В небі хто малює хмари

І веселку, мов місток?

І чому духмяний, гарний

Квітне під вікном бузок?

*Друже, вір у Боже Слово,
А не тим пустим словам,
Що усе це випадково,
І що світ з'явився сам.
Йди до світла, йди до правди,
Що нітьму перемогла.
Лише Бог достойний слави,
Він Творець, Йому хвала!*

М. Дель

А тепер дайте відповідь на запитання: Хто створив оцей прекрасний світ?
(Бог)

Світ, що оточує людину – це природа, яка дає нам усе необхідне для нашого життя. Мудрість, яку вклав Господь у створену ним природу, навчає нас у будь-яку пору року: птахи вчать співу, бджолиний рій – дисципліні трудовій, навчає жити у праці й по справедливості. А дерева всіх порід, увесь веселий лісовий рід дружбі вчать міцній.

(Вчитель просить дітей розповісти, що вони знають про ліс або парк, який знаходиться поблизу їхнього місця проживання, про річку, яка протікає неподалік, про дідусів садок, поле тощо).

Гра „Хто чим славиться?“

Зараз ми з вами пограємося у гру для кмітливих і тих, хто любить природу і уважно спостерігає за нею. Я буду вам називати якесь творіння Боже, а ви спробуйте сказати, чим воно славиться.

Соловейко – ... (чарівною піснею)

Джерельце – ... (свіжою водицею)

Сонечко – ... (лагідним теплом)

Квітка – ... (ніжним запахом)

Яблуня – ... (спілими яблуками)

Ліс – ... (чистим повітрям)

Бесіда вчителя

А чи були ви коли-небудь у лісі? Справжньому лісі з височезними деревами, розлогими кущами, тендітними і запашними квітами? А що ще ми можемо побачити у лісі? (Відповіді дітей)

А чи знаєте ви, діти, що Бог створив для нас ліс не лише, щоб ми у ньому добре відпочили і повеселилися. Візьмемо для прикладу одну лише його мешканку – сосну. Ми з вами знаємо, що ліс, у якому ростуть сосни, називається – ... (бір). Протягом усього року сосна дає поживу для багатьох мешканців лісу і не лише для них. Хвоєю сосни живляться глухарі та лосі; білки, бурундуки та шишкарі добувають собі насіння з шишок сосни; сосновий пилوک, який потрапляє на поверхню води й утворює на ній тоненьку плівку, охоче споживає молода риба. Крім того, сосна – це корисна лікарська рослина. Повітря у соснових лісах корисне для хворих на легеневі хвороби. З однорічної хвої виготовляють цілющий вітамінний напій.

На лісовій галявині ми можемо побачити кущ калини, який є не тільки символом отчого краю і взірцем краси, а ще й чудовим лікарем. Настій калинових ягід лікує простудні захворювання, знімає жар.

Потурбується про наше здоров'я і кущ шипшини. У 100 грамах його сухих плодів міститься 20 добових доз вітаміну С. Хоч цей кущ дуже колючий й інколи завдає нам клопотів своїми колючками, не ламайте його – він ще стане вам у пригоді.

А що там мерехтить сором'язливо між буйним килимом різнотрав'я. Це ж усім відома лісова сунічка. У їхніх ягідках є чимало вітамінів та інших корисних речовин. Плоди суніці збуджують апетит, покращують травлення. А відвар із сухого листа вживають для очищення крові. Тож коли збираєте ягідки суніць, не виривайте кущики з корінням. (Вчитель читає учням вірш «Вмійте природу любити».)

*Вам у походи ходити
І мандрувать, любі діти,
Вмійте ж природу любити,
Кожній стеблині радіти.
В полі, у лісі, над яром –
Квіти, дерева і трави...
Цвіту не вирви задаром,
Гілки не втни для забави.
Оберігайте ж повсюди
Шлях і стежиночку в гаї,
Все те окрасою буде
Нашого рідного краю.*

П. Ситниченко

Мало просто любити природу, мало милуватися нею – її потрібно оберігати, охороняти, допомагати їй боротися з багатьма труднощами й небезпеками. Бо Бог створив цей прекрасний світ для людини, для кожного з нас. І доручив Господь землю людині, щоб вона про неї піклувалася, обробляла і дбала про те середовище, у якому Господь її поселив.

Фізкультхвилинка

А зараз підійшов час для невеликої фізкультхвилинки. (Діти імітують відповідні рухи.)

*Ми берізки і кленці,
В нас тоненькі стовбуриці.
Ми в стрункі стаєм рядки,
Розправляєм гілочки.
Ледь зіп'ялись з корінців –
Дістаєм до промінців.
Ми стискаєм їх вогонь
В зелені своїх долонь.
Хилять свіжі вітерці
Вліво-вправо стовбуриці,*

*Ще й верхівки кожен ряд
Нахиля вперед-назад.*

Гра „Можна – не можна”

А зараз, діти, давайте пограємо у гру „Можна – не можна”. Перед кожним із вас лежать дві сигнальні картки: червона і зелена. Коли я назву дію, яку можна чи потрібно виконувати, то ви піднімете сигнальну картку зеленого кольору. А коли ви почуєте дію, яку не слід виконувати, то підніміть картку червоного кольору.

- поливати квіти
- обдирати кору дерев
- виривати рослини з коренем
- підгодовувати взимку птахів
- ламати гілки дерев
- прибирати місце свого відпочинку
- ловити метеликів
- кидати сміття у водойму
- вигоптувати траву
- розчищати джерела
- збирати лікарські рослини
- охороняти рідкісні рослини

А тепер, діти, як підсумок нашої гри уважно прослухайте вірш, який називається „Не хочу!”

Не хочу!

Метелика ловити я не хочу:

Він – квітка неба, хай живе собі!

Хай крильцями барвистими тріпоче,

Щоб радісно було мені й тобі.

І квітку лісову не стану рвати,

Її додому я не понесу,

Бо вдома їй джмеля не погойдати

І не попити ранками росу!

І ні стеблинку, гілку чи травинку

Я не ображу: це – страшенний гріх!

Бо в кожній з них живе тремка живинка,

Що світиться довірою до всіх.

А. Костецький

Практична робота

Ми завжди повинні пам’ятати, що природа – наш дім. Бог доручив нам його, щоб ми господарювали у ньому і піклувалися про порядок у ньому. І від того, якими ми будемо з вами господарями, залежить його благополуччя. Тож давайте розгорнемо наші робочі зошити і покажемо, як ми можемо піклуватися про природу.

1. Як ми можемо допомогти молоденькому пагінцю зрости струнким деревом? Прив'язати його до кілочка. (Діти домальовують кілочок до деревця.)
2. Як ми можемо допомогти птахам взимку? Насипати у годівничку зерняток. (Діти домальовують зернятка у годівничці.)
3. Чим ми нагодуємо нашого домашнього улюбленця кролика? Дамо йому морквинку чи капустинку. (Діти домальовують предмет на вибір.)
4. Як можна допомогти мурахам у лісі? Обгородити їхній мурашник. (Діти малюють огорожу навколо мурашника.)

Літературна хвилинка. Казка

Прослухайте, діти, казку і зробіть свій власний вибір.

Вибір

Жили на землі працелюби, і був у них чудовий сад. Різні плоди визрівали на деревах, а під ними дивовижним килимом стелились пахучі квіти й соковиті ягоди. Чарівні аромати свіжості й стиглості линули навколо. Але найчудовішим була музика, що бриніла від кожного деревця. Чарівний спів птахів сповнював найменшу билінку цього саду радістю.

Люди любили й берегли свій край, так само як птахи свої гнізда – навіть найменша пташка старанно доглядала своє кубельце. Гілочки, листя та пір'їнки в кожному гніздечку були підібрані й складені так охайно та майстерно, що це могло здивувати будь-кого.

Лихо обминало цю світлу землю, та одного разу прилетів вітер чвар і розбрату й посіяв між людьми ворожнечу. Мудрі люди спалили зерна непорозуміння, але багато хто зберіг у собі злість і заздрість. Потемніли їхні обличчя, і перестали вони бачити й чути красу.

Люди витоптали в саду квіти й траву – де й узялися хвороби. Спалили плоди – і пропало щастя. Почали розкидати пташині гнізда – і не стало їхніх хат. Убили пташеня співочого птаха – і божевілля заволоділо їхніми душами. Почалися війни, і прийшла смерть.

Але мудрі люди зберегли любов. Стали вони сіяти квіти та вирощувати трави, насаджувати дерева, зігрівати пташенят та доглядати їхні гніздечка. Радість завітала до їхніх осель, і світло було з ними. Отак і донині – щастя Землі залежить від людей.

Л. Горбатенко

Підсумок

*Цей світ, як казка, як безмежне диво!
Захоплює, дивує, кличе ввись.
Життя чарівне, я така щаслива,
І ти до цього світу придивись.
Якщо людина добре серце має,
Вона іде у світ добро творить.
В її очах любов і ласка сяє,
Така людина сонечком горить.*

Будьте і ви, дітки, як маленькі сонечка. Творіть добро, садіть дерева, очищайте джерела і ріки, любіть свою матінку-землю, і вона відповість вам

любов'ю і щедрістю. І будуть на нашій Землі мир і злагода, які дарує нам Господь.

II. Моя родина

Заняття 9

Тема: Наш рід. Ми – християни

Мета: - ознайомити учнів з поняттям «рід – родина – рідня»;
- виховувати почуття духовної єдності поколінь, усвідомлення себе як частини могутнього дерева роду українців-християн;
- вчити дітей шанобливого ставлення до старших.

Хід заняття

Вступна бесіда

На попередній зустрічі ми з вами вели розмову про те, як важливо турбуватися про навколишній світ, який дав нам Господь. А хто з вас допоможе мені пригадати, що ми повинні робити, щоб світ Божий, який нас оточує, був прекрасним і завжди радував нас. (Діти розповідають про те, як вони піклуються про природу.)

Бесіда вчителя

*На зеленому горбочку,
У вишневому садочку
Притулилася хатина,
Мов малесенька дитина.
Леся Українка*

*То наш рідний дім!
Тепло й затишно у нім.
Тут і батько, тут і ненька,
І бабусенька рідненька,
І веселий наш дідусь
Крутить пишний сивий вус.*

У кожного з нас є найдорожчі нам люди. Хто це? (Відповіді дітей.) Звичайно ж, тато, мама, братик, сестричка – це найрідніші на світі люди, які шанують один одного, люблять і є членами єдиної сім'ї. Сім'я, мов сонечко, зігріває дитину протягом усього життя. Родина – це гніздечко любові, тепла для кожного з нас. У ній панує злагода, повага до старших, особливо до бабусь і дідусів. Бо вони прожили довге життя, багато знають і вміють. Кожна сім'я – це частинка великого українського народу.

Діти, то що ж таке родина? (Відповіді дітей.) Так, родина – це група людей, що складається з батьків, дітей, онуків і близьких родичів. Якщо ви прослідкуєте шлях від себе до ваших прабабусь і прадідів, то побачите свій родовід.

Гра «Мікрофон»

(Вчитель передає мікрофон, а діти по черзі відповідають на запитання учителя.)

1. Як звати ваших тата і маму?
2. Як звати ваших бабусь і дідусів?
3. А хто може назвати імена своїх прабабусь і прадідусів?

Літературна хвилинка

Молодці! Я дуже рада, що серед вас немає таких діток, які не знають, як звати найрідніших їм людей. От як, наприклад, у цьому оповіданнячку.

Твоя сім'я. Родовідне дерево

Одного хлопчика запитали, як зветь його бабусю. А він і не знав.

– А як же ти дідуся кличеш?

– Діду, дайце меду.

Смішно, та не дуже. Більше сумно, що є такі хлопчики. Може, вони позабували, як тата і маму зветь.

– Е-е-е, – каже дід Петро. – Хто не мав коріння, той – як перекотиполе. Куди вітер подме, туди й котиться.

А гарні дітки знають свій рід: і батьків, і дідів, і прадідів, і прапрадідів знають. Вони мають такий альбом фотографій своїх родичів із добрим словом про них. І складають родовідне дерево. Воно коренисте, гіллясте, а що гілка, то й член красного роду. Чим глибше коріння в такого дерева, тим міцніше воно стоїть на землі.

А яке коріння у твого дерева?

Д. Чередниченко

Фізкультхвилинка

Встаньте, діти, підтягніться,

Один одному всміхніться.

Швидко втому проженемо

І роботу знов почнемо.

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Гра «Намистинки любові»

(Вчитель бере до рук намисто.)

Давайте пограємося з вами у гру «Намистинки любові». Ви будете називати ситуації, у яких ви виявляли любов і пошану до членів своєї родини. А я з кожним разом буду нанизувати по намистинці на ниточку. А потім і побачимо, чи довге вийде у нас намистечко.

(Варіанти відповідей дітей:

- допомагала по господарству,
- сумлінно виконував домашнє завдання;
- гралася з меншим братиком;
- слухалася вчительку тощо.)

Дивіться, яке довге намисто ми нанизали. Давайте порахуємо, скільки зібралася у нас намистинок любові. (Діти підраховують уголос.) Молодці!

Наше намистечко любові до нашої родини є прикрасою нашого життя. І я сподіваюся, що ми ще не завершили його нанизувати, тому що кожного дня ви будете до нього додавати хоча б по одній намистинці.

Бесіда вчителя

Стежинка, якою ти ходиш щодня, веде до рідного дому, до найріднішого, найтеплішого батьківського двору. Бо це найкраще місце на землі. Тут ти зробив свій перший крок, учився справедливості, доброти. Саме тут ти відчуваєш себе у безпеці, оточений турботою і любов'ю. Саме тут ти можеш всім вірити, довіряти, бо тебе тут люблять і розуміють. Бо це твоя міцна, дружна християнська родина.

Практична робота

Візьміть ваші робочі аркуші, на яких зображені повітряні кульки. На них написані слова. Прочитайте ці слова і розфарбуйте у різні кольори лише ті кульки, на яких написані члени родини.

Літературна хвилинка

Ми повинні піклуватися про своїх рідних. Адже кожен з нас – частинка великого роду. Не ганьби свій рід поганими вчинками. Шануй своїх дідусів та бабусь. А ось і оповідання про те, як треба вчитися шанувати усіх членів своєї родини.

Бабуся

Прийшов до Бориска товариш. Товариш сказав:

– Здрастуйте, бабуся!

Бориско весело підитовхнув його ліктем.

– Ходімо, ходімо! Можеш із нею не вітатися. Вона стара старушенція.

Бабуся обсмикнула кофту, поправила хустину і тихо поворушила губами:

– Образити – що вдарити, приголубити – треба слово шукати.

А в сусідній кімнаті товариш казав Борискові:

– А з нашою бабусею завжди вітаються і свої, і чужі. Вона у нас головна.

– Як це – головна? – поцікавився Бориско.

– Ну, старенька... всіх зростила. Її не можна кривдити. А чого ж ти зі своєю так? Гляди, батько прочухана дасть за це.

– Не дасть! – насупився Бориско. – Він сам з нею не вітається.

– Та ми свою бабуся не кривдимо, – зашарився Бориско. – Вона у нас... сита і здорова.

Прощаючись із товаришем, Бориско затримав його біля дверей.

– Бабо, – нетерпляче гукнув він, – іди-но сюди!

– Іду, іду! – зашкунтильгала з кухні старенька.

– Ось, – сказав товаришеві Бориско, – попрощайся з моєю бабусею.

Після цієї розмови Бориско часто ні з того, ні з сього запитував у бабусі:

– Кривдимо ми тебе?

А батькам сказав:

– Наша баба – краща за всіх, а живе гірше від усіх – ніхто про неї не піклується!

– Хто це тебе навчив батьків осуджувати? Гляди мені, малий ще!

І, розхвилювавшись, накидалися на бабусю:

– Це, мабуть, Ви, матусю, дитину підбурюєте? Якщо невдоволені нами, могли б і самі сказати.

Бабуця, м'яко всміхаючись, хитала головою:

– Не я вчу, життя вчить. А вам би, дурненькі, радіти треба, для вас син зростає. Я своє віджила на світі, а ваша старість ще попереду. Що уб'єте, те не вернете.

В. Осєєва

Підсумок

Любов і повагу в сім'ї нам заповідав Бог. Тільки та сім'я буде міцною і щасливою, у якій буде панувати взаємна Божа любов. І завжди у цьому світі буде лунати тиха бабусина молитва за свої діточок та онуків, продовжувачів роду християнського.

Бабусина молитва

Скроні посивілі і невтомні руки,

Це моя бабуся, це моя голубка.

Хоч втомилась дуже, та не зможе спати,

Буде у молитві Господа благати.

Приспів:

Бабусина молитва спасе і збереже,

Бабусина молитва від бід застереже,

Бабусина молитва звучить у тишині,

І так спокійно з нею мені.

Тільки ця молитва відверта тривогу,

Тільки ця молитва вказує дорогу,

Якщо я втомлюся, а може, заблукаю,

Бабусину молитву я тоді згадаю.

The image shows a musical score for the song 'Babushina Molitva'. It consists of ten staves of music in 4/4 time, with lyrics written below the notes. The lyrics are in Ukrainian and match the text provided in the previous blocks. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. Chord symbols (Am, Dm, F) are placed above the staves to indicate the harmonic structure. The lyrics are: 'Е скро - ні по - си - ві - лі, Ам нев - том - ні ру - ки. Це мо - я ба - бу - ся, Дм це мо - я го - луб - ка. Хоч вто - ми - лась ду - же, Е та не змо - же спа - ти, Нум. Бу - де у мо - лит ві, Ам Гос - по - да бла - га - ти. Ва - бу - си - на мо - лит - ва спа - се і збе - ре - же, Е ба - бу - си - на мо - лит - ва від бід за - сте - ре - же, Ам ба - бу - си - на мо - лит - ва зву - чить у ти - ши - ні, Е і так спо - кій - но з не - ю ме - ні, Ам.'

Заняття 10

Тема: Мамині радощі та турботи

Мета: - розвивати в учнів уміння аналізувати свої вчинки ;

- розвивати у дітей бажання піклуватися про маму і в усьому їй допомагати;

- виховувати почуття поваги і любові до мами.

Хід заняття

Вступна бесіда

Діти! Якою літерою починається українська абетка? (Літерою А.) І вже за нею шикуються у певному порядку інші літери.

А яке найперше слово вимовляють майже всі діти на планеті? (Слово «мама»). І вже за цим святим і найдорожчим словом вони навчаються інших слів своєї рідної мови. Послухайте, скільки чудових слів для мами є в українській мові: мама, матінка, матуся, неня, ненька... А як ви звертаєтеся до своєї матері? (Діти відповідають.)

Бесіда вчителя

Хто для нас змалку є найдорожчою, найближчою, найріднішою серед рідних людиною? Кожний, певне, відповідь – мама. А хто ж нас найбільше і найщиріше любить? Напевне, скажемо, що всі рідні нас люблять, але найбільше – мама.

А яка ж вона, материнська любов? Мати пригортає дитину до себе, колише, пестить, цілує. Вона її годує, одягає, коли плаче – утішить; коли впаде – поспішає підняти і питається, чи не дуже забилася, чи не болить щось, а коли покладе спати – розповість якусь казку, тихо співатиме, доки дитина не засне.

Але буває так, що мати думає, ніби дитя її вже спить, а воно тихенько лежить, примруживши оченята, і бачить, що матуся робить. А вона, склавши триперстя своєї правої натруженої руки, робить знак хреста над своєю дитиною. А що це означає? Чому мати, поклавши маля спати, вважає за потрібне перехрестити його і щось при цьому тихенько шепоче, та тоді лише відходить, щоб продовжити (вечорами, а часом і ночами) свою хатню роботу?

Вона робить так, бо самовіддано любить свою дитину молитися тихо Богові за неї і Йому доручає, щоб Він через Свого ангела-хранителя оберігав її.

*Мама!
Найдорожче слово
в світі!
Де б не був ти,
що б ти не робив,
назавжди вона
твій шлях освітить
ніжним серцем,
відданим тобі.
В дні важкі
і в дні,*

*на щастя щедрі,
не забудь:
вона завжди –
в тобі.
Тож живи, як мама,
щиро й чесно,
і, як мама,
світ оцей люби!*

Гра «Ланцюжок»

(Під час гри діти передають один одному м'ячика, виконуючи завдання вчителя.)

Завдання 1: назвати, якими ніжними словами ми можемо звернутися до мами. (Відповіді дітей.)

Завдання 2: назвати справи, якими ми можемо порадувати матусю. (Відповіді дітей.)

Літературна хвилинка

Як приємно чути від вас такі ніжні слова на адресу матусі. А ще приємніше чути, що ви по-справжньому вмієте своїми справами радувати мам. І я сподіваюся, що ви зовсім не завдаєте матусі прикрощів.

Гарне слово

*Мама! Мама! – гарне слово,
Тільки скажеш – все готове!
"Мамо, кашки!" – кашка є.
"Мамо, чаю!" – вже наллє.
"Мамо, спатки!" – вже роздітий,
І у ліжку, і укритий.
"Мамо, ніжку зав'яжи!"
"Мамо, казку розкажи!"
Мама! Мама! – гарне слово!
Тільки скажеш – все готове!*

Б. Лепкий

А чи завжди ми знаємо, як треба допомагати мамі? Давайте прослухаємо оповідання і порадимо дівчинці, як по-справжньому пожаліти маму.

Недогадлива донька

Неля сиділа в кріслі й читала книжку. Мама мила підлогу. Стонлена, вона раз у раз зупинялася, розгинала спину. Дівчинка попросила її:

– Мамо, ти посидь. Не треба так поспішати.

Та мама спішила: сьогодні вона з донькою має йти в ляльковий театр. За хвилину Неля знову озвалася:

– Мамо, ну відпочинь же трішки!

Мама, не підводячи голови, мовчки дотерла підлогу.

Потім заходилася мити вікно в кухні. Неля відклала книжку, ходила за матір'ю, заглядала то з одного, то з другого боку, не замовкала:

– Хіба неодмінно сьогодні? Можна й завтра прибрати в кухні...

А мама чомусь посміхалась і, поспішаючи, поралася далі.

Пообідавши, Неля почала швидко одягатися. А мама, наче навмисне, шукала собі якоїсь роботи: мила тарілки, чистила виделки і ложки. Донька нарешті розсердилася:

– Мамо, ну яка ж бо ти... справді! Ввечері почистиш! І так уже стомилася. А в театрі дрімати будеш. Скажеш: "Нецікаво".

Мати сумно глянула на доньку, зітхнула:

– Ти, Нелю, наче й жалієш мене, але жаліти по-справжньому не вмієш.

– А як треба? - здивувалася недогадлива Неля.

А здогадатися ж було зовсім неважко.

За В. Багіровою

А ви, діти, здогадалися? Що ви можете порадити Нелі? (Діти висловлюють свої думки.)

Тож допомагайте мамі щодня у хатніх справах. Адже мама заслуговує на вашу допомогу.

Фізкультхвилинка

Раз, два, три, чотири, п'ять.

Стали в колі ми кружлять.

Покружляли, розійшлися.

До роботи знов взялися.

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Практична робота

Завдання 1. Краще і мудріше за народ, мабуть, ніхто ще не сказав про матір. Прослухайте ці прислів'я та приказки про матір і самі пересвідчитесь у цьому.

Матері ні купити, ні заслужити.

Мати однією рукою б'є, а другою гладить.

Дитина плаче, а матері боляче.

Завдання 2. Подивіться на прислів'я на ваших робочих аркушах. Замініть у них малюнки словами і прочитайте правильно їх. Розфарбуйте малюнки.

(На сонці тепло, а біля мами добре.

Пташка радіє весні, а дитина – матері.

У дитини болить пальчик, а у мами серце.

Материне серце, як літнє сонечко.)

Літературна хвилинка

Прослухайте, діти, віршика.

Мати й діти

Хто вас, діти, щиро любить,

Хто так ніжно вас голубить.

Як недужі цілі ночі,

Не стуляє свої очі?

– Люба матуся.
Хто колисочку гойдає,
Хто вам пісеньки співає?
Хто вам казочку розкаже,
Хто вам лялечку покаже?
– Рідна матуся.
Коли діти ви ліниві,
Неслухняні, пустотливі,
Як буває іноді.
Хто ж то сльози лє тоді?
– Все ваша матуся.

Б. Ленкий

Ви маєте великий скарб. Адже у кожного з вас є найближча людина, яка подарувала вам життя, ввела у цей дивовижний Божий світ – це ваша матуся! Вона – це ваше найбільше багатство. Переконайтесь у цьому, прослухавши італійську казку.

Багатий і бідний

(Італійська казка)

На березі озера сидять два хлопчики і розмовляють. Старший, добре одягнений, говорить молодшому, бідно вбраному:

– У тебе таке красиве волосся, ну справжнє золото!

– Ох, якби воно справді було золотим! Тоді моїй матері не треба було б так багато працювати.

– У тебе є мама?! – захоплено вигукнув багатий хлопчик.

– Та ще й яка! Скільки себе пам'ятаю, вона розповідає мені цікаві історії, доглядає мене, лікує, коли я хворію. Вона латає мій одяг. У дитинстві мама співала мені пісень, коли у темну ніч мені ставало страшно від завивання вітру і крику сов. Звичайно, у мене є мама.

– А в мене матері немає, – зітхнув старший хлопчик. – Вона померла, коли я народився. Всі ці землі та все, що на них росте, і всі будинки належать моему батькові, а у батька тільки один син я. У замок, в якому я живу, навіть справжній принц у гості приїжджав. А кімната, в якій я сплю, оббита шовком. У ній світяться золоті люстри, підлога встелена такими товстими килимами, що в них потопляють ноги. У мене стільки слуг, що я не всіх їх знаю.

– А хто розповідає тобі цікаві історії?

– Я читаю книжки.

– А хто тебе доглядає?

– Моя старша годувальниця.

– А хто сидить біля твого ліжка, коли ти хворий?

– Мій лікар.

– А що ти робиш, коли серце твоє переповнюється смутком?

– Тоді я плачу.

І тут бідний хлопчик підвівся, і, взявши багатого за руки, зі сльозами на очах співчутливо похитав головою.

– Чому ти плачеш? Що з тобою? – спитав багатий хлопчик.

– Мені шкода тебе. Ніколи б не подумав, що є на світі люди, бідніші за мене.

Тож не скупіться на гарні слова, не соромтеся слів вдячності, неодмінно робіть мамі невеличкі подарунки – радуйте її своїми добрими справами. І побачите, як на маминому стомленому обличчі з'явиться посмішка, а очі стануть чистими, як джерельця.

Підсумок

Тож давайте звернемося з молитвою до Матері Божої за наших мам.

Молитва за маму

*У мене найкраща у світі матуся.
За неї до Тебе, Пречиста, молюся.
Молюся устами, молюся серденьком
До Тебе, небесна Ісусова Ненько.
Благаю у тебе дрібнимим словами
Опіки та ласки для любої мами.
Пошли їй не скарби, а щастя і долю,
Щоб дні їй минали без смутку, без болю.
Рятуй від недуги матусеньку милу,
Даруй їй здоров'я, рукам подай силу,
Щоб вивела діток у світ той, у люди,
Щоб ними раділа – пишалась усюди.
За це я складаю в молитві долоні
До тебе, Царице на сонячнім троні.
Молюся устами, молюся серденьком
До тебе, небесна Ісусова Ненько.*

Р.Завадович

Заняття 11

Тема: Шануй своїх батьків

Мета: - ознайомити учнів із Божою Заповіддю шанування батьків;

- виховувати шанобливе ставлення до старших членів сім'ї;

- розвивати у дітей бажання допомагати батькам, тішити їх своїми успіхами і увагою;

- вчити дітей сумлінно виконувати обв'язки члена сім'ї.

Хід заняття

Вступна бесіда

(До початку заняття учні разом зі вчителем організують виставку родовідних дерев «Ой, роде наш красний, роде наш прекрасний». Діти, за бажанням, підходять до виставки, демонструють своє родовідне дерево, показують сімейні фотографії і розповідають про свою сім'ю.)

Наші бабусі й дідусі, прабабусі та прадідусі – це коріння великого і могутнього дерева роду українців-християн, на якому відросли гілочки – це батьки, та листочки – це ви та ваші братики і сестрички.

*З роду в рід життя кладе мости,
Без коріння саду не цвісти,
Без вітрила човен не пливе,
Без коріння гине все живе.*

Тож усі ми повинні дбати про красу, чесність, порядність свого роду.

Вікторина «Відгадай казку»

Любі діти. Не лише кожен із нас поважає свою родину. Ми знаємо багатьох героїв казок, які перебороли усі негаразди і труднощі завдяки тому, що вони вміли любити, терпіти і поважати один одного. Тож відгадайте назву казки:

- у ній навіть тварини брали участь у збиранні родиною врожаю («Ріпка»);
- вона розповідає, як сестричка врятувала свого меншого братика від страшних птахів, а їй допомогли піч, яблунька та річечка з кисельними берегами («Гуси-лебеді»);
- у ній мова йде про найменшого брата, який пішов визволяти зі змієвого полону своїх братів і сестру («Котигорошко»);
- у ній розповідається про хлопчика, який вудив рибку і припливав до бережка лише на голос своєї матінки («Телесик»);
- у ній, виконуючи батьківську волю, один із трьох синів знайшов свою долю на болоті і не пожалкував про це («Царівна-жаба»);
- вона розказує про те, як третій син отримав у спадщину лише kota, а це зробило його заможною людиною («Кіт у чоботях»).

Бесіда вчителя

Наш народ говорить багато мудрих слів про родинні стосунки у казках, прислів'ях, приказках. Давайте спробуємо зрозуміти їх зміст. (Розбір прислів'їв.)

Без сім'ї та роду немає народу.

Хороша родина – щаслива дитина.

Хто шанує родину – той достойна людина.

Щаслива родина – міцна Україна.

Шануй батька й неньку – проживеш довгенько.

Шануй старших

*Любі діти, – каже мати,
– Треба старших шанувати,
То дасть Господь сего світа
Вам прожити довгі літа.*

Б. Лепкий

Шанування батьків – перший обов'язок дітей. Майже три з половиною тисячі років тому на кам'яних таблицях (їх називають скрижалями), які пророк

Мойсей отримав від Бога на горі Синай, були вирізьблені слова: Шануй батька свого і матір свою, щоб добре було тобі і щоб довго ти жив на землі, яку дав тобі Господь.

Батьки вас ростять, виховують, вчать добра, люблять. І як же не відплатити їм пошаною, ласкою і допомогою?

Батько й мати

*Як мені вас не любити,
Рідний батьку, нене?
Та ж ви мене годували
І дбали про мене.
Батько розуму навчає,
Мама приголубить,
Ніхто мене так на світі,
Як вони, не любить.
Дай же, Боже, щоб я виріс,
В школі гарно вчився,
Щоб я батькові і неньці
Добре відплатився.*

Б. Лепкий

Тож не ображай їх, слухайся їх в усьому. Але ця слухняність повинна бути розумною. Ваша слухняність повинна відповідати слову Божому і не суперечити волі Божій. Нічого без поради і благословення батьків не починай робити. Якщо батьки тебе карають, то з покірністю сприйми і перенеси це покарання. Тому що батьки карають тебе з благою метою: щоб тебе виправити, щоб ти був кращим. Дбай про своїх батьків, коли їх спіткало лихо. Допомагай їм, не осуджуй їх. А якщо в чомусь ти і образиш своїх батьків – то неодмінно швидше проси у них пробачення. Такі слова повчання нам говорить людина, яка прославилася святістю свого життя, святитель Тихон Задонський.

Фізкультхвилинка

*«Діти любі, – каже мати,
Треба старших шанувати!
То дасть Господь всього світа
Вам прожити довгі літа.
Варт пошани сивий волос,
І старенький тихий голос,
І тим зморикам придивиться,
Станьте ближче, поклоніться».*

Олена Пчілка

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Літературна хвилинка

Любі діти, прослухайте невелике оповідання і скажіть, як ви любите свою маму.

Сьома дочка

Було у матері сім дочок. Ось поїхала одного разу мати в гості до сина, а син жив далеко-далеко. Повернулась додому аж через місяць.

Коли мати ввійшла до хати, дочки одна за одною почали говорити, як вони скучали за матір'ю.

– Я скучила за тобою, немов маківка за сонячним променем, – сказала перша дочка.

– Я ждала тебе, як суха земля жде краплину води, – промовила друга дочка.

– Я плакала за тобою, як маленьке пташеня за пташкою, – сказала третя.

– Мені тяжко було без тебе, як бджолі без квітки, – щебетала четверта.

– Ти снилась мені, як троянді сниться краплина роси, – промовила п'ята.

– Я виглядала тебе, як вишневий садок виглядає соловейка, – сказала шоста.

А сьома дочка нічого не сказала. Вона зняла з ніг матері взуття й принесла їй води в мисці – помити ноги.

В. Сухомлинський

Що говорила кожна дочка про свою любов до матері?

Як ви гадаєте, хто з дочок по-справжньому любив матусю? Доведіть це.

Який висновок можемо зробити з почутого? (Дітям потрібно піклуватися про своїх батьків, допомагати їм – це їх обов'язок.)

Практична робота

Тож допомагати батькам, радувати їх своїми успіхами, піклуватися про них – це наш першочерговий обов'язок.

А зараз, діти, уважно розгляньте малюнки на вашій робочій сторіночці. Розкажіть, чим діти, які зображені на малюнках, радують своїх батьків. А якою справою ви можете порадувати своїх батьків?

Виберіть собі малюнок зі справою, яка вам найбільше до вподоби, і розфарбуйте його.

Підсумок

Тож турбуйтеся про своїх батьків, будьте слухняними і вихованими, не завдавайте їм прикрощів, уважно ставтеся до них, бо вони вас виховали, і ви зобов'язані їм своїм життям.

Давайте напишемо на скрижалях свого серця: *Шануй батька свого і матір свою, щоб добре було тобі і щоб довго ти жив на землі, яку дав тобі Господь.*

Заняття 12

Тема: Любов – основа родинної єдності

Мета: - формувати почуття духовної єдності родини;

- виховувати почуття поваги і любові до батьків;

- розвивати у дітей вміння аналізувати свою поведінку вдома.

Хід заняття

Вступна бесіда

(Вчитель зачитує вірш-молитву.)

*Боже, Отче, глянь на діти,
На дрібненькі Твої квіти.
Світи сонцем і зірками
Над малими школярами.
Дай їм сили і охоти
До науки, до роботи,
Чемність, милість, серце гоже,
Пильність пташки дай їм, Боже!
Щоб росли всі здоровенькі
На потіху батьку й ненці.
Дух Святий хай з ними буде,
Щоб зросли з них добрі люди.*

Батькова хата, матусина пісня, дідусева казка, бабусина вишиванка – усе це наша родова пам'ять, символи України. Давайте пригадаємо одну із заповідей Божих, з якою ми ознайомились на попередньому занятті. (Шануй батька свого і матір свою, щоб добре було тобі і щоб довго ти жив на землі, яку дав тобі Господь.)

Гра-бесіда «Сімейний календар»

А зараз, діти, уважно послухайте запитання і спробуйте на них відповісти.

– Які свята у вашій родині найулюбленіші?

– Чи святкуєте ви дні народження та іменини?

– Кого ви запрошуєте на сімейні свята?

– А на які свята збирається вся ваша рідня?

– Чи є у вас сімейний календар, у якому записані дні народження та іменини всіх членів родини?

Розкажіть про свою родину. Свою розповідь почніть так: «У моїй родині найдзвінкіше сміється ..., пече найсмачніші пироги ..., допомагає ..., працює ..., прибирає ...»

Практична робота «Подаруй сердечко своїм батькам»

А зараз, діти, ми проведемо цікаву роботу, після якої ваші батьки, та і ви самі, побачите, як ви насправді любите свою родину. На вашому робочому аркуші намальоване сердечко, яке поділене на частинки. Слухайте уважно запитання і дайте собі відповідь на нього. Якщо ви виконуєте вдома те, про що вас запитують, то зафарбуйте одну частинку сердечка червоним кольором. А якщо ж ні – то нехай вона залишиться пустою. Вдома ви зможете віддати ці сердечка своїм батькам. Чим більше частинок ви зафарбуєте, тим міцніша ваша любов і повага до батьків.

Чи завжди вітаєтеся ви вранці зі своїми батьками?

Чи допомагаєте батькам по господарству?

Чи завжди ти виконуєш те, про що просять тебе батьки?

Чи помічаєш ти, коли твої тато і мама стомилися?

Чи ділишся ти з батьками, коли тебе пригощають чимось смачненьким?
Чи даруєш ти батькам подарунки?
Чи уважний ти до своїх батьків, якщо вони захворіють?
Чи допомагаєш ти мамі накривати на стіл?
Чи радуєш ти своїх батьків успіхами у школі?
Чи просиш ти у батьків прощення за свої необачні вчинки?

Мені дуже приємно дивитися на ваші сердечка. Я впевнена, що у ваших сердечках не залишилося жодної пустої частинки, тому що кожен з вас не лише на словах, а й на ділі любить і поважає свою родину. Бо родина, яка будує свої взаємини на Божій любові, – міцна і щаслива.

Літературна хвилинка

Тільки у тій родині буде взаєморозуміння і повага, де любов вибачає образи, любов прощає кривди, любов ніколи не відповідає злом на зло, любов безкорисливо чинить добро і допомагає іншим. Переконаємось у цьому, прослухавши оповідання «Маленький герой».

Маленький герой

Ви питаєте, напевно, хто цей маленький герой? Це мій знайомий хлопчик. Я розповім, чому називаю його маленьким героєм. Він весело працює, не дивлячись на те, що його спіткало велике горе. На горищі, де живе цей хлопчик, лежать його хворі мама і тато. Мій герой розносить по місту газети і цим заробляє на хліб для престарілих батьків.

Він ніжний і ласкавий з ними, і немає у них нікого дорожчого у світі за цього рідного маленького годувальника. Буває так, що цілу ніч він доглядає за хворими, а вранці, тільки-но почне світати, хлопчик береться знову за свою роботу. А відпрацювавши день, спішить на своє горище, і несе їжу своїм батькам.

Від такої любові свого єдиного сина легше стає хворій матері. А хлопчик сидить біля її ніг і думає:

«Хто вигодував мене своїм молоком? Хто носив мене, беззахисну дитинку, на руках, зігріваючи своїм теплом? Моя рідна матінка. Коли я хворів і плавав, хто сидів біля мене дні і ночі, заспокоюючи і пестячи мене? Моя добра мама.

Хто боявся і гаряче молився, щоб я не помер? Хто працював у поті чола, щоб заробити мені на ліки і одяг? Добра моя мама і мій дорогий тато.

Хто мив, одягав, любувався мною і цілував мене? Моя ніжна матінка.

Хто навчав мене говорити, навчав бути добрим і чесним? Моя добра мама і мій добрий тато.

Хто на зароблені гроші купив мені першу книжку? Хто платив за моє навчання в школі? Хто радів моїм успіхам? Мої дорогі батьки.

І тепер моїм обов'язком і радістю є любити, берегти і доглядати їх.

Ви старенькі, ви хворі, мої милі батьки, але мої руки сильні, тіло здорове, серце сповнене любові, і я вас буду охороняти і доглядати до кінця ваших днів, моя мила, моя ніжна, моя добра, дорога мамо і мій дорогий і добрий тату».

(За збіркою «Заповіді Божі в оповіданнях»)

Фізкультхвилинка

*Поклонімося щодня
Батькові низенько,
Бо його серденько
До твого близенько.
Поклонімося щодня
Матінці ще нижче,
Бо серденько в неї
До твого ще ближче.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Літературна хвилинка

А чи буде лад у сім'ї, коли кожен її член буде слухати лише себе і не зважати на думку інших? Давайте послухаємо притчу, яка навчає нас любові і поваги у сім'ї.

Алтайська притча

Мирно жила в горах велика родина. Та якось вітер заніс на подвір'я зерно розбрату, яке почало проростати і позначатися на взаємовідносинах між членами сім'ї. А імена в усіх були такими, що в перекладі на нашу мову означали: батько – Голова, мати – Серце, чотирьох синів звали Права Рука і Ліва Рука, Права Нога і Ліва Нога; дочок звали Правим Оком та Лівим Оком, а невісток – Рот, Зуб, Праве Вуха та Ліве Вуха.

Дійшло до того, що незначні суперечки переросли у відкриту сварку. Невістки пересварилися з дочками. Очі відмовилися бачити, Вуха не захотіли чути, Зуби переставали жувати; а Рот узагалі відкривався, коли сам того хотів, і не закривався, коли було конче потрібно. Ноги й Руки (сини) не знали, кого слухатись.

Руки спочатку робили все невпопад, а потім сказали:

– Досить! – і повисли, мов неживі.

Ноги тупцювали на місці або бігли, хто знає куди, доки сказали:

– До чого така робота! Краще зовсім не ворушитись.

Батько (Голова) спочатку не втручався у сварку молодих, а потім сказав:

– Я вас свого часу вчив добру-розуму, та ви не послухалися. Тепер я нічого більше не буду вам говорити.

Мати (Серце) журно промовила:

– Я щиро хотіла усіх примирити, та мене не послухалися. Живіть, як самі знаєте.

На подвір'ї запала тиша. Члени родини не звертали уваги одне на одного: Очі закриті, Вуха не чують, Рот відмовився приймати їжу, Голова не думає, Серце мовчить і ледь чутно б'ється, Руки й Ноги обважніли, не ворушаться. Минали дні, ніхто не хотів першим подати ознаки життя, всі лежали, а час робив своє – з'явилися пролежні, біль став нестерпним, усіх замучила спрага. Врешиті-решит життя повисло на волосині. Батько подав знак братися за розум. Усі дружно схаменулися, помітили на подвір'ї високу бур'янину, що виросла з зернини розбрату, і викорчували її з коренем.

Сім'я запрацювала, як колись. Усі помирилися і почали знову щасливо і мирно жити...

Ця притча нам говорить про те, що коли в громаді нема ладу, взаєморозуміння, то не чекай там добробуту.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

Бесіда вчителя

Я сподіваюся, що від сьогоднішньої зустрічі у ваших серцях стало більше любові до своєї родини. А зараз я пропоную запалити свічку і прочитати разом молитву, у якій попросимо у Бога здоров'я для всієї сім'ї. (Діти запалюють свічки.)

*До Тебе підносим маленькі долоні
І молимося щиро за маму, за тата,
За діда, бабусю, сестричку і брата.
За всіх, кого любимо,
За всіх, хто нас любить,
Що нам помагають і щиро голублять.
Дозволь нам щасливо цей день пережити,
Набратися сили і Богу служити.*

(Діти гасять свічки.)

Підсумок

*Де згода в сімействі,
Де мир і тишина,
Щасливі там люди,
Блаженна сторона.
Їх Бог благословляє,
Добро їм посилає,
І щастя для людей!*

Г. Сковорода

Діти, завжди намагайтеся бути слухняними і вихованими, добрими і чуйними, турбуйтеся про своїх батьків, не завдавайте їм прикрощів.

Заняття 13

Тема: Творити непомітно добро людям. Життя святого Миколая

Мета: - ознайомити учнів зі святом святого Миколая;

- виховувати віру в силу добра;
- сприяти розвитку в учнів мотивації до добрих вчинків;
- вчити дітей бути слухняними і добрими.

Хід заняття

Вступна бесіда

Дорогі діти! Готуючись до сьогоднішньої зустрічі, я хотіла провести її так, щоб у нас із вами вийшла щира розмова, така розмова, яка буває між рідними та

близькими людьми. Тому не випадково я попросила вас сісти так, щоб ми утворили одне велике коло, адже ми теж – сім'я. А у справжній сім'ї панує любов, взаєморозуміння, злагода.

*Маємо чого радіти,
Добре знаєте ви, діти!
Долетіла до нас вість,
Що до нас в дорозі гість.
Хто це? Кожен пам'ятай –
Це святий наш Миколай!
Діточок він всіх згадає,
Їм дарунки посилає.*

Гра-бесіда

Діти, а ви вмієте складати вірші? Я зараз перевірю.

*Сорока, яку вчора я зустріла,
розповіла мені, як вміла.
Про жадану нині вість,
Що до нас в дорозі... **гість.**
Добрый, лагідний, м'який,
Справедливий, не лихий.
Гість легкою йде ходою,
Із сивою... **бородою.**
Він дарунки нам несе,
А в торбині є... **усе:**
Є там іграшки, цукерки,
і є печиво смачненьке,
Олівці лежать в торбині:
червоні, жовті, білі, сині,
Є і з маком калачі,
кольорові... **м'ячі.**
Лежать в торбі мармеладки
ще й солодкі... **шоколадки.**
Санчата є для дітвори
І ковзани кататися... **з гори.**
На гостя всі чекаймо
Й Миколая... **зустрічаймо!***

А чи пригадуєте ви пісеньку «Ой хто, хто Миколая любить...». Тож давайте її заспіваємо. (Діти разом з учителем співають пісню або прослуховують запис.)

Бесіда вчителя

(Вчитель показує учням ікону святого Миколая і просить дітей розповісти, що вони вже знають від своїх батьків чи дідуся і бабусі про святого Миколая. Після цього вчитель доповнює відповіді учнів додатковою інформацією.)

Миколай-угодник – один з найулюбленіших святих нашого народу, з іменем якого пов'язано безліч переказів. Купці, мореплавці та мандрівники бачили у святому Миколаєві свого охоронця та заступника. Миколая шанували в Україні, вважаючи його покровителем війська Запорізького. Ще за життя його називали батьком сиріт, бідних, знедолених.

Народився він у місті Патар, що в Південній Італії, біля 280 року.

Після смерті батьків 17-річний Миколай роздав усе своє майно бідним людям і вирушив до Палестини поклонитися святим місцям. Повернувшись, він став священиком. Відтоді Миколай допомагав усім, хто потребував його допомоги: зцілював хворих, рятував рибалок, запобігав стихійному лихові. Водночас Миколай був людиною скромною, носив простий одяг, їв один раз на день, недосипав, віддаючи нічний час молитвам.

Коли 19 грудня 343 р. Миколай помер, його поховали в соборному храмі міста Міри. У 1087 р. мощі святителя були перенесені у м. Бар, що в Південній Італії. Це сталося після того, як іноземні загарбники захопили місто Міри і спустошили його. 22 травня мощі святого перенесли до церкви Іоанна Предтечі. Відтоді у цей день також вшановують пам'ять святого Миколая.

До святого з різними проханнями звертаються як діти, так і дорослі. Він і зараз допомагає бідним, знедоленим, береже від стихійних лих на морі, застерігає від небезпеки.

А як же святкують свято Миколая в українській родині? Насамперед прибирають у хаті, прикрашають ікону святителя, готують приємні несподіванки ближнім, подарунки. А розпочинають день спільною молитвою до святого Миколая у храмі Божому.

Увечері майже в кожній оселі діти з нетерпінням чекають, коли завітає в гості святий Миколай. Він неодмінно має принести подарунки.

Святий Миколай знає все про дітей. Він протягом року стежить за їхніми вчинками. Якщо хлопчик або дівчинка гарно вчиться, слухає батьків, не ображає менших, чемний із старшими, то Миколай дарує йому найкращі подарунки. Коли ж дитина неслухняна, розбишакувата, то такому він дарує різку, – «щоб знав, як поводитися». Але святий Миколай все-таки вибачає діткам провини. Він дає їм змогу виправитися і навчає, як це зробити.

Трапляється, що святий Миколай не встигає провідати родину ввечері, тоді він обов'язково завітає вночі.

Ось чому дівчора з таким нетерпінням щороку чекає доброго Миколая. Адже святий завжди на боці менших, скривджених, беззахисних. Він не тільки обдаровує гостинцями, допомагає в біді, але й навчає, як бути добрим, чемним і розумним.

Фізкультхвилинка

Якщо ти знаєш, що треба бути чемним, вихованим, ввічливим, **встань**.

Якщо ти стараєшся бути щедрим, надаєш допомогу іншим, охоче ділишся з товаришем чим-небудь своїм, **сплесни у долоні**.

Якщо ти намагаєшся бути чесним, правдивим, **тупни ногою**.

Якщо ти знаєш, що до людей потрібно ставитися доброзичливо, **сплесни в долоні над головою.**

Якщо ти вважаєш, що кожен повинен піклуватися про інших, любити ближнього, **протягни руки сусідам.**

Посміхніться один одному. Ми всі разом можемо дарувати людям добро.
(Діти разом із учителем виконують відповідні рухи.)

Літературна хвилинка

Давайте послухаємо вірша про святого Миколая.

Святий Миколай

Замело снігами

Полечко і гай.

По стежинах білих

Ходить Миколай.

У його торбинці

Подарунки є:

Зайчикам пухнастим

Моркву роздає.

Білочкам – горішки,

Шишечок по п'ять –

Мають гострі зубки,

Хай собі хрумтять.

А рудій лисичці –

Пиріжків смачних,

Щоб не ображала

Зайчиків малих.

З вечора до ранку

В кожному дворі

Пряники, цукерки

Сипле дітвори.

Донечкам слухняним –

Стрічки, фартушки.

Будуть у обновах

Бігать залюбки.

Хлопчикам – санчата,

Лижі, ковзани,

Щоб росли міцними,

Дужими сини.

Книжечки барвисті –

Їм онучок рад.

Там казки, малюнки,

Вірші для малят.

М'ячика – онучці

І скакалку їй.

Хочеться стрибати

Дівчинці малій.

Любий Миколаю,

Завітай до нас.

Ми тебе чекаєм

У святковий час.

О. Савченко-Гнатюк

А тепер пригадайте, які ж подаруночки святий Миколай приніс звірятам? А дівчаткам? А хлопчикам? А як ви гадаєте, чи до всіх діток завітає святий Миколай на свято?

Практична робота

Забілів від снігу гай,

Їде святий Миколай.

Їде з ангелом ясеньким,

Усміхаючись миленько.

Він за нас все пам'ятає,

Нагороди зготовляє,

Нам даруночки приносить,

За нас в Бога ласки просить.

Ми всі з нетерпінням чекаємо у гості святого Миколая. Тож давайте візьмемо наші робочі аркуші і допоможемо святому Миколаю у цю зимову, сніжну пору знайти дорогу до будиночка, де живуть чемні та слухняні діточки.

(Учні знаходять правильний шлях до діток і розфарбовують малюнок.)

Гра

Давайте у день святого Миколая по-доброму завершимо відомі усім нам казки.

Що треба зробити, щоб:

– Лисичка і Журавель стали друзями?

– Лисичка не з'їла Колобка?

– півник Голосисте Горлечко пригостив мишеняток Крутя і Вертя пирогами?

– Мишка не розбила золоте яйце?

– братик Іванко не став козенятком?

– гуси-лебеді не викрали Іванка?

Підсумок

Давайте ми всі разом пообіцяємо святому Миколаю, що:

– будемо гарно вчитися (діти хором відповідають: «Обіцяємо» після кожного рядка);

– будемо добрими та чесними;

– будемо допомагати друзям та іншим незнайомим людям;

– не будемо вживати лихих слів;

– не ображати молодших;

– поважати старших;

- поважати та слухати вчителів;
- шанувати батьків, бабусь, дідусів;
- будемо просто добрими та хорошими людьми.

Тоді Миколай дарує вам всім подарунки з надією, що виконаєте свої обіцянки, і в наступному році принесе вам кращі подарунки.

Заняття 14

Тема: Свято в твоїй родині. Гостинність

Мета: - ознайомити учнів з різними святами, які святкують у родині;

- виховувати почуття християнської гостинності;

- вчити дітей правильно запрошувати гостей, бути чемними та ввічливими в гостях.

Хід заняття

Вступна бесіда

Діти, а чи любите ви свята? (Так.)

А чи знаєте ви, що означає слово «свято»? Що ви відчуваєте, коли вимовляєте це слово? Я сподіваюся, що вас охоплює радість, бажання поспілкуватися зі своїми близькими та друзями і поділитися з ними своєю радістю.

Ми можемо святкувати різні події. Це і державні свята: День Незалежності, День Перемоги; це можуть бути шкільні свята: 1 вересня, Останній дзвоник; свята у класі: День іменинника, зустріч з казкою. А ще є родинні свята. Це, як правило, день народження когось із членів родини. І ще слід згадати про християнські свята, які ви також чекаєте з превеликим нетерпінням, щоб зустріти це свято зі всією своєю родиною. А хто мені може назвати такі свята? (Святого Миколая, Різдво Христове, Пасха тощо).

Бесіда вчителя

А чи є у вашому домі сімейний календар, у якому записані дати святкувань родинних свят? (Відповіді учнів.)

Ось раніше, довгими зимовими вечорами збиралася родина. Тут часто співали пісень, сумних і веселих. Тут бабусі розповідали своїм онукам цікаві казочки. А старенькі дідусі, зібравши навколо себе кмітливих допитливих онуків, читали їм Святе Письмо. Тут, біля родинного вогнища, вони вчили поважати свій рід, поважати людей, бути добрими, чуйними до ближніх своїх, вчили дітей допомагати один одному і всім разом берегти і боронити віру своїх предків, віру християнську. Зібравшись усією родиною, вирішували, що мають робити наступного дня, як мають жити, щоб не було соромно перед людьми, і як мають відзначати свята. Бо родинне свято – це радість одна на всіх. І повинна у домівці при підготовці до свята панувати взаємодопомога, доброзичливість і турбота. Кожен повинен мати свої обов'язки і виконувати їх.

Щоб свято було дійсно справжнім, не перекладай на плечі дорослих усі святкові турботи. Готуватися до нього повинна вся сім'я, і перш за все – ти сам. Чим ти можеш допомогти своїй родині?

Гра «Допоможи родині»

Твоя сім'я готується до родинного свята. Кожен виконує при цьому якусь роботу. І мама просить вас допомогти їй. Якщо те, що мама говорить, ви зможете виконати – заплескайте у долоньки, а якщо ні, то затупайте ніжками.

- допомогти прибрати у хаті;
- підмести підлогу;
- допомогти накрити на стіл;
- допомогти приготувати салат чи бутерброди;
- почистити картоплю;
- підсмажити тости;
- ввічливо запросити дідуся до столу;
- допомогти прибрати зі столу;
- помити посуд.

Всі ви молодці, бо допомагаєте готуватися до свята.

Бесіда вчителя

Ось уже все готово до прийому гостей, і ми з нетерпінням чекаємо на них.

Хто мені підкаже, якими словами привітання ми зустрічаємо наших гостей? (Діти відповідають.)

Я хочу вас познайомити з тим, як вітають гостей у християнських родинах.

– Мир вам! – говорять гості.

– З миром приймаємо! – чується у відповідь.

Або ще:

– Слава Богу!

– Навіки Богу слава!

А коли ми можемо почути таке привітання: «Христос рождається! – Славимо Його!»? (На Різдво.) А на яке свято лунає таке привітання: «Христос воскрес! – Воістину воскрес!»? (На Великдень.)

Фізкультхвилинка

Треба дружно привітатись:

– Добрий день.

Дружно, голосно сказати:

– Добрий день.

Вправо, вліво повернутись,

Туди-сюди посміхнутись:

– Добрий день.

– Добрий день.

– Добрий день.

(Діти виконують вправи на розсуд учителя.)

Хвилинка розваги

Уже саме привітання налаштовує і господарів і гостей на добрий, святковий лад. І я впевнена, що у вашій родині не може трапитися таких неприємних ситуацій, як, для прикладу, у цій гуморесці.

У гостях

*У Віті день народження.
Ми всі туди запрошені
І ввечері, о шостій,
Прийшли до нього в гості.
Нам одчинила двері
Мала сестричка Віті.
І зразу запитала:
– Хто ноги з вас не витер?
В нас килим – не для того,
Аби його бруднити!
Ану, біля порога
Знімайте черевики!
Та подарунки зразу
Давайте, я схочу.
Та кришталеву вазу
Не скиньте! Я вас знаю!..
Ви думаєте: просто
Отак ходити в гості?
І меблі у вітальні
Не мацайте руками,
І пальцями по стінах
Не мажте – будуть плями...
Іще сестриця Віті
Щось стала говорити.
Та ми її не слухали –
Хіба ж це варто слухать?!
Ми від її «гостинності»
Помчали геть щодуху,
Бо й справді: ох, не просто
Отак ходити в гості!..*

А. Костецький

Бесіда вчителя

Діти! Давайте разом влаштуємо випробування ввічливості.

Що ти скажеш, коли...

- тебе запросив твій друг на свято (Дякую);
- ти не можеш прийти до товариша на свято (Пробач);
- товариш приніс тобі подарунок (Спасибі).

І наше повсякденне «Спасибі!» – найкоротша молитва – «Спаси, Боже!»

Практична робота

Давайте розглянемо малюнки на робочому аркуші. На перший погляд, малюнки однакові. Але у них є п'ять розбіжностей. Знайдіть їх і розфарбуйте той малюночок, на якому хлопчик і дівчинка, на вашу думку, дійсно ввічливі і чемні.

(Діти виконують завдання.)

Бесіда вчителя

У християнській родині за святковим столом всі отримують радість від спілкування з рідними і друзями. Святкова гостина починається з молитви. І не забувайте про правила поведінки за столом:

- без запрошення за стіл не сідай;
- не розмовляй з повним ротом;
- не розмахуй виделкою чи ложкою;
- не став лікті на стіл;
- не сідай боком до столу;
- не забувай запросити до столу своїх рідних.

Літературна хвилинка

Слід проявляти особливу турботу про своїх рідних за святковим столом, щоб не трапилася з вами така неприємна історія, як у цьому оповіданні.

Іменини

У Ніни велика сім'я: мати, батько, два брати, дві сестри й бабуся.

Ніна найменша – їй восьмий рік. Бабуся найстарша: їй вісімдесят два роки. Коли сім'я обідає, у бабусі трусяться руки. Несе ложку бабуся – ложка тремтить, крапельки на стіл падають.

Скоро день народження Ніни. Мама сказала, що на її іменини в них буде обід. На обід Ніна хай запросить подруг.

Мама накриває стіл білою скатертиною.

Ніна подумала: це ж і бабуся за стіл сяде. А в неї ж руки трусяться... Подруги сміятимуться. Розкажуть потім в школі, що у Ніниної бабусі руки трусяться.

Ніна тихенько сказала мамі:

– Мамо, хай бабуся сьогодні за стіл не сідає.

– Чому? – здивувалася мати.

– У неї руки трусяться. Капає на стіл...

Мама зблідла. Не сказавши ні слова, вона зняла зі столу білу скатертину і сховала її в шафу.

Мама довго сиділа мовчки, потім сказала:

– У нас сьогодні бабуся хвора. Тому іменинного обіду не буде. Поздоровляю, Ніно, тебе з днем народження. Моє тобі побажання: будь справжньою людиною.

В. Сухомлинський

Підсумок

Тож будьте ввічливими і чемними, намагайтеся зробити комусь приємно, не забувайте ввічливих слів. Поважайте людей, і вони будуть поважати вас. Пам'ятайте завжди, що ви живете серед людей. Будьте привітними і гостинними. Збирайтесь частіше біля родинного вогнища, бо такі зустрічі залишаються у пам'яті людини на все життя, як найсвітліша згадка про своє дитинство, про свою сім'ю, про родинні традиції.

Заняття 15

Тема: Різдво Христове. Підготовка до свята

Мета: - ознайомити учнів зі святом Різдва Христового;

- виховувати повагу до християнських цінностей народу, любов до рідної землі;
- розвивати у дітей інтерес до християнських народних свят і звичаїв.

Хід заняття

Вступна бесіда

Діти, на попередній зустрічі ми називали багато усіляких свят. І це дуже добре. Але у житті людей відбувається так, що одні свята зникають, а інші з'являються. Та у нас в Україні є свята, які прийшли до нас із глибокої давнини і залишилися й понині.

(Звучить колядка.)

По всьому світу стала новина

По всьому світу стала новина:

Діва Марія Сина родила.

Сіном притрусила, в яслах положила

Господнього Сина.

Діва Марія Бога просила:

"В що ж би я Сина свого сповила?

Ти, Небесний Царю, пришли мені дари

Цього дому господарю!"

Зійшли ангели з неба до землі,

Принесли дари Діві Марії:

Три свічки воскові ще й ризи шовкові

Ісусові Христові.

Бесіда вчителя

Тож підкажіть мені, як називається це свято, про яке щойно ми слухали пісеньку. (Різдво Христове.) Так, це свято особливе. Його святкують в усьому світі. Діти, а коли ж Різдво Христове святкують у нас? (7 січня.) А що визнаєте про це свято? (Відповіді дітей.)

Так, я дуже рада, що ви так багато знаєте про це свято. Усі люди на Землі у цей день радіють тій події, яка сталася багато-багато років тому. У цей день з'явився на світ Син Божий, Ісус Христос, якого так всі з нетерпінням чекали.

У далекій країні жило одне праведне сімейство – Марія та Йосип. Одного разу ангел повідомив Марії добру звістку від Бога, що у неї народиться Син. Діва Марія стала чекати Сина, Якого Бог обіцяв їй через Ангела. Вона з покорою прийняла слова Ангела і смиренно готувалася стати Матір'ю Сина Божого.

Назарет, де жило праведне сімейство, був невеликим містом у Палестині. Жителі Палестини, хоч і бідували, але сподівалися на кращі часи, бо їхні пророки давно обіцяли, що прийде Спаситель, Який визволить людей від неволі. А народитися Він має у Вифлеємі.

І ось у той час римський цар Август схотів довідатися, скільки людей мешкає в його царстві, й наказав зробити перепис усього населення. Кожен мав піти до того міста, звідки походили його предки, і там записатися. Оскільки Йосиф і Діва Марія були з родом з Вифлеєма, то саме туди вони і пішли для перепису. Подорож була довгою, тож вони прийшли до міста, коли воно вже було переповнене людьми, які прибули сюди для перепису. У місті вже не було жодного місця, де можна було б зупинитися на ніч. І ходили вони від хати до хати, і ніхто не хотів їх прийняти. Йосиф і Марія змушені були зупинитися на ночівлю за містом у печері, куди пастухи заганяли у негоду своїх овець. Настала ніч. І в цій убогій печері вночі народився у Діви Марії Син – Ісус Христос, наш Спаситель. Вона Його сповила і поклала в ясла, куди клали сіно для годівлі овець.

Неподалік на полі сторожили отару овець пастухи. Раптом з'явився їм Ангел Господній сказав: "Не бійтеся; я сповіщаю вам велику радість, яка буде всім людям: бо нині народився вам у Вифлеємі Спаситель; і ось вам ознака: ви знайдете сповите Немовля, Яке лежатиме в яслах".

І з'явилися у небі багато ангелів, які славили Бога, і чути було з небес: "Слава у вишніх Богові, і на землі мир, у людях благовоління!" Коли Ангели відійшли від них на небо, пастухи сказали один одному: "Підемо до Вифлеєму і подивимось, що там сталося, про що сповістив нам Господь".

Коли підійшли вони до печери, то знайшли там Марію та Йосифа, і Немовля, яке лежало в яслах. Вони поклонилися маленькому Ісусу і розповіли про те, що сказав їм Ангел. І всі, хто чув, дивувалися тому, що розказували їм пастухи.

Після того пастухи ж повернулися, славлячи і хвалячи Бога за все те, що чули й бачили, як було сказано їм (Лк. 2,8-20).

Гра «Склади слово»

(Клас ділиться на три команди. Кожна з команд отримує набір літер, які вчитель готує заздалегідь. По команді вчителя кожна група дітей починає складати з літер слово. Можливі варіанти слів: Різдво, Колядка, Ангел тощо).

Літературна хвилинка

У цей день вся земля радіє і прославляє народженого Сина Божого: і люди, і звірі, і вся природа. Ось послушайте казочку, як святе Різдво Христове святкують мешканці лісу.

Різдво у лісі

У гайку, де колись росли опеньки, жили зайчики сіренькі. Шубка на них тепла та пухка, хвостик схожий на м'яча, вушка стирчать, очка блищать. Було всіх зайчиків п'ять.

Як прийшли Різдвяні свята, заметушилася хата. Тут зайчиха порядкує, заєць надворі майструє, а маленькі зайченята обступили маму й тата, подають і помагають, як уміють і як знають.

Вже до свят усе готове. Печиво пухке, чудове... З маком жовті калачі, і великі, і малі. Коржики, ще й паляниці та з біленької пшениці.

Чобітків нових по парі заєць приволік для дару. П'ять новеньких кожушків сам-один пошити вспів. Хатка, хоч уже валилась, чистотою аж хвалилась...

– Ну, святкуймо! – каже мати. – Вже пора колядувати. Обізвалась Сіра Спинка, наймолодша в них дитинка.

– Мамо, мамо! Де ж ялинка? Каже мати:

– Ну, давайте подождімо! Куцика в яри пошлімо. Він прудкий, тож за хвилинку з яру принесе ялинку...

Скочив зайчик по долині, низько поклонивсь ялинці – і сюди, і туди, каже нищечком:

– Ходи! Ой, ходи мерщій до нас. Різдвяний звеселиш час.

Та ялинка не схотіла. Вся інеєм заблистіла, золотими зірочками, кришталевиими свічками та сказала на біду:

– Не піду!

Куцик як прибіг до хати, став рідні оповідати, як в яру ген у долині він кланявся ялинці. Як вона ціла блистіла, срібна, ясна, гарна, біла... Кращої немає в снах, ні в ліску, ні по хатках...

Заметушилася хата. Заєць розвалив загату, вхопив швидко чобітки, ще й новенькі кожушки. А зайчиха паляниці із біленької пшениці, пиріжки і калачі, що місила уночі. Зайченята непомаму позбирали, що попало, і швиденько по сніжку скоком-боком – вже в ярку. Склали все до стіп ялинки, не марнують ні хвилинки.

Заєць вже будує хату і поправля загату. А зайчиха у куті сипле маку до куті, ліпить пиріжки з капусти, кидає в олію хрусти. А маленькі зайченята обступили маму й тата. Веселенькі, не дармують, на весь голос колядують.

А ялинка вся ясниться, від інею аж іскриться. Гомін лісом покотився – Бог Предвічний народився!

І. Савицька

Практична робота

Ви звернули увагу на те, якою гарною була різдвяна ялинка у лісових мешканців? Тож давайте і ми прикрасимо свою різдвяну ялинку найкращими прикрасами і послухаємо різдвяні колядки, які у цей день лунають по всьому світу. (Діти розфарбовують малюнок на робочих аркушах. Звучать записи колядок.)

Підсумок

*Дзвони Різдва лунають,
Лине, звучить колядка, –
Радість для світу звіщають,
Славлять Ісуса-Дитятка.*

Отож давайте і ми прославимо нашого Спасителя і проспівасмо Йому святкову колядку. (Діти закінчують заняття співом колядки.)

Заняття 16

Тема: Святвечір у родині

Мета: - ознайомити учнів з традиціями святкування Різдва Христового в українській родині;

- виховувати почуття милосердя і любові до ближнього;
- дати можливість дітям відчувати радість від творення добра іншим.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Весела вістка світу ся з'явила:
Діва Марія Сина породила,
Сина породила, в яслах положила.
Злетілись янголи Дитя звеселяти,
"Слава во вишніх", – зачали співати.
Пастушки прибігли, Богу ся кланяють,
А три царі несуть дари з далекого краю.
Та й ми Рожденному низько ся кланяймо,
Щастя-здоров'я в покорі благаймо.
Дай, Боже, ці свята в здоров'ї прожити
Та й другі свята в гаразді зустріти!
Христос рождається!
– Славте його! – всі відповіли.*

(За збіркою «Українське дошкілля»)

Бесіда вчителя

Різдво Христове – це одне з найулюбленіших наших свят. Воно, мабуть, найбагатше на народні обряди і звичаї, які несуть у собі прагнення правди, добра, любові, миру. З сивої давнини долинають до нас народні різдвяні співи, які створила глибока віра наших предків. Різдво є святом радості і веселості. Воно вносить Божу благодать у кожен дім, кожна сім'ю.

Різдвяна зірка

*Різдвяна зірка на небо вийде,
Малий Ісусик до діток прийде.
Малий Ісусик, Божа Дитинка,
Буде Святвечір, буде ялинка.
Буде колядка в кожній хатині,
Настане втіха на Україні.*

Урочистим є Святвечір. Батько й мати докладають усіх зусиль, щоб свята вечерея була якомога величнішою. Батько турбується про різдвяну ялинку для дітей і на покуті ставить дідуха (житній, пшеничний або вівсяний сніп), на стіл під скатертину приносить сіно. Мати на Святвечір готує традиційні 12 страв. Святвечір – це сімейне свято, коли всі прагнуть зібратися разом, родиною. Вся рідня сходиться до святої вечері, в хаті панує особливий духовний настрій. Святвечір – день пісний. Не їдять до вечора, до появи першої зірки на небі, яка сповіщає про велику радість для всіх – народження Сина Божого. Діти з нетерпінням виглядають, коли вона з'явиться. Нарешті вбігають до хати й усім сповіщають, що вже засвітилася на небі очікувана зоря. Мати ставить кутю на стіл. Батько запалює свічку і всі моляться:

"Отче наш, що єси на небесах! Нехай святиться ім'я твоє, нехай прийде царство твоє, нехай буде воля твоя, як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні; і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим; і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого".

Після цього батько благословляє вечерю і вся родина сідає до столу. Починають вечерю з куті, яку беруть усі разом з однієї миски. Який чудовий звичай, що так з'єднує, зміцнює родину.

Практична робота

Воскова свічечка

Засвіти мені, матусю,

Свічечку воскову.

Хай горить моя ця свічка

Ясно і чудово.

Хай теплом моє серденько

Свічка наповняє,

Ясним блиском в очах моїх

Радісно сіяє.

Це проміння понесу я

Аж на Україну,

Хай там серце звеселяє

В кожної дитини.

Хай колядка вдаль полине,

Освятить хатину,

Хай Ісус благословляє

Кожну там родину.

О.Гасцька

Давайте згадаємо, де народився Ісус Христос? (У печері.) А чому саме у печері, а не у домі? (Бо Діву Марію та Йосифа ніхто не впустив до хати. Всі будинки були зайняті, тому їм довелося заночувати у печері.) Так от, на Святвечір, коли вся родина сідає до святкового столу, обов'язково запалюють свічку і ставлять її посеред столу. Це означає, що у цьому домі завжди будуть

раді прийняти святе сімейство із новонародженим Ісусом. Тож давайте розфарбуємо найкращими кольорами нашу свічку на робочому аркуші. Я сподіваюся, що і у ваших серденьках затеплиться вогник добра і любові до Спасителя.

(Діти виконують завдання і прослуховують записи колядок.)

Бесіда вчителя

У цей вечір – це не просто вечеря. Тут і святковий настрій, і духовна радість, і щастя, і любов, і злагода. Все, що відбувається в цей особливий вечір, свідчить про те, що ми живемо життям нашого народу, ми не відірвані від своїх дідів і прадідів, ми – їхні нащадки, й мусимо мати цей Святвечір, бо інакше ми втратили б нашу духовність.

А що казати про наші колядки, які прикрашають Різдвяні свята чудовими словами і мелодіями! Адже кожна місцевість має свої неповторні, особливі наспіви. Колядка лунає і у великих церквах, і в сільських хатах, і надворі, та передусім у наших душах і серцях. (Звучать записи колядок.)

На вечерю слід запрошувати людей одиноких, бідних, сиріт, а також тих, у кого немає близьких; таким чином ми виявляємо свою пошану до народженого Сина Божого Ісуса Христа, як це зробили пастухи, бо хто шанує Бога, той шанує і бідних. Роблячи іншим добро, ми й самі стаємо добрішими, тож і свято як для них, так і для нас стає більш радісним.

Літературна хвилинка

Тож послухайте оповідання про маленького хлопчика, до якого на Різдво завітав Сам Христос.

Невидимий гість

Маленький Федір був тихим і лагідним хлопчиком; він ніколи не грався з іншими дітьми й цілими днями просиджував з батьком. Матері він зовсім не пам'ятав. Вона померла, коли хлопчику минув лише рік. Але вони були великими друзями з татом, і їм дуже добре жилося вдвох. Батько Федора шив чоботи. Найбільше любив Федір сидіти біля нього й слухати розповіді про дивовижні речі і події, які відбувалися на білому світі, або про те, що було в далекі, далекі часи. Особливо любив він розповіді про життя Ісуса Христа.

...Був вечір перед Різдвом. Дрова весело потріскували, в кімнаті було світло й тепло.

Федір дивився на вогонь, а батько розповідав про народження Христа, про те, як Він народився в стійлі, в яслах, так як в готелях не знайшлося місця для Його батьків.

– Тату, а ми підемо завтра в церкву? Завтра ж Різдво.

– Ні, на жаль. Ти ще досить слабкий після хвороби.

Федір деякий час мовчав.

– Як це жахливо, – прошепотів він, – що їх не впустили в готель! Якби Христос прийшов до нас, ми впустили б Його. Правда ж?

– Звичайно, мій любий.

– От якби знову настало Різдво, оте перше Різдво! І якби Ісус попросився до нас, ми б не вигнали Його. Ми поклали б Його спати на постіль, а самі лягли б на підлозі. Правда, тату?

– Так, звичайно.

– І я віддав би Йому найкраще, що в мене є, – продовжував Федя. – Я віддав би Йому чоботи, які ти недавно пошив мені. Ми погодували б Його кашею з молоком. Як ти думаєш, тату, Він би був задоволений?

– Я в цьому впевнений, – відповів швець.

Він усміхнувся і ласкаво подивився на сина. У Федора очі горіли від захвату.

– От, якби Господь прийшов до нас!-- скрикнув Федя, сплеснувши в долоні.

– Хто знає? Можливо, й прийде, адже Він Сам сказав, що прийде туди, де Йому відчинять двері.

Хлопчик задумався. Невже може статися, що Христос прийде і житиме у них? Цілий вечір він думав про це. Коли хто-небудь проходив мимо їхньої кімнати чи грюкав вхідними дверима, він схоплювався. Йому все здавалося, що ось-ось до них у двері постукає Христос.

Прийшла пора лягати спати. Федір роздягнувся й заліз на ліжко. Батько загасив свічку. Незабаром хлопчик солодко заснув. Йому чувся смиренний і лагідний голос: "Федоре! Я завтра прийду до тебе. Я завжди приходжу до тих, хто кличе Мене. Але пам'ятай, Я не скажу тобі, коли Я прийду; не скажу, яким Я буду на вигляд. Тому будь уважним".

– Це Христос! – прошепотів хлопчик, коли голос стих. – Він прийде до мене завтра!

Серце у нього закалатало від радості. Але невдовзі він знову заснув і прокинувся тільки вранці. Він згадав нічний голос, зістрибнув з постелі, швидко вдягнувся, помолився, поїв похапцем і кинувся до вікна – боявся пропустити, коли прийде Христос.

Був холодний зимовий день. Падав лапатий сніг, і мороз покрив вікна такими візерунками, що Федір ледве міг роздивитися вулицю. У вузькому провулку не було ані душі.

– Чому ти весь час стоїш біля вікна? – запитав батько.

– Я боюся пропустити Христа, – таємниче відповів хлопчик.

Батько посміхнувся, та нічого не сказав.

Час минав, а Господь не з'являвся.

"Дивно, чому ж Він не йде?" – думав Федя. Він ні на мить не сумнівався в тому, що Христос прийде: адже Він Сам обіцяв йому прийти сьогодні. "Цікаво, який Він на вигляд і як я Його впізнаю? Чи буде навколо Його голови таке сяйво, як малюють на іконах?"

У вікно Федя побачив хлопчика приблизно такого ж віку, як він сам. Хлопчик був дуже бідно одягнутий: чоботи – у величезних дірках, курточка – одне лахміття, а рукави такі короткі, що виднілися оголені лікті і посинілі від холоду руки. Було добре видно, що нещасний хлопчик увесь тремтів.

– Тату! – вигукнув Федя. – На вулиці стоїть бідний хлопчик, він тремтить від холоду.

Батько підійшов до вікна і визирнув.

– Тату, можна покликати хлопчика, щоб він погрівся?

– Поклич, – ласкаво відповів швець, – а я підкладу дров у пічку.

Федя вдягнувся і вибіг на ганок.

– Хлопче, хлопче! – гукнув він і поманив його рукою. – Ходи до нас, погрійся!

Але хлопчик не рухався. Федя підбіг до нього, взяв за руку і потягнув до кімнати. Хлопчика посадили перед пічкою, а швець поставив на жар каструльку з молоком, щоб напоїти змерзлу дитину.

– Де ти живеш? – спитав Федір, з цікавістю поглядаючи на хлопчика й простягаючи йому горнятко з теплим молоком і кусень хліба.

– Ніде. Я сирота...

– У тебе немає тата, який шиє тобі чоботи і годує тебе?

– Ні.

Федір глянув на діряве взуття хлопчика, потім на свої нові чоботи, які стояли біля ліжка.

– Тату, – прошепотів він, – можна віддати хлопчикові мої нові чоботи? У нього такі подерті.

Швець відповів не відразу. Він сам був бідним, і йому важко було подарувати нові чоботи. Але Федя так благально дивився на нього.

– Ну, що ж, віддай! – сказав він.

Федя кинувся до ліжка і схопив свої нові чоботи. І в ту ж мить згадав, що хотів віддати їх Господу, коли Він прийде. Але ж маленький хлопчик так замерз! Взуття його все в дірках. Господь такий добрий! Напевно, Він не розсердиться, якщо дізнається, що Федя віддав свої чоботи бідному хлопчикові... І він простягнув гостю новенькі чоботи.

Вони прийшлися йому впору. Оченята хлопчика сяяли щастям.

Хлопчик встав, подякував, попросився й пішов. Федя підбіг до вікна і побачив, як швидко й легко завернув він у провулок.

Минуло ще кілька годин. Федя терпляче чекав, та Христос не приходив.

Перед самим обідом Федір побачив навпроти свого будинку старого нещасного бідняка, який уже досить довго стояв, спираючись на палицю і просив милостиню, та перехожі не звертали на нього жодної уваги.

– Покличмо його до нас, нехай він відпочине трохи, – сказав Федя батькові, який теж дивився у вікно.

Батько вийшов на вулицю. Він взяв старого під руку і завів його в дім. Старий радісно усміхався, суворий вираз його очей пом'якшав. Просидівши майже годину у шевця за чаєм та за розмовами, він встав, узяв свою палицю й сказав:

– Хай благословить вас Бог, добрі люди, за те що ви обігріли і нагодували каліку. Господь віддячить вам за вашу доброту.

Попрощавшись, він вийшов на вулицю.

Федя почував себе дуже щасливим, у нього було так радісно і тепло на серці.

Раптом він згадав, що вже кілька хвилин не дивився у вікно. А що, коли в цей самий час Христос пройшов мимо!

Федір кинувся до вікна і уважно почав слідкувати за перехожими. Час минав. Почало смеркати. У темноті хлопчик ледь розрізняв предмети на вулиці.

– Чому ж Він не йде? – зітхаючи шепотів Федя, і гірко почуття сумніву закралося в його серденько. – Адже Він обіцяв прийти. Я знаю, що Він завжди дотримує Свого слова. Невже Він прийде пізно ввечері? Як же Він мене знайде, і чи впізнаю я Його в темноті?

Хлопчик запалив і поставив на вікно свічку.

– Він побачить свічку і здогадається, що я чекаю Його.

У ту ж хвилину почувся стукіт у двері. Федір затремтів від радості.

– Це Христос! – вигукнув він. І не встиг батько встати з місця, як Федя вже підскочив до дверей і відчинив їх навстіж.

За дверима був не Христос. На порозі стояла бідна жінка, вся в лахмітті, з дитиною на руках.

– Пустіть, будь ласка, переночувати, – благала вона. – У мене нічний поїзд, а на вокзалі холодно. Дитина плаче, переповити її треба, погодувати. Я цілий вечір шукаю, де б зупинитися, але всі відмовляють. Свято у людей...

Батько мовчав. Йому не хотілося впускати на нічліг абсолютно незнайому людину. Жінка і Федя благально дивилися на нього.

– Ну що ж, проходьте, – сказав господар жінці після деякого вагання.

Батько і син влаштували для неї постіль на своєму ліжку. Самі ж вони лягли на долівці за піччю. Мати вклала дитину і, зігрівшись біля пічки, заснула сама.

Федір не спав. Він думав про те, що настала ніч, а Христос так і не прийшов. Не дотримав слова. І такий біль підступив до серця, так було сумно й важко на душі, що хлопчик гірко заплакав. "Чому ж Він не прийшов? Чи не знайшов нашої хати, чи я не побачив Його?"

Хлопчик непомітно заснув.

Раптом йому здалося, що хтось доторкнувся до його плеча. Він почув той же голос, смиренний і лагідний:

– Федоре! Сьогодні Я тричі приходив до тебе. І ви з батьком тричі прийняли Мене. Бідний хлопчик, якому ти віддав нові чоботи, старий бідняк, якого ви обігріли і нагодували, жінка, якій ви дали притулок – це був Я. Пам'ятай, дитя моє, те, що ти робиш немічному, хворому, бідному, ти робиш Мені. Втираючи сльози тим, хто плаче, ти втішаєш Мене. Даючи нічліг безпритульному, ти приймаєш Мене. Федоре, Я завжди поруч. Будь вірним!

Федя прокинувся. Він поспішив подякувати Богу за все. Радісний і щасливий він розмірковував над тим, що почув. Невдовзі, посміхаючись, хлопчик міцно заснув.

За М. Росс

Бесіда вчителя

А в дні Різдва Христового і діти, і дорослі ходять колядувати, несуть радість Різдва христового від хатини до хатини. Найбільше раді у цей день дітям, які вітають господарів, приготувавши до цього свята особливу святкову виставу – вертеп. Колядники ідуть із зіркою. А перед тим, як заколядувати, обов'язково, за звичаєм, усі разом кличуть: «Пане господарю, дозвольте колядувати!» А після колядування віншують: «Дай, Боже, ці свята у здоров'ї прожити та й другі свята в гаразді зустріти! Христос рождається!» «Славіте Його!» – відповідають господарі.

Підсумок

Єднається у святій вечері сім'я, єднається рідня, у Різдві єднається все село і всі люди, єднаються у народженні спасителя і небо, і земля.

(Діти разом з учителем співають колядку «Добрий вечір тобі...»)

*Добрий вечір тобі, пане господарю,
Радуйся, ой радуйся, земле, Син Божий народився.
Застеляйте столи та все килимами.
Радуйся...
Кладіть паляниці з ярої пшениці.
Радуйся...
Бо прийдуть до тебе три празники в гості.
Радуйся...
А перший же празник – святеє Рождество.
Радуйся...
А другий же празник – святого Василя.
Радуйся...
А третій же празник – святе Водохреще.
Радуйся...*

ІІІ. Добротолюбіє

Заняття 17

Тема: Життя прожити – хороші справи зробити

Мета: - вчити учнів аналізувати свої вчинки;
- ознайомити з поняттями добра і зла;
- сприяти вихованню в дітей бажання творити добро;
- розвивати почуття доброти та милосердя;
- виховувати любов до Бога і до свого ближнього.

Хід заняття

Вступна бесіда

Доброта

*Доброта, як промінь сонця,
Що з'явився у імлі,*

*Пригорнувся до віконця
І розлився по землі.
Доброта, як ласка мами,
Віддає любов свою,
Ніжить серденько так само,
Як і пісенька в гаю.
Доброта, як щедрість літа, –
Радість, щастя і краса!
Як волошка серед жита,
Ще, як дощик і роса.
Пам'ятайте, любі діти,
Істина така проста!
Найцінніше в цілм світі –
Це любов і доброта.
І старайтесь так прожити,
Щоб, як сонечко, світити,
І в душі завжди нести
Теплий промінь доброти.*

С. Рачинець

Чи знаєте ви, діти, що таке добро? (Відповіді дітей.)

Отже, коли ми творимо комусь добро, то ми несемо щастя і радість. І людина протягом усього свого життя повинна прагнути робити добро тим, хто її оточує.

А як ви гадаєте, де живе добро? (Відповіді дітей.) Так, доброта живе у нашому серці.

Практична робота з елементами гри

(На дошці вивішується або малюється велика квітка доброти з серединкою у вигляді серця.)

Діти, давайте подумаємо, які добрі вчинки ми можемо зробити один одному. Кожен добрий вчинок подарує нашій квіточці нову пелюсточку.

(Варіанти відповідей дітей: допомагати другові у навчанні, виручати з біди, не сміятися з чужого горя, ділитися з товаришем тим, що в тебе є тощо.)

Дивіться, як ожила наша квітка доброти. Бачу, що ви знаєте, що має робити добра людина.

Бесіда вчителя

На жаль, поряд із добром живе зло. І в тому ж серці, де мешкає добро, може оселитися і зло. А що таке зло? (Відповіді дітей.) Так, насамперед, це наші погані вчинки, яких ми повинні уникати. Ми знаємо, що у кожної людини є Ангел-Охоронець, який застерігає нас від біди. Якщо ти робиш добрі справи, то Ангел радіє. А якщо злі – то він, плачучи, відступає від людини і не охороняє її. Тож я вам бажаю робити лише добрі справи, щоб ваш Ангел завжди радів і приходив вам на допомогу.

Обговорення проблемних ситуацій за малюнками

(Вчитель заздалегідь підбирає малюнки, на яких зображені хороші та погані вчинки дітей.)

Діти, розгляньте ілюстрації. На якому малюнку діти роблять достойні для людини вчинки. Доведіть свою думку.

Гра «Добрі та погані вчинки»

Давайте пограємося з вами у гру «Добрі та погані вчинки». Я пропоную вам заплескати в долоньки, коли ви почуєте про вчинок доброї людини. Якщо ж навпаки, цей вчинок, на вашу думку, не гідний доброї людини, то плескати у долоньки не потрібно. Починаємо:

- добре вчитися, бути уважним на уроці;
- не мити руки перед їдою;
- допомагати по господарству;
- ділитися з товаришем тим, що у тебе є;
- хвалитися;
- вітатися з дорослими та своїми однокласниками;
- брати речі інших дітей без дозволу;
- не виконувати домашніх завдань;
- піклуватися про домашніх тварин;
- шанувати і любити своїх батьків.

Молодці! Я бачу, що ви дійсно розрізняєте хороші і погані вчинки. І я сподіваюся, що ви і у своєму житті будете чинити тільки хороші справи.

Літературна хвилинка

Зорі

*Мамо любя! Глянь, як сяють
Ясні зорі золоті!
Кажуть люди: то не зорі –
Сяють душі то святі.
Кажуть, хто у нас на світі
Вік свій праведно прожив,
Хто умів людей любити,
Зла ніколи не робив,
Бог узяв того на небо
Ясно зіркою сяють...
Правда, мамо, то все душі,
А не зорі там горять?
Так навчи ж мене, голубко,
Щоб і я так прожила,
Щоб добро робити вміла
І робить не вміла зла.*

Б. Грінченко

Тож, хто нас навчає добре поводитися у житті? (Відповіді дітей.)

Звичайно, це наші найрідніші люди – наша родина, вчителі, наставники. І наш найбільший Наставник Ісус Христос говорив, що найголовніше – це любити Бога та любити інших людей. І не тільки близьких – матусю, тата, бабусю, дідуся, братиків чи сестричок – усіх людей, навіть тих, що нас образили. Ось давайте переконаємося в цьому, прослухавши оповідання «Батьківська мудрість».

Батьківська мудрість

Розповідають, що в одній сім'ї старий батько, відчувши наближення своєї смерті, покликав до себе трьох своїх синів і поділив між ними всю спадщину, окрім однієї коштовної перлини.

Батько показав синам цю перлину, кажучи:

– А цю річ я віддам тому з вас, хто найближчим часом доведе свою гідність благородним вчинком.

Минув деякий час. Приходить старший син до батька і хвалиться:

– Нещодавно один чоловік довірив мені на зберігання чималу суму грошей, а розписку з мене взяти забув. Я їй гадки не мав про те, щоб скористатися його забудькуватістю, – повернув йому гроші до копійки. Чи ж є це благородним вчинком?

– Сину мій, ти гідно виконав обов'язок чесної людини.

Приходить до батька середній син та й каже:

– Я йшов понад річку. На березі не було нікого, окрім маленької дитини, що забрела далеченько від оселі. Раптом дитина впала й скотилася з крутого берега у воду. Місце там глибоке і, коли б я не підоспів вчасно, дитя, напевно б, утопилося. Я скочив у вир і врятував дитину. Це благородний вчинок?

– Сину мій, ти зробив те, чого не міг не вчинити. Інакше ти втратив би людську гідність.

Надійшла черга звітуватися перед батьком наймолодшому з синів.

– Батьку! Я побачив свого давнього лютого ворога саме в той час, коли він стояв, глибоко замислившись, на самому краєчку прірви. Він не бачив мене. Я міг тихенько підійти з-за куща і штовхнути його в прірву. Та я не зробив цього, а стиха привітавшись, вказав йому на небезпеку. Щойно він ступив крок назад, як земля з того місця посипалась вниз. Це є благородним вчинком?

– Милий синку! Що може бути більш благородним за помилування свого ворога? Візьми цю перлину! Ти заслужив її.

(За збіркою «Хвилинка святості»)

Якою доброю справою похвалився старший син? Чи назвав це батько благородним вчинком? (Відповідь: вчинок старшого сина – це обов'язок чесної людини.)

Якою доброю справою похвалився середній син? Чи назвав це батько благородним вчинком? (Відповідь: вчинок середнього сина – це обов'язок кожної людини.)

Якою доброю справою похвалився найменший син? Чи назвав це батько благородним вчинком? (Відповідь: вчинок найменшого сина – це найблагородніша справа.)

Тож, в усьому потрібно чинити з іншими так, як би ви хотіли, щоб чинили з вами.

Фізкультхвилинка

Прокидайся!

*І як тільки день настане,
То тихенько до віконця
Ти підстав свою долоньку
Під промінчик ніжний сонця.
Прибери мерщій в кімнаті
Й чистим, вмитим за сніданком
Привітайся до матусі:
– Рідна нене, з добрим ранком!
Потім радісним, привітним
Поспішай до трав, до квітів,
А, щоб день минув не марно,
З усіма поведься гарно!*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Практична робота 1

«Дереvence добрих вчинків»

Діти, давайте розгорнемо наші робочі зошити на сторінці, де зображені гілочки з плодами. Плоди – це ваші вчинки. Розмалуйте червоним кольором стільки плодів, скільки ви зробили сьогодні добрих справ. (Коментарі дітей після закінчення роботи.)

Гра «Добрі справи казкових героїв»

Давайте пограємося у гру. Я називатиму вам героя казки, а ви розповідатимете, які добрі справи він чинив.

- лікар Айболить;
- Гусенятко із казки «Івасик-Телесик»;
- Рак із казки «Коза-Дерева»;
- Котик із казки «Котик і Півник»;
- Мишка із казки «Ріпка»;
- Собачка із казки «Рукавичка».

Літературна хвилинка

Прослухайте, діти, казку Василя Сухомлинського і подумайте, яке серденько було у дівчинки.

Намісто з чотирма променями

Побачило Сонечко хвору Дівчинку в ліжку. Дівчинка лежала, очі її були закриті. Вона тихо стогнала.

Жаль стало Сонечкові Дівчинки. Нахилилося воно над її голівкою й тихо прошепотіло:

– Візьми, Дівчинко, чарівне намисто з чотирма променями. Чотирьох

нещасних ти можеш зробити щасливими. На кого спрямуєш промінь – той і стане щасливим.

Відкрила очі Дівчинка, бачить – лежить на постелі чарівне намисто, чотири промені грають на стіні.

«На кого ж направити щасливі промені? – думає Дівчинка. – Хто у нас нещасливий?»

Подумала і важко зітхнула: нещасними були бабуся, дідусь, тато й мама. У бабусі зуб болить, у дідуся ліжко рипить, татко горілку п'є, мама сльози лє.

Спрямувала дівчинка чарівний промінь на бабуся – і зуб у неї відразу перестав боліти, спрямувала промінь на дідуся – ліжко перестало рипіти. Спрямувала промінь на тата – перестав тато горілку пити. Спрямувала промінь на маму – перестала мама сльози лити, радісно посміхається. Про себе, про свою хворобу Дівчинка забула. А коли всі стали щасливими, вона стала найщасливішою, і хвороба залишила її.

В. Сухомлинський

Що Сонечко подарувало Дівчинці?

Чому саме Дівчинці, а не комусь іншому, зробило воно подарунок?

Яким виглядало Сонечко у ставленні до дівчинки?

Як скористалася Дівчинка дарунком Сонечка?

Доберіть слова, які б охарактеризували дівчинку. (Дівчинка, яка?)

Розкажіть, як би ви використали чарівне намисто.

Практична робота 2

«Про що говорять сувої»

А тепер поглянемо на стародавні рукописи і спробуємо прочитати ту мудрість, яка у них записана. Вони настільки старі, що деякі літери від часу стерлися. Давайте допишемо їх.

(Коментарі дітей після закінчення роботи.)

Підсумок

Яку людину називають доброю?

Що треба робити для того, щоб стати хорошою людиною і залишити після себе добрі сліди?

Запам'ятайте, діти, кілька порад для своєї душі і намагайтеся їх дотримуватися:

- Моя душа радіє, коли я зроблю щось добре.

- Моя душа дуже гарна, коли вона чиста і в ній немає місця поганим вчинкам.

- Моїй душі любо та мило, коли вона комусь віддячила.

І закінчимо наше заняття невеликою молитвою.

*Отче небесний, Ісусе, Маріє,
Завжди ми думку плекаєм, лелієм,
Щоб в людських душах
Ваш вогник не згас,
Господи, Боже, помилуй нас!*

Заняття 18

Тема: Ввічлива людина: яка вона?

Мета: - формувати навички ввічливої поведінки;

- виховувати чуйність і уважність до своїх товаришів, повагу до старших;

- розвивати у дітей вміння аналізувати різні життєві ситуації і стимулювати бажання дітей бути вихованими у подібних ситуаціях.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Твори добро та будь завжди привітна.
Дитино! Ти приходиш для добра.
Любов у серденьку хай сонцем квітне,
Збагнути це тобі уже пора.
Бо ти ростеш і мудрість п'єш з кринички
Свого народу. Це ти не забудь.
Старайся виробляти добрі звички,
Ніколи жадібним і заздрисним не будь.
Розпусту, злість не допускай до себе,
І ненажерливість жени від себе геть.
А гордоці і лінь – це не для тебе,
Любов'ю серденько поповни щирть!*

(За посібником «Християнська етика»)

На попередньому занятті ми з вами говорили, як важливо у своєму житті робити багато добрих справ і намагатися виробляти у собі добрі звички. І тоді серденько кожного з вас наповниться теплом і світлом і зігріє усіх, хто вас оточує.

Практична робота з елементами гри

На нашому робочому аркуші ми бачимо сонечко. Але чогось не вистачає на малюнку. Чого? (Промінчиків.) А що несуть нам сонячні промінчики? (Тепло і світло.) Тож, щоб наше сонечко нашої душі засяяло яскраво, давайте прикрасимо його промінчиками – добрими справами. Якщо ви вважаєте, що це добра справа чи звичка – домалюйте сонечку один промінець.

- Прокинувшись вранці, вітатися із членами своєї родини.
- Зустрівшись із своїм товаришем або знайомим, привітатися.
- Поступитися місцем в автобусі старенькій бабусі.
- Допомогти матері накрити на стіл.
- Не вживати образливих слів.
- Розділити з другом радість і невдачу.
- Привітати рідних і знайомих з іменинами.
- Бути вдячним за допомогу.

А тепер поглянемо на наше сонечко. Скільки промінчиків доброти воно випромінює! Давайте пригадаємо віршик про доброту, яка схожа на промінчик сонця, на ласку мами, щедрість тата...

(Вчитель разом з дітьми пригадують вірш, з яким знайомилися на попередніх заняттях.)

Доброта

*Доброта, як промінь сонця,
Що з'явився у імлі,
Пригорнувся до віконця
І розлився по землі.
Доброта, як ласка мами,
Віддає любов свою,
Ніжить серденько так само,
Як і пісенька в гаю.
Доброта, як щедрість літа, –
Радість, щастя і краса!
Як волошка серед жита,
Ще, як дощик і роса.
Пам'ятайте, любі діти,
Істина така проста!
Найцінніше в цілм світі –
Це любов і доброта.
І старайтесь так прожити,
Щоб, як сонечко, світити
І в душі завжди нести
Теплий промінь доброти.*

С. Рачинець

Тож, коли ми намагаємося зробити комусь щось приємне, проявляємо повагу до людей, що нас оточують, простягаємо руку допомоги товаришеві, – все це свідчить про нашу чемність, вихованість, ввічливість.

Бесіда вчителя

Встану вранці

*Встану вранці – помолюся,
Вчила так мене матуся.
Я складу подяку Богу,
Щоб спочити мала змогу.
За столом обов'язково
Прокажу молитву знову,
Бо Господь благословенний
Хліб насущний дав для мене.*

Кожного ранку, коли прокидаємося, ми повинні подякувати Богу за спокійну нічку і попросити Божого благословення на новий день. Ми просимо Бога, щоб Він захистив нас від усіх ворогів, видимих і невидимих, що спонукають нас робити щось погане. Потрібно привчити себе з дитинства

молитися і дякувати Богу. Зібралися, наприклад, йти до школи, чи погратися з друзями, чи беретесь за якусь іншу справу, завжди слід помолитися: «Господи, благослови!» Прийшли зі школи чи прогулянки, або закінчили свою справу: «Господи, дякую Тобі!» Завжди на кожному місці і в кожній справі потрібно звертатися до Бога і дякувати Йому.

Гра «Вітання»

(Вчитель заздалегідь виготовляє макет квітки-ромашки і на зворотному боці кожної з пелюсток записує великими літерами різні вітання і побажання, якими за різних обставин протягом року вітаються християни:

Христос рождається! – Славімо Його!

Слава Богу! – Навіки слава!

Христос воскрес! – Воістину воскрес!

Бог в поміч! – Спаси Господи!

Мир Вашому дому! – З миром приймаємо!

Серцевинка ромашки і початки привітань прикріплені посеред дошки, а пелюсточки-відповіді – прикріплені нижче квітки.)

Добрій, чемній, ввічливій людині радіє все навколо: і люди, і тварини, і навіть рослини. І від наших добрих справ розквітла ромашка. Але налетів вітерець-пустунець і розвіяв деякі пелюсточки. Тож давайте зараз повернемо квіточці її пелюсточки, щоб вона знову радувала нас своєю красою. Ми будемо читати слова вітання і підшукаємо до них пелюсточку-відповідь, яку прикріпимо поряд. І запам'ятаємо, як вітаються християни.

(Вчитель або учень зачитує слова привітання, а учні знаходять пелюсточку зі словами вітання у відповідь і прикріплюють її поряд.)

Погляньте, як розквітла наша ромашка. Це від ввічливих слів, якими ви щойно прикрасили її. Тож і наше життя буде чудовим, якщо ми будемо ввічливими і чемними.

Фізкультхвилинка

Доброго ранку! Доброго дня!

Хай плещуть долоньки,

Хай тупають ніжки,

Працюють голівки

Та сяють усмішки.

Доброго ранку! Доброго дня!

Бажаєте ви,

Бажаю вам я!

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Літературна хвилинка

Давайте прослухаємо оповідання про те, як світ може змінитися від одного ввічливого слова, сказаного людиною.

Скажи людині: «Здрастуйте!»

Лісовою стежечкою ідуть батько і маленький син. Довкола тиша, тільки

чути, як десь далеко стукає дятел та лісовий струмочок дзюрчить у лісовій гущину.

Аж тут син побачив: назустріч їм іде бабуся з ціпком.

– Тату, куди вона йде? – питає син.

– Зустрічати або проваджати, – каже батько й усміхається. – Ось як ми зустрінемося з нею, ти скажи їй одне-однісіньке слово: «Здрастуйте!»

– Навіщо ж їй казати це слово? – дивується син. – Вона ж зовсім нам незнайома.

– А ось зустрінемося, скажемо їй це слово, тоді й побачиш навіщо. Побачиш, що станеться.

Ось і бабуся.

– Здрастуйте! – каже син.

– Здрастуйте! – каже батько.

– Здрастуйте! – каже бабуся й усміхається.

І хлопчик тоді здивувався: усе довкола змінилося. Сонце засяяло яскравіше. Верховіттями дерев пробіг легенький вітерець, і листя заграло, затремтіло. В куцах заспівали пташки – раніше їх і не чути було.

На душі в хлопчика легко-легко стало.

– Чому це воно так? – питається син.

– Бо ми сказали людині: «Здрастуйте!»

В. Сухомлинський

Ми живемо на світі не одні. Навколо нас товариші, друзі, інші люди. Чи приємно вам, якщо вони вас поважають? (Відповіді дітей) Отже, і ми повинні їх поважати. А поважаючи навколишніх, ми повинні поводитися так, щоб жити і працювати поряд з нами їм було також зручно і приємно. Поважай людей, що оточують тебе! Тож, ввічливість породжує ввічливість.

Бесіда вчителя

А скажіть-но, любі діти, які слова вітань ви знаєте? (Відповіді дітей.)

А от у гренландців (є такий північний народ), наприклад, відсутнє привітання як таке, але побажання доброї погоди для них обов'язкове. «Гарна погода!» – означає «світ чудовий, прекрасний».

«Хорманг!» – узбецьке привітання, що означає: «не втомлюйтесь!»

В Індії до цієї пори зберігається звичай при зустрічі знайомих прикладати долоню до серця.

Ескімоси (ще один народ Півночі), зустрічаючись, притискаються ногами.

Люди одного з африканських племен опускаються при зустрічі на одне коліно, беруть пригоршню землі і осипають свої груди й руки навхрест.

Японці кланяються в знак привітання.

Дуже різноманітні жести та рухи різних народів, різноманітні і слова «ввічливості».

А вгадайте, що це за слово?

Що за слово

Оля знала слів чимало,

Але ось одне пропало.

*І його, ну як на гріх,
Слід вживать частіше всіх!
Слово це крокує слідом
За дарунком, за обідом...
Слово це всі вимовляють,
Коли вдячними бувають...*

В. Голяховський

(Відповідь учнів: спасибі.)

Промовте слово «Спасибі!» привітно; сердито; байдуже. Як би ви хотіли, щоб вам подякували? (Відповіді дітей.)

Літературна хвилинка

А навіщо кажуть «Спасибі!», ви відповісте, прослухавши невеличке оповідання.

Навіщо кажуть «спасибі»?

Дрімучим лісом ішли двоє подорожніх – дідусь і хлопчик. Було жарко, хотілося пити.

Нарешті вони прийшли до струмка. Тихо дзюрчала холодна вода. Мандрівники нахилились, напилися.

Дідусь сказав:

– Спасибі тобі, струмочку.

Хлопчик усміхнувся.

– Чого ти усміхнувся, хлопче? – запитав дідусь.

– Навіщо Ви, дідусю, сказали струмочкові «спасибі»? Він же не живий: не дізнається про вашу подяку, не почує ваших слів.

– Це так. Якби напився вовк, він міг би й не подякувати. Ми ж не вовки, а люди. Розумієш, навіщо людина говорить «спасибі»? А знаєш, кого це слово вшановує, звеличує, підносить?

Хлопчик замислився. Він ще ніколи не думав над цією мудрою істиною. Тепер саме був час: дорога через ліс ще довга.

В. Сухомлинський

Бесіда вчителя

Давайте, діти, подумаємо, то навіщо ж людина говорить «спасибі»? (Відповіді учнів: подякувати людині, яка зробила тобі щось хороше, добре, приємне.) Так, дякуючи людині, ми бажаємо їй, щоб за добрі справи Бог нагородив її і дарував їй спасіння. Адже слово «спасибі» означає – «Спаси, Боже!»

Підсумок

*Виростай, дитино, щира і привітна,
Від людей хороше, добре переймай.
І не трать зусилля, щоб була примітна,
А довкіллю й людям ти добра бажай.*

С. Рачинець

Тож не забувайте вітатися до знайомих, дякуйте Богу і людям за будь-яку допомогу, не забувайте просити пробачення навіть за найменшу провину. Бо ввічливий та чемний – усім приємний.

Заняття 19

Тема: Милосердя та співчуття

Мета: - вчити учнів робити милосердні вчинки;

- виховувати любов до Бога і до ближнього свого;

- розвивати почуття доброти, співчуття, милосердя;

- виховувати дружелюбність, бажання завжди прийти на допомогу.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Перевір сьогодні серце,
Чи воно Творцеві вдячне,
Чи воно добра шукає,
Чи Господню щедрість бачить?
Гордих Бог не поважає,
А смиренних не залишить.
І багатим урожаєм,
Коли треба, їх потішить.
Якщо серце мудре маєш,
То в усіх своїх трудах
Ти надії покладаєш
На Творця, що в небесах.*

І. Кришко

Так, діти, ми завжди повинні покладати свої надії на Бога, бо Він добрий і щедрий. І Він хоче, щоб і ми були лагідними, добрими, щедрими. Щоб ми ділилися Його дарами із тими, хто їх потребує. Саме такого навчає нас Бог. Він допомагає тим людям, що вірують у Нього і в потребі кличуть Його. Бог може чудесно нас врятувати від найбільшої небезпеки, якщо ми щиро молимося до Нього. Коли Господь Ісус Христос жив на землі серед людей, Він багатьох врятував від біди, хвороби, навіть від смерті. Тож коли ми молимося, ми просимо у Господа для себе і своїх рідних здоров'я і сили, їжі, одягу та інших потрібних нам для життя речей. Ми просимо Бога послати нам ангела-охоронителя, щоб зберігав нас від усякої біди і небезпеки. Все це ми хочемо мати від милосердного Бога. Але і Бог хоче мати від нас щось: щоб ми були побожні, молилися, поважали і слухалися своїх батьків і старших, щоб були добрими і допомагали своїм товаришам.

Гра «Чим ти поділишся зі своїм товаришем»

(Вчитель пропонує учням обміркувати, чим учні можуть поділитися зі своїми товаришами. Потім, взявши м'ячика у руки, по черзі кидає учням і

пропонує спіймати м'ячика і сказати свою відповідь. Протягом гри учитель коментує відповіді учнів.)

Бесіда вчителя

Ми маємо велику радість, коли нам хтось дарує нову іграшку, книжку, одяг чи щось смачненьке. Та Бог хоче, щоб ми мали ще більшу радість від того, коли самі подаруємо щось своєму другові, коли допоможемо чимось хворому, коли пожаліємо і втішимо того, хто сумує, коли нагодуємо голодного. Бо все то – добре діло. Щодня ми можемо робити багато, хоч маленьких, але добрих справ, ми можемо і дорослим та дітям допомагати, і тварин та пташок пожаліти. І тоді нам Господь Бог допоможе і пожаліє нас. Бо добре діло – найкращий дар Богові і людям.

Літературна хвилинка

А ось давайте, діти, послухаємо оповідання про те, як друзі-птахи допомагали своїй пораненій подрузі-ластівці.

Морські ластівки

Один чоловік підстрелив морську ластівку. Вона впала в море з перебитим крилом і марно намагалася злетіти. Стрілець кинувся у воду, щоб не упустити своєї здобичі, але став свідком незвичайної події.

Інші ластівки підлетіли до своєї пораненої подруги і оточили її. Дві з них схопилися дзьобами за її крила і підняли з води підстрелену пташку. Було помітно, з яким зусиллям летіли дві ластівки, але не кидали подругу. Поруч із ними летіла й решта ластівок. Через деякий час перші ластівки стомилися й опустили поранену на воду. Відразу ж її підхопили дві інші ластівки, підняли з води і понесли далі. Так пари ластівок змінювалися до тих пір, доки не принесли поранену подругу на великий камінь, який виступав із води і був досить далеко від людини.

Стрілець побіг берегом, намагаючись наблизитися до каменя, щоб потім допливти до нього і забрати підстрелену пташку. Але знову налетіла ціла зграя морських ластівок, і дві з них знову підхопили поранену і понесли її далі вздовж берега.

Чоловікові стало соромно. «Здавалося б, нерозумні створіння – птахи, а як вони прив'язані одне до одного, як намагаються допомогти своїй подрузі, яка потрапила в біду. Невже я, людина, повинен перешкоджати їм виконувати їхню справу милосердя?» – сказав він сам собі і не став більше наздоганяти поранену морську ластівку.

І. Горбунов-Посадов

Як поводив себе чоловік на початку оповідання?

А які почуття у нього були наприкінці історії?

Чи усвідомив він свою провину?

Чому ластівки не покинули свою подругу в біді? (Відповіді дітей.)

Бесіда вчителя

Ви бачите, діти, як навіть такі Божі творіння, як птахи, прив'язані один до одного, як намагаються допомогти тому, хто потрапив у біду. Отак і людина, як найдосконаліше творіння Боже, повинна проявляти до інших доброту і співчуття. Бо і в народі говорять: «Якби один іншому не допомагав, то й світ би пропав».

Практична робота

Розгорнемо, діти, нашу робочу сторіночку. На ній ми побачимо багато мильних бульбашок. Ви, напевно, теж любите пускати мильні бульбашки. І ви знаєте, що вони бувають різного розміру. А ще вони переливаються усіма барвами веселки. Давайте спочатку знайдемо найбільшу бульбашку. У ній написана літера. Ми випишемо цю літеру на лінію вниз аркуша. А потім повипишемо і решту літер, від найбільшої бульбашки до найменшої. І після завершення нашої роботи ми зможемо прочитати слово, яке означає добре, співчутливе ставлення до кого-небудь. (Діти виконують роботу.)

То що ж за слово ми отримали? (Милосердя.) Так, правильно. Добре, співчутливе ставлення до кого-небудь називається милосердям. Тож стараймося завжди, хоч і маленьким чином, проявляти милосердя у своєму житті.

А зараз давайте розфарбуємо мильні бульбашки у всі кольори райдуги. (Діти виконують роботу.)

Фізкультхвилинка

*Раз! Два! Час вставати!
Будемо відпочивати.
Пострибаєм, як зайчата,
Політаєм, як пташата,
Потанцюєм трішки,
Щоб спочили ручки, ніжки.
Всі веселі? От чудово!
А тепер – до праці знову.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Гра «Милосердні вчинки»

А зараз, діти, пограємося у гру. Плеснемо у долоньки, коли почуємо добрі і милосердні вчинки:

- допомогти другові зрозуміти задачу;
- поламати однокласнику ручку;
- поділитися з товаришем цукеркою;
- відібрати у меншого братика чи сестрички іграшку;
- провідати хворого однокласника;
- збігати в аптеку за ліками для хворої бабусі;
- штовхатися на перерві;
- зробити годівничку для птахів;
- тримати в неволі лісових мешканців;

- молитися за своїх батьків.

Бесіда вчителя

Діти, коли ми говоримо про своїх батьків, то обов'язково згадуємо усе те добро, яке вони нам чинять. У когось мама багато працює, для того щоб дітям було краще жити. А може статися так, що мама захворіє. І ось саме у таку хвилину нашим рідним потрібне наше співчуття і допомога. Бо милосердя – це значить добре, милостиве серце. І саме ту людину можна назвати милосердною, яка любить, співчуває, жаліє і допомагає, коли бачить, як комусь важко і сумно.

Літературна хвилинка

Послухайте одну історію, подумайте і скажіть, як допомогли один одному своїми милосердними вчинками герої оповідання?

У кого радість, а в кого й горе

П'ятикласники зібрались їхати на екскурсію до Канева. Раділи діти: багато побачать нового, цікавого. Побувають на могилі Тараса Григоровича Шевченка.

Збиралася їхати й Галя. Та ось у неї тяжко захворіла мама. Приходить Галя до школи заплакана.

– Чого це ти така сумна? – питають товариші.

– Мама дуже хвора. Не поїду я на екскурсію.

Тяжко стало на душі в дітей. Як же можна радіти, веселитися, коли в товариша горе?

І вирішили діти: почекаємо, поки в Галі одужає мама, тоді й поїдемо на екскурсію.

Минуло три тижні. Галина мама одужала – і весь клас поїхав на екскурсію. Поїхала й Галя.

Коли в тебе радість, у другогі людини може бути горе.

Розуміти чуже горе – велика людська краса.

В. Сухомлинський

То якими ж якостями повинна володіти милосердна людина? (Відповіді учнів: Людина повинна бути чуйною, відповідальною, завжди готовою допомогти, співчутливою тощо.)

Підсумок

*Не лінуйся робити добра,
Лише зла не бажайте нікому,
Бо воно, як велика гора,
Стане вам на шляхові земному.
І заступить навколишній світ,
Зробить серце жорстоким, холодним.
Ви з любов'ю живіть з юних літ,
Будьте чуйним, веселим і добрим.
І старайтесь робити добро
День і ніч, і у кожну хвилину,*

*Щоб серденько, як сонце цвіло,
Це добро робить людину.
Хай душа буде світлою в вас
Й промениться завжди добротою,
Йдіть робити добро! В добрий час!
І живіть в цьому світі з красою.
Правда в світі є дуже проста:
Сонце Землю теплом зігріває,
А людину – її доброта.
І любов у житті прикрашає.*

С. Рачинець

Тож будьте добрими і милосердними. Адже ми люди і тому повинні вміти співчувати, допомагати ближньому, дружньо ставитися до товаришів і до всіх людей. І коли ви будете просити у Господа, щоб допоміг вам вирости добрими, чесними, милосердними, то Господь обов'язково почує ваші молитви і допоможе вам у всіх ваших добрих справах.

Заняття 20

Тема: Лагідність та гнів. Читання повчальних оповідань

Мета: - вчити дітей усвідомлення того, що гнів – це гріх;

- розвивати вміння аналізувати свої вчинки, прощати;

- виховувати дружелюбність, товариськість, бажання бути чуйними і уважними до своїх товаришів.

Хід заняття

Вступна бесіда

Діти, давайте порахуємо разом, зі скількома людьми ми зустрічаємося щодня. Вдома ви спілкуєтесь з батьками, дідусем, бабусею, з братиками, сестричками. У школі – із вчителями, шкільними товаришами. (Діти підраховують.) Важко полічити, скількох людей за один день ми бачимо. З одними тільки вітаємося, з іншими ще й розмовляємо. Комуś відповідаємо на запитання, до когось звертаємося з проханням.

Отже, ми бачимо, що людина завжди спілкується із знайомими і незнайомими людьми. Поведінка людини, привітно чи грубо сказане нею слово часто залишають в душі іншої людини слід на весь день. Часто гарний настрій у людини залежить від того, чи були з нею уважні, привітні, доброзичливі. І як образливо буває від неуваги, грубого, злого слова.

Господь нас навчає виконувати правила, обов'язкові і для дорослих, і для хлопчиків та дівчаток. Для всіх. Ви вже знаєте, що всі наші вчинки, хороші і погані, відомі Богу. Бог любить усіх людей і хоче, щоб ми теж були лагідними, ніколи не гнівалися, любили і поважали одне одного.

Бесіда вчителя

Лагідність... Яке ніжне і тепле слово. Оглянемося навколо. Ось посміхнувся нам промінчик сонечка. Як лагідно лоскоче він наші щічки! Подув легенький вітерець і ген побіг гратися зі стрункими берізками та ганяти у небі отари хмаринок. Як весело поганяти із лагідним вітерцем наввипередки! Аж ось із хмаринки почав накрапати дощик. Як добре підставити свої долоньки лагідним краплинкам літнього грибного дощику.

Діти, подумайте і скажіть, що ще лагідним може бути у природі?

(Відповіді дітей: море – спокійне і прозоре; небо – блакитне і безхмарне; нічка – тиха й зоряна тощо.)

А чи зустрічали ви лагідних людей?

Чим вони відрізняються від інших?

Яку людину і за що можна назвати лагідною? (Відповіді дітей.)

Літературна хвилинка

От ми дійшли висновку, що у лагідної людини завжди на обличчі сяє посмішка. Тож давайте подаруємо один одному посмішку і прослухаємо оповідання про дівчинку, яка теж несла всім свою лагідну посмішку.

Усмішка

Був травневий сонячний ранок. На зелених луках, що починалися зараз же за селом, розквітнули жовті кульбабки, дзвеніли бджоли й джмелі, в блакитному небі грав на срібних струнах жайворонок.

Цієї тихої ранкової хвилини з хати вийшла маленька дівчинка. У неї були блакитні очі, біле, мов спіла пшениця, волосся. Вона почимчикувала зеленими луками. Побачила барвистого метелика й усміхнулась, їй стало так радісно, що захотілося, аби цілий світ бачив її усмішку.

Усміхалася дівчинка й тупала за метеликом. Він летів повагом, не поспішаючи.

Коли це дівчинка побачила діда. Він ішов їй назустріч. Погляд його був похмурий, брови насуплені, в очах – злість. Дівчинка несла назустріч дідові усмішку. Вона сподівалася: ось зараз і він усміхнеться. Невже в такий радісний день можна бути похмурим і непривітним? Уже в глибині її душі піднялася маленька хвиля страху, але вона усміхалась, вона несла назустріч дідові свою усмішку й закликала його: «Усміхніться й ви, дідусю!»

Та дід не усміхнувся. Погляд його залишався похмурий, брови – насуплені, очі – злі.

Страх оволодів серцем дівчинки. Усмішка погасла на її лиці. І тої ж хвилини їй здалося, що затьмарився, спохмурнів цілий світ. Зелений луг посірів. Жовті сонечка кульбабок перетворилися на фіолетові плями, блакитнеє небо стало бліде, а срібна пісня жайворонка тремтіла, мов той струмок, що ось-ось помре.

Дівчинка заплакала. За хвилину дід уже був далеко. Вона бачила тепер його спину, але й спина здавалася їй злою і непривітною.

Дівчинка йшла собі луками далі. Її серце затремтіло, коли вона побачила – знову назустріч хтось іде. Придивляється – аж то бабуся, з ципком старенька диває, дівчинка насторожилась і запитливо глянула в її очі. Бабуся усміхнулась.

І така була добра та щира її усмішка, що цілий світ навколо дівчинки знову ожив, заграв, заспівав, переливаючись усякими барвами. Мов маленькі сонця, знову заясніли кульбабки, задзвеніли бджоли й джмелі, заграв на срібних струнах жайворонок.

Дівчинка усміхнулася, перед її очима знову затремтіли барвисті крильця метелика. Вона пішла за метеликом, а бабуся спинилась на хвилинку і, дивлячись їй услід, щось тихо прошепотіла.

В. Сухомлинський

Чому дівчинка посміхалася?

Яке враження справила на неї зустріч з дідусем?

Яке диво створила посмішка бабусі? (Відповіді дітей.)

Практична робота

Згадаємо, діти, кого побачила дівчинка і усміхнулася? (Метелика.) І цю посмішку вона хотіла подарувати усьому світу, тому що радість переповнювала її серце.

Тож давайте візьмемо наші робочі аркуші, на яких зображено метелика, і розфарбуємо найвеселішими і найлагіднішими барвами. Щоб після закінчення роботи і наші метелики дарували нам лагідну посмішку, і ми могли б поділитися цією посмішкою з усім світом.

(Діти виконують роботу.)

Фізкультхвилинка

А згадайте, діти, в якому мультфільмі головний герой потоваришував зі «страшним чудовиськом» за допомогою посмішки? («Крихітка Єнот»)

(Звучить пісня «Посмішка». Діти виконують фізичні вправи на розсуд вчителя.)

Гра «Лагідне серце»

Діти, давайте пограємося у гру. Уявімо собі, що ми з вами – вартіві-охоронці замку Лагідного Серця. І вхід до замку дозволений лише тим почуттям, які викликають у людей радість, захоплення, від яких добре на душі. І коли ви почуєте саме такі слова, то пропустите їх до замку, сказавши слово «Так!» А якщо ви почуєте слова, які будуть викликати у вас почуття смутку, страху, байдужості, то таким почуттям немає місця у Лагідному Серці. Тому їм ми скажемо «Ні!» До роботи:

- казка (Так!);
- природа (Так!);
- бійка (Ні!);
- музика (Так!);
- молитва (Так!);
- сварка (Ні!);
- погані слова (Ні!);
- ікона (Так!);
- суперечка (Ні!);

- фільми жахів (Ні!);
- квіти (Так!).

Літературна хвилинка

Чи приємно вам, чи добре, якщо страждають інші, якщо вони відчують біль через вас? Іноді, особливо коли людину образили чи вона чимось незадоволена, вона починає гнівитися: може посваритися, накричати і, нажаль, навіть вдарити. Гнів – це великий гріх, тому що робить людину подібною до злих духів. Щоб цього не трапилося, потрібно зізнатися у своїх недобрих вчинках і попросити пробачення. Як це зробив хлопчик з оповідання «Гнів».

Гнів

Дмитрик тільки-но побився зі своїм другом. Останнім часом подібні пригоди траплялись з ним дуже часто. Батьки завжди картали хлопчика за це, а він ображено відповідав: «Чому я повинен комусь терпіти?!»

Невдовзі після цієї неприємної пригоди хлопці зі своїм класом поїхали на екскурсію. Дмитрик все ще гнівався на Миколку. І коли одного дня, вранці, він побачив його на озері у тому місці, де, переважно, купався сам, хлопець осканенів від люті й почав кричати на товариша. Микола намагався заспокоїти його:

– Не починай, будь ласка, сваритися з самого ранку.

Цього Дмитрик стерпіти вже не міг. Знову почалась бійка, і Микола опинився у воді, на найглибшому місці.

Дмитрик перелякався. До того ж він пригадав, що Миколка погано плаває. Але не встиг він щось придумати, як вчитель кинувся у воду і через деякий час вибрався на берег із Миколою на руках. Дмитрик боявся підійти до них, оскільки не знав, живий Микола чи ні. Але він все-таки зробив до них декілька кроків і побачив, що Миколка повільно розплющує очі. Радості хлопчика не було меж. Схилившись перед другом, Дмитрик промовив:

– Прошу тебе, прости мені. Я був дуже злим. Тепер я зрозумів, до яких страшних наслідків може призвести гнів.

С. Луцак

Чому, на вашу думку, хлопчики постійно сварилися? (Тому що Дмитрик був дуже нетерплячим.)

Як Миколка намагався заспокоїти свого товариша? (Він просив Дмитрика не сваритися.)

Як Дмитрик зрозумів, до чого може привести гнів? (Відповіді учнів.)

Як ми побачили, найперший крок до примирення і взаєморозуміння – це вибачення.

Бесіда вчителя

Як часто ми задумуємось над своїми вчинками, словами? Ми ображаємо інших людей, наших друзів, робимо прикрощі рідним і засмучуємо їх своєю поведінкою, тим самим засмучуємо Господа, який завжди був добрий, чуйний, милосердний та уважний до нас.

Слід мати велике терпіння і не допускати гнів до свого серця.

Терпіння проявляти,

*То подвиг непростий,
Бо треба всім прощати –
Закон його такий.
Якщо тебе спіткає
Несправедливий гнів,
Згадай, Господь навчав
Любити ворогів.*

Л. Міщук

Літературна хвилинка

То що ж може подолати гнів і сварку? Це, без сумніву, лагідність, ніжність, доброта, ласка. Іноді буває важко приборкати свій гнів. Особливо, коли вважаєш, що з тобою поступили нечесно, несправедливо. Та у такі хвилини варто завжди згадувати Господа, який нас учив ставитися до людей терпляче. І наше смирення і лагідна вдача зможуть виправити кривдників.

*Жаль – у дивнім слові цьому
Розібратись я б хотів.
Перше – це коли хтось кому,
Щось не дав, бо пожалів.
Друге – це коли буває
В когось смуток і печаль,
Хтось тоді допомагає,
Бо йому людини жаль.*

Л. Міщук

Як ми почули, слово «жаль» має два значення. А які, хто з вас відповідь? (Відповіді учнів: пожаліти – не поділитися; пожаліти – допомогти у скруті.)

Тож послухайте оповідання, у якому дівчинка двічі пожаліла: фарби і братика. І свій гнів вона приборкала лагідністю.

Помстилася

Катя підійшла до свого стола – і зойкнула: шухляда була висунута, нові фарби розкидані, пензлики перемазані, на столі стояли калюжі бурої води.

– Альошко! – закричала Катя. – Альошко! – І, затуливши обличчя руками, голосно заплакала.

Альоша просунув у двері круглу голову. Щоки і ніс у нього були перемазані фарбами.

– Нічого я тобі не зробив! – швидко сказав він.

Катя кинулася на нього з кулаками, але братик зник за дверима і через відчинене вікно стрибнув у сад.

– Я тобі відоміцу! – кричала зі сльозами Катя.

Альоша, як мавпеня, видерся на дерево і, звисившись з нижньої гілляки, показав сестрі ніс.

– Розплакалася! Із-за якоїсь фарби розплакалася!

– Ти у мене теж заплачеш! – кричала Катя. – Ще й як заплачеш!

– Це я-то заплачу? – Альоша засміявся і почав швидко лізти вгору. – А ти спочатку спіймай мене.

Раптом він оступився і повиснув, схопившись за тонку гілку. Гілка хруснула і обламалася. Альоша впав.

Катя швидко кинулася в сад. Вона зразу ж забула свої зіпсовані фарби і сварку з братом.

– Альошо! – кричала вона. – Альошо!

Братик сидів на землі і, закриваючи руками голову, злякано дивився на неї.

– Встань! Встань!

Та Альоша втягнув голову в плечі і зажмурився.

– Не можеш? – злякано запитувала Катя, обмацуючи Альошині коліна. –

Тримайся за мене.

Вона обняла братика за плечі і бережно поставила його на ноги.

– Боляче тобі ?

Альоша хитнув головою і раптом заплакав.

– Що, не можеш стояти? – запитувала Катя.

Альоша ще голосніше заплакав і притулювся до сестри.

– Я ніколи більше не буду зачіпати твої фарби... ніколи... ніколи... ніколи... не буду!

В. Осєєва

Чому заплакала дівчинка?

А чому заплакав хлопчик? (Відповіді дітей.)

Підсумок

*Любов веде до згоди,
Поваги і терпіння.
За них винагорода –
На небесах спасіння.
Потрібно все любити:
Людей і Божий світ,
І по собі лишити
Хороший, чесний слід.*

Л. Міщук

Іноді ми самі викликаємо гнів і роздратування у своїх батьків, друзів і знайомих своєю поведінкою чи своїми словами. Тож запам'ятайте деякі поради, що потрібно робити, щоб не викликати гнів у ближніх:

- 1) не забувай вітатися;
- 2) ніколи не грубіянь;
- 3) не дражни нікого образливими словами;
- 4) не намагайся когось ударити або штовхнути;
- 5) якщо ти образився на товариша, то постарайся якнайшвидше забути і вибачити йому свою образу;
- 6) якщо ти взяв у товариша якусь річ, то поведься з нею охайно і не забудь повернути її вчасно;
- 7) якщо твій друг просить у тебе іграшку або книжку, не відмовляй йому.

Тож поведьтеся з іншими людьми так, як би ви хотіли, щоб поводитися з вами.

Заняття 21

Тема: Доброзичливість і вдячність

Мета: - ознайомити дітей з поняттям про доброту, доброзичливість;
- показати як проявляється доброзичливість і вдячність у житті;
- виховувати любов до Бога і до свого ближнього.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Коли я бачу квітки очі:
«Люби», – вона мені шепоче.
Повз деревце іду зелене:
«Привіт», – схиляється до мене.
В гніздечку пташку стріну в гаї.
Питає пташка: «Як ся маєш?»
«Спочинь!» – з болота жаба просить.
«Всміхнись», – цвіркун сюркоче в просі.
Який же світ кругом чудовий!
Додому йду в добрі й любові.*

А вам подобається чути на свою адресу хороші, добрі слова. Тож доброта, доброзичливість проявляється не тільки у вчинках, а й у словах.

Гра «Добре слово»

Давайте, діти утворимо два кола (внутрішнє і зовнішнє), ставши попарно. Ті діти, які утворюють внутрішнє коло, стоять на місці. А ті, що утворюють зовнішнє коло, рухаються за часовою стрілкою. Задача гри полягає в тому, щоб сказати один одному щось добре. Гра триватиме до тих пір, поки ви не зробите повне коло. (Діти грають.)

Що вам сподобалось більше: слова, які ви почули чи те, як до вас зверталися?

Кому з вас було легко говорити добрі слова?

Кому важко? Чому? (Відповіді дітей.)

Бесіда вчителя

*Добрий лікар Айболить,
Він під деревом сидить.
Ти приходь хутчіш до нього
І корова, і вовчиця,
І жучок, і черв'ячок!
Всіх врятує й полікує
Добрий лікар Айболить.*

К. Чуковський

Чи пригадали ви казку К. Чуковського «Лікар Айболить»?

Яким був лікар? (Добрим, чуйним, милосердним, ввічливим, лагідним.)

А лікар Айболить добрий – тому, що під деревом сидить? Це означає, якщо під дерево посадити розбійника, то він теж стане добрим? (Відповіді дітей.)

Як лікують лікарі? (Відповіді дітей.)

Нічого собі? Лікар дає пігулки, робить уколи, не дозволяє бігати, стрибати, може завести у лікарню... І після цього ви говорите, що лікар добрий? (Відповіді дітей.)

Лікар робить іноді боляче, але він зичить нам добра. А як називають людину, яка зичить добра і творить добро? (Доброзичливою.)

А от бабуся Шапокляк із відомого мультика про Крокодила Гену та Чебурашку стверджує:

*Хто людям помагає –
Дарма лиш гає час!
Ніякі добрі справи
Не зроблять знаним вас!
Робіть усе абияк,
Робіть усе не так!
Беріть в усьому приклад
З бабусі Шапокляк!*

Що ми можемо відповісти бабусі Шапокляк? (Відповіді учнів.)

А зараз давайте помандруємо у гості до героїв мультфільмів і згадаємо, якими добрими вчинками вони прославилися.

(Вчитель називає героїв мультфільмів: Попелюшка, Крокодил Гена, Дюймовочка, Вінні Пух, Кіт Леопольд тощо.)

Літературна хвилинка

То як же можна назвати людей, які допомагають іншим, чинять добрі справи і зичать їм добра? (Доброзичливі.)

А, допомагаючи іншим, чи потрібно чекати на те, що і вони тобі допоможуть? (Відповіді дітей.)

Тож давайте прослухаємо оповідання, яке називається «Просто так». Але перш ніж ми будемо його слухати, я попрошу вас поміркувати і дати відповідь на одне запитання: Про що може йти мова в оповіданні з такою назвою? (Відповіді дітей.)

(Можливий також перегляд мультиплікаційного фільму «Просто так».)

Просто так

Одного сонячного ранку повертався хлопчик додому з великим букетом квітів. Настрій у нього був пречудовий, і він наспівував: «Ля-ля-ля, ля-ля-ля, ля-ля-ля».

Але раптом хлопчик помітив сумне цуценя, яке сиділо поблизу дороги. Тоді хлопчик підійшов до цуцика і дав йому букет. Цуцик запитав:

– Це мені?

– Тобі, – відповів хлопчик.

– А за що? – здивовано закліпав оченятами цуцик.

– Просто так, – відповів хлопчик і пішов далі.

Цуцик подивився на букет, на сонце, на небо і побіг по дорозі, танцюючи та наспівуючи веселу пісеньку : «Ля–ля–ля, ля–ля–ля, ля–ля–ля». Настрій його значно покращився.

Назустріч песику по дорозі повільно йшов ослик, голова його була похнюплена. Йому було дуже сумно. А тому і день здавався йому хмарним та сірим. Ніщо не радувало його. Коли цуценя порівнялося з осликом, воно наділо букет на голову ослика. Ослик зупинився, відкрив від подиву очі і запитав:

– Це мені?

– Тобі, – відповів песик.

– А за що? – запитав здивований ослик.

– Просто так, – відповіло цуценя і побігло далі.

Ослик стояв збентежений. На букет почали злітатися метелики. Тепер вже день не здавався йому таким безрадіним. Він посміхнувся і пішов по дорозі, наспівуючи веселу пісеньку: «Ля–ля–ля, ля–ля–ля, ля–ля–ля».

Дійшовши до лісової галявини, ослик побачив ведмежа, яке збирало малину. Ведмедик теж помітив ослика і вмить сховав кошика із ягодами за спину, щоб не ділитися.

Ослик підійшов до ведмедика і подарував йому свій букет. Той дуже здивувався:

– Це мені?

– Тобі.

– А у мене нічого немає, – відповів зляканий ведмедик.

– А це – просто так, – відповів ослик і весело пішов далі.

А ведмежа, тримаючи в одній руці кошика, а в іншій – букета, побігло додому. Шлях додому проходив через рівчак, який можна було перейти лише по жердинці. Ведмедик повільно почав переходити по жердині, але втратив рівновагу. Він, слідом за кошиком і букетом, впав на самісіньке дно. А там сиділа білочка. Кошик впав прямо перед нею. Білочка забликала оченятами і запитала:

– Це мені?

– Тобі, – знехотя відповіло ведмежа.

– А за що?

– Просто так, – відповів ведмедик уже посміхаючись.

Білочка виглядала дуже щасливою. А ведмежа побігло додому задоволене, наспівуючи веселу пісеньку: «Ля–ля–ля, ля–ля–ля, ля–ля–ля».

(За мультиплікаційним фільмом «Просто так»)

Чому кожен із героїв мультфільму дарував квіти іншому?

Який настрій був у тих, хто дарував?

Що хотіли вони отримати натомість?

Як змінювався настрій у тих, кому дарували квіти? (Відповіді дітей.)

Як бачимо, герої чинили добрі справи, не чекаючи, що їм буде за це якась винагорода. Тобто вони все це робили безкорисливо. Отже, безкорислива людина чинить добро, не чекаючи на винагороду.

А кого із героїв ми можемо назвати безкорисливим?

Що найважливіше ви для себе зрозуміли, прослухавши оповідання?
(Відповіді дітей.)

Практична робота

Давайте розгорнемо робочу сторінку нашого зошита і прочитаємо прислів'я. Але, щоб його прочитати, нам треба потрудитися. Повчальне прислів'я написане на наших хмарках. Та налетів вітерець-пустунець і розвіяв усі хмаринки. Тож часу не гаймо – на хмаринках прислів'я прочитаймо. А допоможуть нам зібрати хмаринки докупі стрілочки-блискавочки.

(Вчитель може запропонувати учням надрукувати складене прислів'я на лінії внизу аркуша: Поспішайте робити добро, а не чекайте, коли його зроблять для вас.)

Фізкультхвилинка

*Раз, два! Засміялись,
Кілька раз понахилялись.
Зайчик сонячний до нас
Завітав у світлий клас.
Будем бігати, стрибати,
Щоб нам зайчика впіймати.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд вчителя.)

Літературна хвилинка

Що повинна зробити ввічлива людина, коли їй зробили добро, допомогли у будь-чому? (Відповіді учнів: подякувати.)

Тож давайте послухаємо казочку про вдячну дівчинку.

Хто виростив яблучко?

Мама принесла додому великі рум'яні яблука. Узявши одне яблуко, вона подала його своїй доньці Настуні. Зраділа дівчинка та й мовила:

– О, яке красиве яблуко! Спасибі, матусю.

– Не мені дякуй, Настуню, – відповіла мама, – а дереву, яке виростило такі смачні плоди.

Побігла дівчинка у сад подякувати яблуньці. Прошелестіла у відповідь яблунька:

– Спасибі, Настуню, за твою вдячність, але без догляду садівника я ніколи не виростила б таких смачних яблук.

Садівник саме працював неподалік.

– Дідусю, – промовила Настуня, – спасибі тобі за те, що ти доглядав яблуньку.

– Не мені дякуй, дівчинко, а сонечку, – посміхнувся садівник. – Без його теплих промінчиків яблука ніколи б не визріли.

«Так ось кому варто подякувати!» – зраділа дівчинка та звернулася до сонечка:

– Спасибі, любе сонечко, за такі смачні яблучка!

Сонячні промінці ласкаво прошепотіли Настуні:

– І мама, і яблуна, і садівник – усі ми старалися, щоб яблучка, соковиті та солодкі, тебе порадували й допомогли тобі рости.

Є. Фролова

Кому і за що дякувала дівчинка?

Чи подобається вам, коли вам за щось дякують?

За що ми можемо подякувати своїм ближнім?

А за що ми можемо подякувати Богу? (Відповіді учнів.)

Бесіда вчителя

Отже, бути вдячними означає, по-перше, вміти висловлювати добрими, лагідними словами подяку людині. А по-друге, бути вдячним – означає бачити, що потрібно людині і вміти допомогти їй. Чарівне слово «дякую» відкриває серця близьких, знайомих і незнайомих людей. Вияв вдячності – благородна риса людини, яку слід плекати в собі змалечку.

Кому повинні ми бути вдячними за наш чудовий світ, за хліб насущний і за те, що ми є в цьому світі, за тата з мамою, за сонечко і небо? (Відповіді учнів.)

(Вірш «Є у Всесвіту Творець» можна роздати по стовпчику дітям, які добре читають, перед заняттям, чи дати для вивчення на попередньому занятті.)

Є у Всесвіту Творець

Мовить Слово Боже нам:

Є у Всесвіту Творець,

Бог створив птахів, комах,

Коней, тигрів та овець.

Зорі в небі засвітив

І струмкам звелів текти,

Землю квітами укрив

І навчив траву рости.

А мені подарував

Тата й маму, теплий дім.

Радий я, що другом став

З любим Господом моїм!

А. Лукс

Підсумок

Я сподіваюся, що ви у мене не будите забудьками і завжди будете дякувати. Кожного дня дякуйте Богу, не забувайте дякувати своїм батькам, друзям, знайомим. Бо не дарма говорить прислів'я: «Вдячністю серце прикрашається».

Тож я вам пропоную: спробуйте підрахувати,

- скільки разів на день ви дякуєте комусь;

- скільки разів на день дякують вам.

Якомога частіше говоріть людям спасибі. І на наступному занятті ви мені скажете, чи змінилося щось у вашому житті, коли ви виконували це завдання?

Заняття 22

Тема: Стриманість бажань. Послух

Мета: - допомогти учням усвідомити необхідність стриманості бажань, значення послуху;

- розвивати в учнів уміння аналізувати свої вчинки;
- розвивати в учнів бажання творити добро, допомагати ближньому;
- виховувати вдячність і пошану до батьків, до Господа.

Хід заняття

Вступна бесіда

Сьогодні, діти, ми почнемо наше заняття з того, що перевіримо, як ви справилися зі своїм домашнім завданням. А воно було у вас особливим. Вам слід було підрахувати, скільки разів на день ви дякуєте комусь, і скільки разів на день дякують вам. То як ви справилися з домашнім завданням? (Відповіді учнів.)

Як поводити себе люди, коли ви їм дякували? А які почуття були у вас, коли дякували вам? (Відповіді учнів.)

Бачите, яку велику силу має слово. І яким воно буде – залежить саме від нас. Та ми повинні пам'ятати, що цей великий дар – дар слова – ми отримали від Бога. Тож постійно слідкуйте за своїми словами і не оскверняйте Божий дар.

По слову Господа

По слову Господа ураз

Засяяли у небі зорі,

Земля вся квітами вбралась,

І хвилями заграло море.

Бог світ для тебе змайстрував,

Живий, чудовий і мінливий,

Життя тобі подарував,

Дав розум, очі, дух чутливий.

Дитино, серцем відчувай

Навколо себе Боже чудо.

Під захистом Його зростай,

А Він тобі хай Батьком буде.

С. Загорулько

Бесіда вчителя

Діти, а чи пам'ятаєте ви все, що з вами траплялося? Чи все, про що вас просили ваші батьки, друзі? Так, багато чого ми з вами забуваємо і часто кажемо: «Вилетіло з пам'яті». То це добре чи ні? Деякою мірою – це добре. Бо всяке трапляється у житті. Адже бувають такі обставини у житті, про які ми хотіли б якнайшвидше забути і жити спокійним повсякденним життям. Ми не хочемо постійно пам'ятати минулі прикрощі, смуток, печаль.

Але є такі речі й події, про які слід пам'ятати все своє життя. Ось, наприклад, перебігали вулицю у недозволеному місці і ледь не потрапили під колеса автомобіля. То чи треба пам'ятати правила вуличного руху? Обіцяли на

сповіді відмовитися від поганих звичок, завжди вранці та ввечері молитися Богу, виконувати Його заповіді? А скільки ми обіцяли батькам бути чемними, а потім про свої обіцянки забули? Отже, є речі, про які ми не повинні забувати.

І от на сьогоднішньому занятті ми з вами і поговоримо про те, чого ніколи не слід забувати. Про стриманість своїх бажань і про те, що потрібно прислухатися до мудрих порад своїх наставників.

Літературна хвилинка

Давайте послухаємо невелику казку про слимачка, який проявив непослух.

Найбільший у світі дім

Жив собі маленький слимачок. Одного разу він сказав своєму татові:

– Хотів би я мати найбільший у світі дім.

Тато, подумавши, відповів:

– Іноді краще, щоб деякі речі залишались малими. Подбай ліпше про те, щоб твій дім був малий і легкий, тоді тобі зручніше буде його носити.

Однак слимачок не дослухався до татових порад. Заховавшись під великим листком, він почав вовтузитися, витягуючись у різні боки, поки не вигадав способу, як можна збільшити хатинку. І таки вигадав. Дім собі ріс та й ріс. Усі слимаки, які мешкали під листком капусти, почали говорити:

– У тебе справді найбільший у світі дім!

За якийсь час слимачкова хатка стала великою, мов диня. Слимачок добудував до неї ще й високі конусоподібні вежі. Потім розфарбував свій дім всілякими яскравими фарбами і прикрасив його чудовими картинками. Тепер він був упевнений, що в нього є найбільший і найгарніший дім. Слимачок пишався собою і почувався дуже щасливим.

Та от настав той день, коли від великої капусти, під якою жили слимачки, залишився лише твердий качан. Жодного листочка не зосталося! Вирішили слимаки перебраться під іншу капустину. Малий слимачок також хотів піти разом із ними, але не зміг навіть поворухнутися: дім був занадто тяжкий.

І залишився слимачок один-однісінький у своєму великому домі:

– Чому я не послухався тата? – докоряв собі слимачок, гірко-гірко зітхаючи.

Бруно Ферреро

Чому ж слимачок залишився сам?

Чим докоряв собі слимачок, коли залишився один-однісінький у своєму великому домі? (Відповіді дітей.)

От бачимо, як, здавалося б, невеличка дрібничка, що слимачок не дослухався вчасно до татової мудрої поради, привела до біди. Адже слимачок залишився без друзів і навіть без їжі.

Бесіда вчителя

Народна мудрість говорить: «Казка – вигадка одна, та повчає всіх вона». Давайте пригадаємо казки «Сестриця Оленка та братик Іванко», «Вовк та семеро козенят», «Півник та котик», «Півник та курочка», сьогоднішню казку

«Найбільший у світі дід». Усі вони різні, але герої цих казок потрапляли у біду. Чому? (Відповіді дітей.)

Так, через непослух. Тому що вони не прислухалися до порад, проявляли непослух. А Господь нас навчає бути слухняними і виконувати настанови і прохання старших. Після Господа ми повинні слухатися і любити наших батьків. Адже батьки – це наші заступники перед Богом на землі. Це найближчі люди, і вони найкраще знають, що для нас є найнеобхіднішим, від чого нас слід застерегти, коли і як допомогти. Вони піклуються про нас і завжди бажають нам лише найкращого. Тому мудрі батьківські поради допомагають у житті.

Каже мама

Що говорить мама-мишка

Синові малому?

«Слухай маму, мишенятко,

Не ходи із дому.

Якщо будеш обережний,

Завжди будеш цілий.

Не впіймає тебе, синку,

Хитрий котик білий».

Що говорить мама киці,

Як навчає жити?

«Слухай маму, кошенятко.

Завжди будеш сита.

Я навчу тебе, як треба

Їжу здобувати,

Як уміло та безпечно

Треба полювати».

Що говорить мама Таня?

«Любий мій Андрійку!

Слухай Бога, слухай тата,

Слухай маму, синку.

Бо, хто Бога поважає,

Та батьків шанує,

Той здоровий і щасливий,

Радість всім дарує».

Л. Мандрика

Гра «Бути слухняними – це ...»

А зараз, діти, давайте пограємося у гру. Чи знаєте ви, що означає бути слухняним? З нами трапляються різні випадки. У них ми можемо поводити себе як слухняні діти, а можемо і проявити непослух. Так от, коли я назву випадок, у якому ми проявляємо свій послух, то ви плеснете у долоньки. Якщо ж навпаки, то плескати не потрібно.

(Вчитель називає можливі варіанти, якщо діти погоджуються – плескають у долоні:

- любити своїх батьків, бути уважними до них, поважати їх;

- завжди отримувати від батьків те, чого бажаєш;
- ганяти м'яча на проїжджій частині дороги;
- без дозволу батьків піти на ставок;
- радитись із батьками, допомагати їм;
- робити все, що заманеться;
- молитися Богу за батьків;
- на прохання мами сходити до магазину;
- галасувати у класі, незважаючи на зауваження вчителя;
- тримати у порядку свої речі.)

Фізкультхвилинка

*Спека або дощ: хлюп-хлюп,
Чобітки ідуть: туп-туп.
З чобітками я дружу,
В них усюди я ходжу –
Хоч в кіно, хоч їсти суп,
Чобітки мої: туп-туп.*

(Учні виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Бесіда вчителя

Якби ми не робили поганих вчинків, то були б слухняними, хорошими дітьми. А як на вашу думку, чи важко бути слухняним щодня? Для цього потрібно навчитися слідкувати за собою, тобто намагатися зберегти у собі образ Божий. І потрібно вчитися керувати не лише своїми вчинками, а й бажаннями. Ми багато про що мріємо, багато на що сподіваємось, про щось постійно думаємо і бажаємо, щоб воно обов'язково збулося. Мрії наші можуть здійснитися. Але чи наші бажання принесуть нам користь, якщо всі вони будуть виконані? Чи завжди ми бажаємо собі лише того, що нам необхідне для життя? От, наприклад, чи потрібно вимагати від батьків купити собі нову дорогу іграшку, коли мамі необхідні зимові чобітки, бо наближається вже зима.

Тож ми мусимо навчитися стримувати свої бажання і просити лише те, що є дійсно необхідним для нас. І звертатися із цим до Бога. А Господь Сам вирішить, що нам найнеобхідніше.

Літературна хвилинка

Коли ми просимо щось у Бога, то ми повинні спочатку подумати, чи дійсно ми його заслуговуємо. Чи все ми зробили для того, щоб отримати те, про що просимо? Чи не стаємо ми інколи схожими на того хлопчика із оповідання «Полуничний пиріг», який дуже хотів з'їсти смачного пирога, навіть не виконавши прохання бабусі. Тож послухайте цю розповідь.

Полуничний пиріг

Якось вранці прокинувся хлопчик Михайлик і не встиг ще й оченятка як слід розплющити – як раптом захотілося йому пирога з полуничним варенням. І так захотілося, що сил немає. Лежить він і думає: «Ось якби бажання всілякі

відразу ж виконувалися! Загадав щось, – а воно – ось тобі і на». І згадав Михайлик, що бабуся, коли молитися його вчила, говорила:

– Молись частіше Господу Богу, Пречистій Його Матері, Ангелу Хранителю і Угодників Божих не забувай. Вони, якщо щиро до них молитися, все виконують.

«Ось якби мені такого Угодника, щоб мої думки виконував!» – подумав хлопчик. І ще додумати до кінця не встиг, як глянь – перед ним хмаринка світла. А на хмаринці дивний Старець стоїть в одежі монаха і з хрестом в руці! Такий Старець – прямо як на іконі, що на божниці з іконами Спасителя і Божої Матері!

І мовить до нього той Старець:

– Ой, недобрі думки в тебе, дитино! Але хай буде по-твоєму. Побачимо, що з того вийде. Але тільки ти бабусину пораду завжди пам'ятай.

І зник, ніби його зовсім і не було!

Почав Михайлик згадувати, що йому бабуся наказувала: «Як тільки-но прокинешся, внучку, як оченята розплющивши, так відразу ж Господа Бога загадай і Його Пречисту Матір. Вставай – і до ікон, свічечку запали і молитвочку читай».

Але не до молитви було йому, хотілося все про пиріг думати. І вирішив він: «Не буду я слухатись бабусиної поради – буду про пиріг думати, щоб він зараз же на столі з'явився».

І тільки ця думка прийшла Михайлику в голову, відразу ж побачив він, що по його ліжку черв'як повзе!

Черв'як повзе,
Неначе віз везе,
Черв'як страшний,
Слизький і брудний.

Скинув хлопчик черв'яка на підлогу і відразу ж подумав: «Це, напевно, думки мої про те, щоб бабусю не послухати, в черв'яка перетворилися». Ой і злякався він. Значить бабусю ніяк не можна не слухатися.

Але так йому пирога з полуничним варенням хотілося, що не до молитов було: все про пиріг думалось. Але, якщо бабусину пораду не виконати, незадоволена вона буде. І вирішив Михайлик: «А я бабусі скажу, що прочитав молитви. А сам про пиріг буду думати. З'явиться він на столі – рум'яний, пахучий – і бабусі приємно стане».

І тільки такі думки у нього в голові з'явилися – бачить він на своєму ліжку жабу.

Жабища-жаба,
Як сварлива баба,
Очима блимає,
На діток гримає.

Знову злякався хлопчик. Скинув жабу з ковдри і знову подумав: «Це мої думки про обман в жабу перетворилися».

Однак, дуже вже хотілось йому солодкого пирога! І подумалось йому, що сидить він за столом у новій сорочці і пиріг їсть. А сусіди-друзі у вікно

зазирають. Михайлик весь насупився: «Ось я який – пироги вмю придумувати!»
І знову – тільки така думка у нього появилася в голові, бачить він:

Змія на ковдрі звивається –
Над ним насміхається,
Як гусак шипить,
Хоче його вкусить!

Злякався ще більше Михайлик. Зрозумів, що то гордість його в змію перетворилася! Кинувся він тоді з ліжка та до ікон. Свічку запалив і почав молитви ранкові читати. І так став старанно молитись Богу, Богородиці і Угодникам Божим, що дуже солодко йому на серці стало, неначе він пирога з полуничним варенням з'їв. А можливо, ще солодше!

Закінчив молитися Михайлик і подумав: «Побіжу, всім друзям розповім, як солодко ранкові молитви читати».

Як тільки такі думки прийшли в голову, аж дивиться – ні черв'яка, ні жаби, ні змії як і не було! А на порозі бабуся стоїть і гарячий пиріг з полуничним варенням тримає. Побачила вона, що свічечка горить, зраділа:

– Ой і молодець. Молитвочки раненько прочитав. Іди тепер, мій дорогий внучку, за стіл! Я тобі твій улюблений пиріг спекла.

– А можна, – питає її Михайлик, – я всіх друзів-сусідів за стіл покличу!

– Звичайно, можна! Без них просто не обійтись. Адже у тебе сьогодні День Ангела. Вітаю тебе.

Дивиться хлопчик, а на білій хмаринці знову Старець з'явився.

– Ось які чудеса бувають, любий Михайлику, – лагідно промовив він і зник.

А Михайлик поцілував бабуся і побіг кликати друзів до столу.

Ось і казочці кінець. Тільки приказку можна сказати: «Спочатку Богу помолись, а потім за пиріг візьмись».

(За збіркою «Перші кроки»)

Про що мріяв Михайлик?

Які настанови давала йому бабуся щодо його бажань?

Чому замість омріяного пирога хлопчикові ввижались різні брідоти?

Чим Михайлик поборов непослух, обман і гордість?

Яку винагороду він за це отримав? (Відповіді дітей.)

Тож Михайлик за допомогою молитви впорався зі своїми спокусами і як винагороду отримав те, чого бажав – смачненького полуничного пирога.

Їжа

«Їжа, – часто можна чути, –

На землі людей тримає».

То не так! Не може бути!

Це лиш тіло підкріпляє!

А духовної нам сили

Бог в молитві посилає.

Якщо чесно ми просили,

Він завжди допомагає.

Л. Міщук

Практична робота

Звичайно, полуничний пиріг був дуже смачний. Але він став ще смачнішим, бо хлопчик поділився ним зі своїми друзями. Бо, пригощаючи друзів пирогом, він поділився з ними і радістю перемоги над гріхом непослуху і надмірних бажань.

От і ми розгорнемо наші робочі зошити і розфарбуємо полуничного пирога. А після закінчення роботи поміркуйте і скажіть, чи траплялися у вашому житті подібні випадки, і з ким би ви поділилися своїм смачним пирогом (чи іншою мрією).

(Діти виконують роботу.)

Підсумок

Бог не спить

*Бог не спить – усе Він бачить,
Хто сміється, а хто плаче,
Тата з мамою не слуха,
Смиче котика за вуха,
Галасує без потреби...
Видно все Йому із неба.
Тільки ніде правди діти –
Любить Бог слухняних діток.*

С. Рачинець

Тож будьмо завжди слухняними. Слухаймося своїх батьків, учителів. Слухаймося Бога. Якщо ми будемо добре ставитися до людей, які нас оточують, не будемо їх ображати, обманювати, заздрити їм і навчимося стримувати свої бажання, то і Господь винагородить нас за це.

Заняття 23

Тема: Чесність та правдивість

Мета: - допомогти учням усвідомити значення чесності та правдивості в житті;

- розвивати вміння учнів аналізувати свої вчинки;
- вчити дітей говорити лише правду;
- виховувати бажання жити по совісті;
- виховувати бажання бути чесним і правдивим перед Богом, перед самим собою та іншими людьми.

Хід заняття

Вступна бесіда

Діти! Сьогоднішнє заняття ми розпочнемо з того, що ви прослухаєте вірш. А потім дасте відповідь на запитання: Що таке чесність?

Я знаю Господа

*Ти не повіриш!
Я Господа знаю!*

*Я з Ним щодня
Віч-на-віч розмовляю.
Він мене чує,
Він мене бачить,
Коли я сумую,
Сміюся чи плачу.
Знає Господь,
Що у мене в кишені,
Знає, що в мене
Очі зелені.
Знає, що я
Ще не вмю пірнати,
Що тільки вчуся
Читати й писати.
Знає Ісус,
Що у мене є друзі:
Петрик, Сашко
Та кудлатик мій Кузя.
Годинник зламав я –
Невдача, та й годі!
Хотів подивитись,
Як же він ходить.
А потім збрехав,
Що нічого не знаю.
Чую, Ісус
Тихо так промовляє:
– Гріх не сховаєш,
Як гудзик у скрині,
Він тебе мучити
Буде віднині.
Краще із правдою
Бути побитим,
Аніж з брехнею
У друзях ходити.
Так і зробив я:
В усьому зізнався,
Татко сварив,
Та я добре тримався.
І відтепер
Я гріхи не ховаю
І не брешу,
Бо я Господа знаю!*

О. Мікула

Хто допоміг хлопчикові визнати свою провину і виправитися?
Так що ж означає бути чесним? (Відповіді дітей.)

Бесіда вчителя

Можливо, діти, ви не раз були у подібних ситуаціях, коли важко було зізнатися у скоєному. І як хочеться це приховати, як хочеться сказати: «Це не я»! Але, хоч і важко, та слід сказати правду. Бо, як би ви не намагалися її приховати, вона однак стане відомою.

Літературна хвилинка

Тож давайте послухаємо оповідання, у якому дівчинка хотіла сказати матусі неправду, і що з цього вийшло.

Навіть квіти з сорому почервоніли

Мама йшла вранці на роботу. Наказувала доні:

– Я буду цілий день у полі. А ти прибери в хаті, попери свою білизну, звари вечерю і полий квіти.

Донька прибрала в хаті, попрала білизну, приготувала вечерю, а квіти не полила. Не раз проходила вона вдень повз білі хризантеми, думала: «Треба ж полити квіти». Та ледве згадувала про це, як чула, ніби чийсь голос їй каже: «Нічого з ними не станеться, як один день не полити». Це був голос брехні – маленької недолугої істоти, що хтозна-де взялася й оселилася в темному куточку душі дівчинки.

Увечері мама прийшла з поля. Бачить – у хаті прибрано, білизну випрано й висушено, вечерю зварено. Питає мама:

– А квіти полила?

– Полила, – тихо відповіла дівчинка й опустила очі. Маленька недолуга істота, що оселилася в темному куточку дитячої душі, застрибала на radoщах.

– Полила, – ще раз тихо-тихо повторила дівчинка й поглянула на хризантеми. Глянула та й зумілася: на білих квітах з'явився багрянний відтінок. Вони із сорому почервоніли.

– Мамо, дорогенька, пробач мені, – заплакала дівчинка. – Я обманула тебе. Я не полила квітів. Я ніколи більше не буду обманювати.

Багрянний відтінок квітів розтанув, вони знову стали білі. А маленька недолуга істота, що ховалась у темному куточку душі дівчинки, зникла, і темний куточок став світлим.

Мама пригорнула доню до грудей і поцілувала.

(За посібником «Християнська етика»)

Чи може дівчинку назвати слухняною?

А чесною?

Що допомогло дівчинці визнати свою провину?

Як ви гадаєте, чи легко говорити неправду? (Відповіді дітей.)

Чесність вимагає від людини бути мужньою і сміливою. І ми повинні запам'ятати, що за кожен свій вчинок ми маємо відповідати перед собою, перед нашими батьками і перед Самим Господом.

А що ж то за недолуга маленька істота оселилася в душі дівчинки і нашіптувала їй робити погані вчинки? (Брехня.)

А ви помітили, якою стала душа дівчинки, коли в ній оселилася брехня?
То від чого ж зникла брехня? (Відповіді дітей.)

Отже, ми переконалися що неправда робить душу людини темною. А прогнати її можна лише правдою. То нехай же ваші душі будуть чистими, серця відкритими, чуйними і правдивими. І ваші квіти нехай ніколи не червоніють через вашу неправду.

Бесіда вчителя з елементами практичної роботи

Пригадаємо діти, як називалися квіти, яких не полила дівчинка? (Хризантеми.) А якого вони були кольору? (Білого.)

І до нас сьогодні завітала біла хризантема, яка на своїх пелюсточках принесла поради нашим діткам, якою повинна бути чесна людина. Тільки по дорозі до нас вона зустрілася з неправдою, і її пелюсточка осипалися. Тож давайте, діти, складемо правила чесної людини, переможемо неправду і повернемо хризантемі її пелюсточку.

(На дошці вчитель прикріплює серцевину квітки зі словами «Правила чесної людини». Пелюсточка квітки вчитель дає дітям, щоб прикріпити їх до серцевини після того, як вони завершать думку вчителя. Можлива підказка відповіді вчителем. Слова на пелюсточках:

- говорити завжди правду;
- визнавати свою провину;
- виконувати свої обіцянки;
- не обдурювати;
- під час гри грати за правилами;
- не завдавати прикрощів ближнім;
- не перекладати свою провину на інших;
- не пліткувати.)

Чесна людина завжди говорить ... (правду).

Якщо зробив негарний вчинок, слід відразу визнати свою ... (провину).

Коли щось обіцяєш, завжди треба виконувати ... (свої обіцянки).

Правдива людина ніколи свого товариша ... (не обдурить).

Коли граєш у якусь гру з друзями, потрібно дотримуватися ... (правил гри).

Потрібно бути завжди правдивим, щоб не завдавати іншим ... (прикрощів).

Якщо у чомусь завинив, то не слід перекладати свою провину ... (на інших).

Чесна людина не буде говорити про інших людей погано, не буде передавати ... (плітки).

От бачите, як розквітла наша хризантема. І ми завжди будемо пам'ятати правила, написані на її пелюсточках, бо кожен із нас хоче бути чесним і правдивим. А справжня чесність не може терпіти неправди.

Фізкультхвилинка

*Встаньте, діти, посміхніться,
Богу низько поклоніться*

*За щасливий день вчорашній
І до сонця потягніться.
В різні боки нахиліться,
Веретеном покрутіться,
Раз присядьте, два присядьте
І за парти тихо сядьте.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Гра «Речення з помилками»

А давайте, діти, пограємося у гру. Я буду зачитувати вам речення, а ви висловіте свою думку, чи згодні з моїм реченням, чи ні. Якщо ж ні, то виправте його.

Чесність – запорука бід.

Усе краще в людині починається з брехні.

Хто любить світ, той любить неправду.

Стій за неправду горою, то й люди будуть з тобою.

Чемний хлопчик завжди смикає дівчаток за волосся.

Потрібно завжди обіцяти і слова свого не дотримувати.

Молодці, ви добре впоралися зі своїм завданням і запам'ятали, що навіть гірка правда краща за солодку брехню.

Бесіда вчителя

Діти, а чи бували у вашому шкільному житті такі випадки, коли ви на когось ображалися? Коли ваші товариші говорили вам нібито правду, а ви на це ображалися і говорили: «Не обманной».

Іноді ми помічаємо за своїм товаришем якийсь недолік і намагаємося йому про це сказати. Але при цьому слід бути обачним, щоб наше слово не образило його і не спричинило сварки. Бо і Господь нас навчає про недоліки своїх ближніх говорити їм наодинці. І підбирати слід слова обачно, щоб ваш товариш не образився, а зрозумів свою помилку. А тоді, за словами Господа, він буде вашим другом, тому що зрозуміє вашу щирість і турботу про нього.

Тож будьте обережні зі своїми «правдивими» словами. Бо, як каже народна мудрість: «Слово – не горобець, вилетить – не впіймаєш».

А от послушайте, як одна дівчинка говорила всім «свою» правду і не могла зрозуміти, чому всі на неї ображаються.

Чого це на мене так сердяться в школі?

Та ж я не чіпаю нікого ніколи.

Ні з ким не сварюся, сиджу собі тихо,

А з цього виходить одне тільки лихо.

Оце я сказала – така в мене звичка, –

Що в Галі, як мишачий хвостик косичка.

Що в Каті спідниця, неначе з рогожі,

Та ще й черевики на човники схожі.

Що в Тані волосся нечесане досі,

Що очі в Мар'янки маленькі та косі,

*Що в зошиті Лесі одні тільки плями:
Напевне, бруднючими пише руками.
Я ж правду кажу їм... І що тут такого?
Та ж я не чіпаю ніколи нікого.
Сиджу собі тихо і в школі, і вдома,
І чом вони сердяться всі – невідомо?*

М. Пригара

А вам зрозуміло, чому на дівчинку всі сердяться?

Чи завжди така «правда» приносить користь, задоволення? (Відповіді дітей.)

Як ми зрозуміли, необхідно підбирати такі слова, щоб уникнути сварок і образ. Тож краще дружити, ніж сваритися. І ніколи не роби сам того, чого б не хотів, щоб зробили тобі.

Практична робота

А зараз розгорнемо робочі зошити. На аркушах ми бачимо сузір'я Правди, бо на його зірочках написане повчальне прислів'я. А, поскладавши літери до купи, ми зможемо його прочитати. Запишіть це прислів'я і розфарбуйте зірочки яскравими барвами.

(Маленька правда всі неправди переважить.)

Літературна хвилинка

Діти, як ви гадаєте, чи важко бути чесним? І що потрібно робити самому, щоб тебе назвали чесною людиною? (Відповіді дітей.)

Та якщо ви оступилися, сказали неправду, переклали свою провину на іншого, то потрібно знайти у собі сили визнати свою помилку і попросити пробачення.

Ось послушайте оповідання про хлопчика, який хотів перекласти свою провину на метелика.

Чому здивувався Петрик

Мама залишила Петрика вдома, а сама пішла до крамниці по хліб.

Петрик сидів біля відчиненого вікна. На вікні стояла кришталева ваза. Надворі було тепло. Сяло сонце, співали пташки.

Великий барвистий метелик сів на кришталеву вазу. Петрику захотілося впіймати метелика. Він зіп'явся на вікно, простяг руку, штовхнув вазу. Кришталева ваза впала на подвір'я й розбилася.

– Що ж тепер буде? Що скаже мама? – засумував хлопчик.

Він позбирав скалки, відніс на город і закопав лопаткою в землю. Сів біля вікна Петрик і чекає маму.

Ледве мама відчинила двері, Петрик підбіг до неї й каже:

– Мамо, то не я розбив кришталеву вазу. Не я скалки відніс на город і закопав маленькою лопаткою.

В очах матері Петрик відчув тривогу.

– Хто ж розбив вазу? – запитала мама.

– Метелик, – відповів Петрик тихо.

Мама усміхнулась.

– Як метелик розбив вазу – це зрозуміло... – сказала вона. – Але як він відніс ті скалки на город, як закопав їх – дивно.

Петрик теж здивувався. Настільки здивувався, що аж заплакав.

В. Сухомлинський

Чому засумував хлопчик?

Як він виправдовувався перед мамою про розбиту вазу?

Чому хлопчик заплакав?

Чи були у вашому житті випадки, коли чесність допомогла вам подолати неприємності? (Відповіді учнів.)

Підсумок

Тож, по правді живи – доброго кінця сподівайся.

Заняття 24

Тема: Скромність прикрашає людину

Мета: - на прикладах ознайомити учнів з такою людською чеснотою як скромність, розглянути її значення у житті людей;

- розвивати бажання удосконалювати свій внутрішній світ;
- вчити аналізувати свою поведінку;
- виховувати доброзичливість, любов до Бога та людей.

Хід заняття

Вступна бесіда

Вся природа про Бога свідкує,

Він дає їй красу і життя.

Ця краса наше серце чарує

І полонить душі почуття.

Діти! Чи помітили ви, як від зимового сну пробуджується Божий світ? Ось побіг дзвінкий струмочок і своїм срібним голоском розбудив першу весняну квіточку. Вона розплющує свої оченята і дивиться на Божий світ, прославляючи свого Творця. Оживає природа і радує нас розмаїттям своїх барв. І за всю цю красу ми повинні дякувати Богу.

До нас сьогодні на заняття завітали незвичайні гості. (Вчитель показує заздалегідь підготовлені малюнки троянди та кактуса). Як же звати наших гостей? Яка рослина вам подобається більше? Чому? А чи є щось схоже між цими двома рослинами? (Відповіді дітей.)

Літературна хвилинка

З чудовою квіткою Трояндою відбулася дивовижна історія. А було це так...

Шипи, колючки та любов

Жила собі Троянда дивовижної краси. Її ніжне личко, розкішна зачіска – не можливо відвести очей. Але занадто вже колюча, та й на сусідок зверхньо поглядала.

Дивився Господь на неї, дивився, все чекав, коли ж схаменеться вона, та й говорить їй:

– Дорога моя трояндо! Ти прекрасна й витончена, але твоя злість зовсім не пасує до твого ніжного личка.

– Це мені, мені, – аж захлинулася від обурення Троянда, – поради давати? Та мені взагалі... немає рівних!

Тоді Бог вирішив по-іншому допомогти Троянді, інакше загине, засохне від злості. І перетворив її на Кактуса! Залишились від колишньої Троянди лише самі колючки.

Опинився Кактус на віконечку у дівчинки. Роздивився. Навкруги багато рослин: були тут і Фікус, і В'юнок, і Ліана, і Герань. І всі на нього почали поглядати з недовірою.

Побачила дівчинка Кактуса і ледь не розплакалася від жалю:

– Бідненький, як же тобі важко живеться: ні листочка, ні квіточки, ніхто тебе ні пожаліти, ні погладити не може. Колючка!

«Фі, ще чого! Якісь фіалкові ніжності!» – подумала колишня Троянда, але все ж таки змовчала.

Дівчинка любила всі рослини, та найдовше затримувалася біля Кактуса. І стільки дарувала йому тепла, що, після того, як дівчинка відходила від нього, Кактусу ставало якось незручно, чогось бракувало.

– Здрастуй, радість моя, мій безцінний скарбе. Як тобі спалося? Які сни бачив ти сьогодні? Може тобі наснилися теплі країни? – говорила дівчинка кожного ранку.

А Кактус ніяк не міг збагнути: «За що ж вона мене так любить? За колючки? От якби я був Трояндою, тоді зрозуміло...»

Так проходили дні за днями. Але одного разу дівчинка сильно вкололася об Кактуса і голосно зойкнула. Кактус навіть зажмурився зі страху: «Ну все, закінчилася любов дівчинки!»

А дівчинка змахнула непрохану сльозинку зі щоки і, посміхаючись, сказала:

– Пробач мене, незграбу, я, напевно, тебе налякала своїм криком?

І Кактус нарешті прокинувся від сну, і почав він думати: «А за що любити Троянду? У чому її заслуга? Господь наділив її красою, щоб приносити радість іншим. Ростив, доглядав, а чим вона віддячила Богу? Що вона зробила для того, щоб світ ставав крацим? Лише шипи свої виставляла.

А за що любити мене? Отже, любов живе в самій дівчинці. Вона всіх любить: з шипами і колючками, з вередливістю та зухвальством, і не чекає на відповідь чи подяку.

А я? Чи можу я так? Дівчинку легко любити. Як не любити за доброту? А ось як навчитися любити не тільки її, але й довгов'язого Фікуса, і сусідку Герань з її різким запахом, і прискіпливого В'юнка, і його родичку – легковажну Ліану?..»

Сподобалися Господу покаянні думки Кактуса, і Він запитав:

– Чи не прийшов час повернути тебе у сад в колишньому вигляді Троянди? Зрадив Кактус, але миттю згадав про дівчинку:

– Як же вона зранку прокинеться, а мене немає на вікні?

Не хотілося йому на добро байдужістю відповідати, дівчинку засмучувати.

– Нехай я назавжди залишусь колючим, але буду поряд з нею, можливо, і я від її доброти любити навчуся!

Бог у відповідь лише посміхнувся.

Оглянувся Кактус. Квіти на підвіконні вже не здавалися йому такими, як раніше.

– Який же, Фікусе, ти могутній і надійний. А до чого ж витончений В'юнок... Які чудові квіти у Герані! – із здивуванням помітив Кактус.

Усі вони привітно у відповідь теж закивали йому голівками. І тоді він зрозумів, що Господь, дивлячись на прагнення до добра, нагородив і його здатністю любити. Так хотілося Кактусу зробити для всіх щось приємне, що від почуттів, які переповнювали його... він розцвів.

Прокинулася зранку дівчинка і до віконця.

– Мамо, матусенько! – гукнула дівчинка, – чудо, чудо Боже! Наш Кактус розцвів!

Від радості дівчинка заплескала у долоньки.

А Кактус був нарешиті щасливим так, як ніколи не раділа Троянда.

Раз на рік від любові і Кактус розцвітає.

Т. Марцева

Бесіда вчителя

(Вчитель роздає учням заздалегідь підготовлені аркуші, на яких написані характеристики Троянди, Дівчинки і Кактуса.)

Троянда

хвалькувата
невдячна
зухвала
нетерпляча
нестримана
нечемна
невихована
зла
пихата

Дівчинка

ввічлива
добра
співчутлива
лагідна
милосердна
чуйна
скромна
працьовита
чесна

Кактус

зухвалий
нетерплячий
сердитий
А став:
доброзичливий
співчутливий
милосердний
ввічливий
скромний

Діти, давайте прочитаємо ті слова, які характеризують героїв нашого оповідання. Чи погоджуєтеся ви з ними? (Діти виконують роботу.)

Якою була Троянда?

А яким був на початку оповідання Кактус?

А чим вам сподобалася Дівчинка?

Що змінило Кактуса? Яким він став наприкінці оповідання? (Відповіді учнів.)

Саме так: він став доброзичливим, співчутливим, милосердним, ввічливим і скромним. З цими чеснотами ми з вами знайомилися на попередніх уроках. А сьогодні ми будемо говорити про скромність.

Чому називаємо і Дівчинку, і Кактуса скромними?

А Троянду назвати скромною можна?

Що ж таке скромність?

Яку людину можна назвати скромною? (Відповіді учнів.)

Так, правильно. Скромна людина ніколи не хвалиться своїми добрими вчинками, не вимагає до себе особливого ставлення, стримана у поведінці, вихована, намагається нічим не відрізняється від інших людей.

Практична робота

А зараз давайте завітаємо на весняну галявину Скромності. На ній вже розпустилися перші квіточки. І працьовиті бджілки вже літають, збираючи духмяний нектар. Тож розгорнемо, діти, наші робочі сторіночки і допоможемо бджілці позбирати нектар-літери з квіточок. А заодно – прочитаємо повчальне прислів'я. А потім запишемо його внизу аркуша.

(Скромність усякому личить.)

Бесіда вчителя з елементами практичної роботи

(Вчитель заздалегідь готує з цупкого паперу макет стовбура дерева з п'ятьма гілками. Окремо від стовбура готуються також крони для кожної з п'яти гілок, на яких написані «Правила скромності». Стовбур прикріплюється на дошці, а крони почергово прикріплюються учнями до гілок в процесі виконання завдання.)

Повернемося на нашу галявину Скромності. Не тільки квіти пробудилися від сну. Ось стоїть розлоге дерево. І на ньому вже з'являються перші листочки. А вже геть скоро воно порадує нас своїми зеленими шатами. Та це дерево не просте. Як і все на галявинці, воно нам говорить про те, якою повинна бути скромна людина. І називається воно деревом Скромності.

Тож давайте приберемо дерево у шати і запам'ятаємо правила скромної людини.

Не вихваляйся своїми успіхами, знаннями, речами.

Намагайся не виділятися серед товаришів.

Намагайся робити добрі справи скромно, непомітно.

Не хвали сам себе, нехай тебе інші похвалять.

Завжди дякуй Богу за свої успіхи.

Бесіда «Оціни вчинок»

Послухайте, діти, невеличкі повчальні історії й скажіть, чи можна назвати їхніх героїв скромними. (Вчитель зачитує історії на власний розсуд.)

Будяк хвалився так

Хвалився будячок:

– До неба виростаю,

Я вищим від тополь

*І від людини стану.
А вітер налетів
І до землі зігнув,
Бо той будяк пустим
І гонористим був.
Я всім хвалькам скажу:
– Бундючитись не треба!
Колись будяк хваливсь,
Що виросте до неба.*

М. Сингаївський

Йшов баран понад водою
*Йшов баран понад водою,
Милувався сам собою:
– Он який я кучерявий,
Тонке вухо, ріг крутий!
Гляну вліво, гляну вправо –
Краще мене не знайти!
Сів на камінь, взявся в боки,
Ще й примружив праве око:
– А який у мене стан,
От баран я, так баран!
Тут хитнувся камінець –
Бульк у воду баранець.*

В. Ладижець

Пихатий Півень

*Ходив Півень на подвір'ї. Побачив барвисту веселку на небі та й сміється:
– І в мене хвіст барвистий, кращий за веселку.*

Та ось пішов дощ. Намочив пихатому хвоста. Обвис той хвіст аж до землі. Соромно стало Півневі. Втік на сідало й більше ніколи не хвастався.

В. Сухомлинський

То як можна назвати одним словом того, хто любить хвалитися. (Хвалько.)

А до чого, як ви гадаєте, привело вихваляння героя кожної з історій? (Відповіді дітей.)

Тож не будь хвальком. Не вихваляйся своїми успіхами, знаннями, речами, зовнішнім виглядом. Але найгірше, коли хтось вихваляється своїми поганими справами.

Фізкультхвилинка

*Встало вранці-рано сонце,
Заглянуло у віконце.
Ми до нього потяглися,
За промінчики взялися.
Стало сонце танцювати,*

*Всіх до танцю закликати.
Нумо разом покругляймо,
Всіх навколо звеселяймо.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Гра «Скромні звірятка»

А давайте, діти, пограємося у гру «Скромні звірятка». Чи пригадуєте ви казку «Рукавичка»? От уявіть собі, що ви лісові звірята і прибігли до рукавички попроситися у ній жити.

(Бажано, щоб учитель роздав дітям малюнки звірів, птахів чи комах, яких вони повинні представити. Проте діти і самі можуть обрати собі роль якоїсь тваринки.)

Але перш ніж господарі вас упустять туди, ви повинні пообіцяти, що будете поводитися скромно. От, наприклад, мишка, яка найпершою прибігла до рукавички, пообіцяла, що вона буде поводитися скромно і не прогризатиме у рукавичці дірочок. (Вчитель обирає двох господарів, які беруться за руки і зображають вхід до рукавички.)

Якщо ж хтось із вас не переконає господарів рукавички у тому, що буде поводитися скромно, то його попросять прийти іншого разу до рукавички, попередньо навчившись скромності.

Підсумок

Діти! Сьогодні на занятті ми з вами говорили про те, як важливо у житті бути скромним, не намагатися виставити себе перед усіх, не вихвалитися своїми добрими справами, а тим паче недобрими вчинками. Скромна, смиренна людина завжди мила Господові, а гордих і пихатих Бог не шанує. Тому у скромності більше радості і багатства. Закінчити заняття хочу повчальною історією.

Якось ішли батько з сином по житньому полю. От хлопчик і питає у батька: «Тату, а чому це одні колоски дивляться високо вгору, а інші нагинаються до землі»? Батько поглянув на сина і відповів: «Це тому, синку, що до землі хилиться колос, у якому повно зерна. Він багатий, і йому буде що дати людям. А пустий колосок легенький, от він і підноситься високо, ніби згорда позираючи на решту колосся. Проте нічого буде йому людям дати. От його просто візьмуть та й сплять. Отак, синку, і людина: скромний та смиренний завжди донизу голову схиляє і не вихваляється. І має велике багатство у душі своїй. А хвалько та пихатий на всіх звисока дивиться. Та пуста душа його».

Тож і я вам бажаю ніколи не вихвалитися, а бути смиренними і за все дякувати Богу.

Заняття 25

Тема: Добрі та погані вчинки

Мета: - подати дітям приклад доброго і поганого вчинку;

- розширити розуміння різниці між добром і злом;
- вчити дітей творити добро;
- пояснити учням необхідність дотримання Заповідей Божих.

Хід заняття

Вступна бесіда

Діти! Хочу вас попросити уважно прослухати ось цей невеликий віршик і звернути особливу увагу на те, з чим у ньому порівнюється зло і добро, якими барвами описує їх автор.

*Зло із темряви зростало,
Чорним маревом ставало.
А Добро, мов ясне сонце,
Виглядало у віконце.
Та від Зла не відвернулося,
Лише лагідно всміхнулося.
Зло сердито в очі глянуло,
Затремтіло і ... розтануло.*

О. Королева

То з чим порівнює автор добро? (З ясним сонечком.) Вірно, добро неначе ясне сонечко. Воно приносить тепло і радість усім.

А яке ж зло? Який колір дав автор злу? (Чорний.)

Давайте тепер порівняємо: добро – світле і приносить радість, а зло – чорне, похмуре. Що ж воно може принести людям? (Смуток, печаль, страх тощо.)

А чим добро перемагає зло? (Лагідністю і добротою.)

То за допомогою чого ми можемо позбутися сварки, образи, грубості, неприязня, гніву – тобто зла? (За допомогою лагідних слів, доброзичливого ставлення, щирості і ввічливості, милосердя і співчуття, тобто за допомогою добра.)

Отже, на сьогоднішньому занятті ми і поговоримо про добрі, хороші вчинки, якими ми повинні прославляти Бога, і вчинки погані, які хоч і рідко, але все ж трапляються у нашому житті і які ми повинні виправляти.

Літературна хвилинка

Діти, а чи не бувало так, що ви даєте собі обіцянку творити лише добрі справи. А, озирнувшись навколо, ви не помічаєте нікого, кому б могли допомогти, для кого б могли зробити щось добре і корисне. А так хотілося здійснити геройський вчинок, когось врятувати від біди! Проте за своїми мріями про геройські вчинки ви не помічаєте ближніх, які так чекають на ваші повсякденні добрі справи. Тож давайте прослухаємо оповідання про мрійливого Юрчика, який так хотів прославитися своїми добрими справами.

Добре

Прокинувся Юрко вранці. Глянув у вікно. Сонце сяє. День гарний-прегарний. І захотілося хлопчику самому щось добре зробити.

От сидить він і думає: «Коли б моя сестричка тонула, то я врятував би її!»

А сестричка тут як тут:

– Пограйся зі мною, Юрчику!

– Іди від мене, не заважай думати!

Образилася сестричка і відійшла.

А Юрко думає: «От якби на няню вовки напали, то я б їх постріляв!»

А няня тут як тут:

– Юрчику, прибери посуд!

– Прибери сама – мені ніколи!

Похитала головою няня. А Юрко знову думає: «Коли б Трезор у криницю впав, то я витяг би його!»

А Трезор тут як тут. Хвостом крутить: «Дай мені напитися, Юрчику!»

– Іди геть! Не заважай думати!

Підібгав Трезор хвоста, поліз у куці. А Юрко до мами пішов:

– Що б мені таке добре зробити?

Погладила мама Юрка по голівці:

– Пограйся із сестричкою, допоможі няні посуд прибрати, дай водички Трезорові.

За В. Осєєвою

Хто чекав від Юрка добрих справ?

Яку пораду почув Юрко від мами? (Відповіді дітей.)

Практична робота

Давайте допоможемо Юркові здійснити добрі справи. Розгорнемо наші робочі зошити і покажемо стрілочками, яку добру справу і кому повинен зробити хлопчик. Це завдання нам допоможе виконати порада Юркової матусі.

(За необхідності вчитель може ще раз прочитати учням матусину пораду, які добрі справи слід зробити Юркові. Діти виконують роботу, з'єднуючи стрілочками персонажів і предмети та розфарбовують малюнки.)

Гра «Вибери добрі справи»

Зараз діти, пограємося у гру. Я буду читати речення, а вам потрібно вигукнути «Ах!», якщо ви вважаєте, що такі справи чинять добрі люди, і вони приносять користь ближнім. Коли ж навпаки, то вигукніть «Ох!»:

- допомагати друзям у біді;
- спати на уроках;
- ділитися тим, що у тебе є;
- красти;
- шанувати працю інших людей;
- розкидатися хлібом;
- підчепити на перерві товариша;
- стати на захист слабшого;
- нагодувати песика;
- причепити бляшанку до хвоста кота.

Молодці! Ви добре справилися із завданням і показали, що хочете творити лише добро. Дійсно, Господь хоче, щоб ми були добрими один до одного, як і Він добрий до нас. Так, Бог творить нам тільки добро, коли посилає дощик, який напуває рослинки, сонечко, яке зігріває усю землю. Він дає нам день, щоб ми потрудилися для свого добра. Він також посилає нам нічку, щоб ми могли відпочити. І ще багато доброго робить для нас Господь і чекає від нас теж добра.

Фізкультхвилинка

*Дружно вправними руками
Допоможемо ми мамі:
Посуд гарно перемієм,
Витрем насухо, складемо,
І при цьому не поб'єм,
Пил зітремо й підметем –
Скрізь порядок наведемо.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Бесіда вчителя

Кожна людина сама обирає: жити згідно Закону Божого чи порушувати його. За свої вчинки, за свій вибір кожна людина несе відповідальність перед Богом. Якщо людина дотримується Заповідей Божих і живе по совісті, то вона стає на стежину добра, на якій їй допомагає Господь.

Ми часто мусимо вибирати, як нам поступити у різних випадках: послухати свого ангела і піти по стежині добра, чи піддатися на умовляння злого духа і творити капості.

Та, на жаль, не всяке, на перший погляд, добре діло, є по-справжньому добрим. Іноді поштовхом до доброго вчинку служить не Заповідь Божа, не любов до Бога і до ближнього, не бажання допомогти, а розрахунок чи бажання догодити іншій людині.

Діти, давайте уявимо собі, що ми потрапили у Країну поганих Звичок. Що ми там могли б побачити, і чи сподобалося б вам у тій країні? (Відповіді дітей.)

Так, напевно у цій країні ніхто з вас не захотів би жити. Тож потрібно погані звички виполювати, поки вони ще не вкоренилися у нашому серці.

Літературна хвилинка

Тож послухайте оповідання про необхідність вчасного викоренення поганих звичок.

Погані звички

Якось старий учитель пішов зі своїм учнем на прогулянку до лісу. Раптом учитель зупинився, зацікавившись чотирма рослинами. Перша з них тільки-но почала прорізатися крізь землю, друга вже мала розвинену кореневу систему і пустила красиві листочки, третя була сформована у малий куц, а четверта вже була зрілим деревом.

Учитель звернувся до свого молодого учня:

– *Вирви першу рослинку.*

Хлопчина без усякого зусилля, одними пальцями, витягнув її.

– *А тепер вирви другу.*

Учень послухав, але це вже далось йому децю важче.

– *А тепер третю.*

Хлопець напружив усі свої сили, і лише тоді зумів витягнути із землі куц.

– *Ну, а тепер, – спитав учитель, – чи справишся з четвертою рослиною?*

Коли хлопець міцно схопив обома руками стовбур дерева і спробував вирвати його з землі, то лише ледь затріпотіли листочки.

– *Ось так, сину, буває і з нашими поганими звичками. Коли вони ще молоді, не вкорінені, ми з Божою допомогою дуже легко можемо їх позбутися. Але коли вони вже запуцнені, глибоко вкорінені, то їх уже важко позбутися, незважаючи на наші щирі молитви і старання.*

П.Дж. Вортон

То коли ж потрібно викорінювати погані звички? (Коли вони ще не вкорінені.)

З чією допомогою ми можемо їх позбутися? (З Божою.)

Підсумок

То які ж вчинки будуть приємними Господу і людям? (Відповіді учнів.)

Намагайтеся робити тільки такі вчинки, які б приносили користь і тобі, і ближнім, і Богу. Тож бажаю вам:

нести світло, де панує темрява;

нести радість, де панує смуток;

нести втіху, де панує розпач;

нести мир, де панує розбрат;

нести любов, де панує страх;

нести віру, де панує безвір'я;

нести надію, де панує безнадія.

Заняття 26

Тема: Дорога до правдивого життя

Мета: - допомогти дітям виділити найважливіше з почутого на попередніх заняттях з даної теми, усвідомити значення обраного шляху;

- виховувати бажання бути кращими;

- виховувати любов до Бога і до ближнього свого.

Хід заняття

Вступна бесіда

Любить Бог дітей малих –

Кожного Він знає,

Він піклується про них

Та охороняє.

Рано-вранці і вночі,

Взимку, влітку, навесні

*Він не спить і не дрімає –
Він тебе охороняє.
Хочу я, щоб ти це знав
Та завжди надію мав,
Переможеш зло з журбою –
Його око над тобою.*

Діти, а чи любите ви мандрувати? (Відповіді дітей.)

Так, у житті кожна людина кудись прямує: дитина спочатку мандрує до садочка, а як підросте – до школи; дорослі ходять на роботу; ще інші люди мандрують у пошуках пригод, щоб дізнатися про життя людей в інших країнах світу. Мандрівники подорожують по різних дорогах: маленьких та великих. Але у житті кожної людини є одна-єдина стежина, яка веде до Бога. Чи ступить вона на цю стежину, чи піде нею до Бога, залежить від самої Людини.

Літературна хвилинка

Тож давайте прослухаємо повчальну розповідь про те, яка ж стежина найголовніша над усіма земними дорогами.

Стежинка-цариця

Відбувалося це зовсім недавно. Зібралися якось всі дороги, магістралі, стежки і стежинки. Захотілось їм вибрати царицю. Ніяк не можуть. Кожна себе вихваляє. Звернулися вони тоді до Самого Господа і просять:

– Розсуди нас, Господи.

І кожна почала перед Богом про себе розповідати.

– Ну чим я не цариця? – запитує широка магістраль. – Скільки машин і легкових, і вантажних по мені туди і сюди їдуть. А скільки автобусів пасажирів перевозять. Без мене людям ніяк не обійтись. От я і повинна бути царицею.

– Ні, – говорить Господь. – Для цариці ти надто горда.

– А чому б мені не бути царицею? – запитує залізниця. – Скільки по мені день і ніч пасажирських поїздів ходить, електричок, товарних поїздів. І по землі і під землею – метро людям у великих містах допомагає. Без мене зовсім неможливо жити. Мене треба любити і поважати, і царицею обрати.

– Ні, – говорить Господь. – Для цариці ти дуже самолюбива.

– А чому я не цариця? – питає ґрунтова дорога, що веде від села і до села. – Мені важче за всіх. І працюю я більше всіх. Можливо, і не така гарна, як інші. По мені легкові і вантажні автомобілі проїжджають зовсім рідко, зате їдуть трактори, комбайни, косарки, мотоцикли. А ще коні вози тягнуть, корови, кози, вівці ходять. Чому б мені не бути царицею?

– Ні, – відповів Господь. – Для цариці ти надто самовпевнена.

І глянув Господь на найменшу стежину, таку вузьку і зовсім непримітну. Вона стояла на узбіччі й мовчала.

– А чому ти нічого не говориш? – запитав Господь.

– Що я можу сказати, Боже мій? – відповіла вона. – Раніше по мені велика кількість людей ходила. А тепер майже не видно мене... Недавно тільки

діти пробігли, гарних квітів на лісовій галявині нарвали і в церкві поставили перед іконою Матері Божої.

– А за це, – промовив Господь, – в Моїх очах ти і більша за всіх, і прекрасніша за всіх.

І вибрав Господь Бог цю найменшу стежинку Царицею над усіма земними дорогами.

(За збіркою «Перші кроки»)

Чому Господь не обрав царицею усіх доріг магістраль, залізницю і ґрунтову дорогу?

А куди вела найменша і непримітна стежинка, по якій раніше ходила велика кількість людей? (Відповіді дітей.)

Практична робота

То давайте ж і ми з вами серед безліч доріг, які утворюють цілий лабіринт, допоможемо хлопчикові відшукати вірну дорогу, яка веде до Бога. Розгорніть робочі зошити і приступайте до роботи.

(Учні виконують завдання. За бажанням можна розфарбувати малюнок.)

Фізкультхвилинка

Щось втомились ми сидіти,

Треба трохи відпочити:

Руки вгору, руки вниз,

На сусіда подивись.

Руки вгору, руки в боки,

І зроби чотири скоки.

Ось так, ось так, ось так!

Плесніть у долоньки раз.

За роботу! Все гаразд.

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Бесіда вчителя

Дав Господь нам рученята –

Щоб для Нього ми трудилися.

Дав Господь нам оченята –

Щоб на світ Його дивилися.

Ноженята – щоб ходити,

Вушка – чути Слово віри,

Серце – щоб Христа любити

Й прославляти Його щиро.

Т. Жембровська

Яке це щастя – бути людиною і своїм життям пізнавати Господа. Давайте подивимося, як із допомогою Божою ми можемо гідно використовувати частини нашого тіла.

Голова: мати добрі, а не злі думки; здобувати добрі, корисні знання.

Очі: милуватися природою, читати слово Боже, читати хороші книжки.

Ніс: сторонитися тих місць, не відчувається запах зла; вдихати аромати квітів, ладану тощо.

Рот (вуста): вимовляти добрі слова і завжди говорити правду; посміхатися іншим людям.

Вуха: слухати слово Боже; прислухатися до порад старших.

Серце: мати чисте, непорочне серце, любити Бога і людей.

Руки: робити добрі справи; допомагати іншим.

Ноги: йти по шляху Божому, дорогою правдивого життя; уникати місць зла.

Практична робота. Малюнки на тему «Щастя бути людиною»

Усе в житті людини починається з чогось малого. І от саме щоденні маленькі добрі справи, мудрі батьківські поради, Божі Заповіді допомагають нам мандрувати по стежині правдивого життя, не заблукати у нетрях зла і стати справжньою Людиною. Бо яке це щастя, бути Людиною і творити добро.

(Діти малюють малюнки, на яких зображають своє бачення щастя людини у гармонії з Богом, людьми і природою. Звучить духовна музика. Можливе закінчення виконання завдання вдома.)

Підсумок

Я дякую Богу

*Я дякую Богу за серце гаряче в грудях,
За чисте сумління і чисту прабатьківську кров.
Я дякую Богу за очі, з народження зрячі,
За те, що в душі розквітає братерська любов.
Я дякую Богу за сонячне тепле проміння,
За маки червоні на схилах козацьких степів.
Я дякую Богу, що стали ми тим поколінням,
Яке відродило духовність і віру батьків.
Я дякую Богу за поклик до доброї волі,
За дар і натхнення творити у світі красу.
Я дякую Богу за щедре колосся у полі,
За зорі вечірні, за мир, за ранкову росу.
Я дякую Богу за долю моєї країни,
Яку не зламали ні війни, ні голод, ні зло.
За рід наш прекрасний, що може піднятися з руїни,
Що вміє прощати, яким би життя не було.
Я дякую Богу, що щастям навчив дорожити,
Омріяну волю, як скарб найдорожчий, послав.
Я дякую Богу за сині волошки у житі –
Як неба шматочки у наших просторах серцях.
Я дякую Богу за хліба скоринку духмяну
Як символ любові моїх земляків до землі,
За батьківську хату, з дитинства багату піснями,
За ключ журавлиний у тихій небесній імлі.*

*Я дякую Богу за мужність, терпіння і силу,
За крик немовляти, за вранішній спів солов'я.
Я дякую Богу за посмішку кожному щасливу,
Щоб стала щасливою з Богом Вітчизна моя.
Я дякую Богу за світле Його воскресіння,
За істинне Слово, за приклад любові й добра.
Я дякую Богу за рідну свою Україну –
Щоб милість Господня навіки над нею була.*

С. Рачинець

(Можливий огляд виставки виконаних на занятті робіт учнів.)

Заняття 27

Тема: Великодні свята

Мета: - розповісти учням про звичаї та обряди святкування Великодня;
- розширити та поглибити знання дітей про Великодні свята;
- ознайомити учнів з пасхальною символікою та традиціями святкування Пасхи;
- виховувати повагу до національних звичаїв та обрядів.

Хід заняття

Вступна бесіда

Христос воскрес!

*Христос воскрес! Яка велична днина!
Яка любов, і ласка, і краса!
Відав Господь улюбленого Сина,
Щоб людям всім відкрити небеса.
Христос воскрес! Радійте нині, діти!
Сповнилося найбільше із чудес.
Пропала тьма, і сонце правди світить,
Христос воскрес! Воістину воскрес!*

І. Савицька

Діти, на яке ж свято ми з вами вітаємося «Христос воскрес!» і чуємо у відповідь «Воістину воскрес!» (Відповіді дітей.)

А в яку пору року ми святкуємо Великдень? (Відповіді дітей.)

Так, діти. Це весняне свято. Свято, яке несе усім радість: і дітям, і дорослим. У цей день навіть дерева, квіти весняні виглядають по-святковому. Дзвонять у церкві дзвони. Усі радіють.

Бесіда вчителя

А чи знаєте ви, що це свято має ще й інші назви? Великдень, Пасха, Воскресіння Христове... Так називають у нас це свято свят. І сьогодні ми з вами дізнаємося, яка подія сталася у цей день багато-багато років тому.

Чи пригадуєте ви, діти, як взимку ми святкували Різдво Христове. Хто мені нагадає про історію того свята? (Відповіді дітей.)

Так, вірно. Тоді ми говорили про те, як у Діви Марії народився Син Божий, якого назвали Ісус. Як ми раділи цій події, які пісні співали народженому Ісусу Христу! Прошло з тих пір довгих тридцять літ. Ісус став дорослим. Він був мудрою людиною і Сином Божим. Часто навколо нього збиралися люди, і Він повчав їх, як треба жити на землі, щоб досягти Царства Небесного. Христос ходив Своїми ногами по нашій землі, допомагав хворим, немічним, зцілював їх від недуг, проповідував любов і творив добро.

Та були в Ісуса Христа і недоброзичливці, які заздрили Йому і намагалися підбурити проти Нього людей. Ісус не ображався на них, Він їх прощав. Прощав навіть тоді, коли вони били Його і знущалися над Ним.

Лихі люди розіп'яли Його на хресті. І Він помер.

Та коли третього дня жінки прийшли до печери, де було поховане тіло Ісуса, то побачили там ангела, який сповістив їм радісну звістку: «Христос воскрес!» Щасливі жінки відразу розповіли учням Ісуса Христа про цю радісну подію. А незабаром і Сам Христос з'явився своїм учням, і вони дійсно пересвідчилися у тому, що Христос не мертвий, Христос живий, Христос воістину воскрес!

З тих пір усі християни, коли настає час Пасхи, вітаються пасхальним вітанням «Христос воскрес!» і чують у відповідь: «Воістину воскрес!»

У ці пасхальні дні по всій землі чути святковий передзвін, який несе нам звістку, що Христос воскрес на радість нам.

*Задзвонив воскресний дзвін
І розкрились квіти –
Йде народ з усіх сторін –
Як же не радіти!*

Леся Храплива-Щур

(Звучить запис пасхальних дзвонів)

Літературна хвилинка

А ми давайте послухаємо казку про те, як дзвони славлять воскреслого Христа.

Передзвін і пасхальний дзвін

(Казка)

Стояло на світі місто Майстрів. І хто тільки не жив у цьому місті. Жили тут і горишки, і сукні, і навіть черевички. А на вулиці Дзвоновій жили дзвони. Різні у них були заняття: дзвін Благовіст і дзвони Передзвони з самого ранку до храму на молитву всіх збирали. Сильнодзвін у пожежників працював. Побачить де пожежу і давай дзвонити. Та так сильно, так голосно, що вогонь втікав щодуху від такого дзвона. Вчаснодзвін на кораблі працював, слідкував за точністю часу. А найбільшого і найстарішого Дзвона звали Майстром. Він уже на роботу не ходив, а сидів біля хати, грів на сонечку свої чавунні боки і наглядав за маленькими дзвіночками, навчав їх майстерності дзвонярській. Ось

підуть Дзвони на роботу, а Майстер збере маленьких дзвіночків і вчить їх дзвонити: дінь-дон; дінь-дон, дінь-дон.

Був серед них і пустун, якого звали Пустодзвін. Нецікаво було йому на одному місці сидіти і дзвони-передзвони розучувати. Побачить Пустодзвін, що задрімав старий Майстер-дзвін, візьме свій язичок у руки, щоб не дзвенів, і побіжить в ліс.

«Для чого мені ця наука? – думає він. – Я й так усе вмю». І як почне дзеленчати на весь ліс – хоч вуха затикай.

Надзвониться донесхочу і озирається довкола: чи чує хто, який він майстер? Тільки від його дзеленчання всі звірі навкруги розбігалися.

Одного разу Пустодзвін зустрів зайчика, який кудись дуже поспішав.

– Куди ти так поспішаєси? – запитує Пустодзвін, – давай пограємось.

– Немає мені коли гратись, біжу послухати, як мій друг Синій Дзвіночок на галявині дзвенить і Бога прославляє, – говорить зайчик. – Та я ледь з дороги не збився: хтось тут недалеко так дзеленчав, що хоч вуха затикай. Раніше за такі пустощі дзвони наказували, язик пустодзвонам знімали.

І зайчик побіг далі, а дзвіночок образився: «Ти бач, язичок знімали! Багато ти розумієси у дзвонах» – подумав він і побіг у протилежному напрямку.

Біжить Пустодзвін по лісу, раптом бачить – летить жайворонок. Дзвіночок до нього:

– Давай пограємось.

– Не можу, – відповідає жайворонок, – я лечу до лісової конвалії послухати дзвони її срібні, щоб у день Воскресіння Христового разом зі всією природою Бога славити. Та і тобі раджу даремно по лісу не бігати, а то так Пустодзвonom і залишишся.

Замислився дзвіночок. Соромно йому стало. Прибіг він до дідуся-дзвона: «Навчїть мене дзвонити. Хочу майстром стати справжнім». З того часу перестав дзвіночок з уроків втікати, а зранку до вечора дзвонити вчився: дінь-дон, дінь-дон, дінь-дон.

Минув рік, і перетворився дзвіночок із Пустодзвона в гарний Малиновий Передзвін. І ось якось ясним сонячним днем підійшов до нього старший брат Благовіст і говорить:

– Став ти, брате, майстром на славу. Завтра свято – Світле Христове Воскресіння. Звечора підемо до храму Божого, щоб усім повідомити радісну новину – Христос воскрес!

Зрадів дзвіночок, навіть заплакав від радості. А на ранок зібралося багато дзвонів зі всієї округи, і такий дзвін вийшов, що на землі і на небі чути було.

Цілий тиждень не змовкали дзвони, а наш Передзвін намагався від братів не відставати. Пролітав жайворонок, помахав дзвіночку крилами і заспівав пісню, прославляючи Бога. Вся земля, вся природа Господа славила, і високо під небесами неслась та пісня величальна:

Христос воскрес! – Воістину воскрес!

(За збіркою «Перші кроки»)

Як ви гадаєте, чому лісові тваринки втікали від дзеленчання Пустодзвона? Що допомогло Пустодзвону стати справжнім майстром своєї справи?

Чому дзвони не змовкали цілий тиждень? (Відповіді дітей.)

Фізкультхвилинка

*Хмарка сонечко закрила,
Слізки дрібнії зронила.
Ми ті слізки пошукаєм,
У травичці позбираєм.
Пострибаєм, як зайчата,
Політаєм, як пташата,
Потанцюємо ще трішки,
Щоб спочили ручки й ніжки.
Всі веселі? От чудово!
До роботи нумо знову.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя)

Практична робота

Діти, а чи підкажете мені, кого першого зустрів Пустодзвін на лісовій галявинці? (Зайчика.)

А куди він поспішав? (До свого друга Синього Дзвіночка, який дзвенів на галявині і прославляв воскреслого Ісуса.)

Тож давайте розгорнемо робочі зошити і розфарбуємо зайчика, який поспішає до свого друга із пасхальним кошиком. (Діти виконують роботу.)

Бесіда вчителя

*Я чекаю цього свята
Вже давно-давно.
На Великдень, сподіваюсь,
Що поїду у село.
Попрошу я в Бога ласку,
А у мами – паску,
В кошик вранці покладу,
З ним до церкви я піду.*

(За посібником «Пастир добрий»)

Багата на великодні традиції наша земля. Ще заздалегідь християни готуються до цього свята: прибирають у хатинах, щоб було чисто і гарно, готують до свята особливі страви. А що готує до Пасхи ваша родина? (Відповіді учнів.)

Дуже поширений і улюблений у нашому народі звичай – благословляти на Великдень кошик із пасхальними стравами. Ще звечора люди прямують до храму, щоб бути присутніми на службі Божій. І рівно опівночі з уст священика ми чуємо радісне: «Христос воскрес із мертвих...» Всю ніч триває служба, яскраво палають свічечки, урочисто співають люди і моляться до воскреслого Ісуса Христа, Сина Божого. А після служби, як тільки починає світати, окроплює священик пасхальні кошики святою водою і благословляє для споживання усі страви, які люди принесли із собою.

*Ой, на свята Великодні
Вихвалялись всі, хто годні.
Вихвалялась паска:
“Я смачна і красна”.
Обізвались писаночки,
Невеликі крашаночки:
“Хоч хвалитися – це гріх,
Ми таки найкращі всіх”.
Аж нараз прийшло кропило,
Насварило, покропило:
”Мир хай буде всім сьогодні,
Бо це свято Великодня”.*

(За посібником «Пастир добрий»)

Повернувшись додому, християни запалюють свічечку, ставлять на стіл паску і всі освячені страви. Потім, помолившись, сідають до святкового столу.

А які ж страви освячують на Пасху? Ми їх назвемо, відгадавши загадки.

Що святіше за хліб? (Паска.)

У фарбах катається, до церкви збирається. (Крашанка.)

Так, діти, поряд із великодніми пасками завжди лежать гарненькі крашанки чи писанки.

*Українська писанка –
Як дитяча пісенька,
Як бабусина казка,
Як матусина ласка.*

*Яєчко – розмальоване, барвисте,
Ним тішиться і старець, і дитя,
Творіння людських рук святе і чисте,
Маленький символ нашого життя.*

(За посібником «Пастир добрий»)

За технікою виконання писанки поділяють на:

крашанки – різнокольорові яйця без орнаменту;

крапанки – яйця, вкриті кольоровими плямами на тлі іншого кольору;

писанки – розписані за допомогою воску різними орнаментами;

дряпанки – на однотонно забарвленому яйці гострячком дряпають орнамент чи малюнок;

мальованки – яйця, розмальовані пензликом.

(Бажано кожен вид писанки проілюструвати відповідними малюнками.)

Хвилинка-цікавинка

Перший в Україні і єдиний у світі музей писанки відкрито в місті Коломия на Івано-Франківщині.

А в канадському місті Едмонтон, де живе багато українців, за проектом художника Павла Цимбалюка створено пам'ятник українській писанці. Він піднявся гордо і величаво вгору і за розміром дорівнює триповерховому

будинкові. Він складається із 40 частин, які утворюють різні геометричні фігури. Величезна писанка розмальована яскравими фарбами.

Підсумок

Свято Воскресіння Христового ми святкуємо навесні, коли все вкривається зеленню і квітами. Радість свята обіймає усіх рідних і близьких. Людина повинна любити всіх: людей, тварин, рослини, гори, ріки, моря; не ображати людей, не кривдити тварин, не нищити трави і дерева, бо все це – дар Божий для людини. І все це славить Бога у день Його світлого Воскресіння.

Христос воскрес! – Воістину воскрес!

Заняття 28

Тема: Великодні свята

Мета: - розширити та поглибити знання дітей про Великодні свята ;
- показати красу і значущість найбільшого християнського свята;
- плекати віру в Бога;
- формувати у дітей почуття відповідальності і взаємодопомоги;
- виховувати повагу до традицій свого народу.

Рекомендації до заняття:

1. На цьому занятті бажано показати учням пасхальну виставу, яка заздалегідь підготовлена з учнями 3-4 класу.
2. Діти краще будуть сприймати показ вистави, якщо вона буде добре підготовлена.
3. Бажано підібрати музичний супровід.
4. Вчитель може порекомендувати дітям прочитати вдома з батьками (чи самостійно) матеріал до заняття 28 (вірші) з хрестоматії і розфарбувати малюнок на робочій сторінці учня.

Вступна бесіда

Христос воскрес!

Ми зустріли з вами найвеличніше свято усіх християн – світле Христове воскресіння. Безмежна радість переповнює наші серця. І хочеться, щоб кожен поділився цією пасхальною радістю з ближнім.

Христос воскрес!

*Христос воскрес! Радійте, діти,
Біжіть у поле, у садок,
Збирайте зіллячко і квіти,
Кладіть на Божий хрест вінок!
Нехай бринять і пахнуть квіти,
Нехай почує Божий рай,
Як на землі радіють діти
І звеселяють рідний край.
На вас погляне Божя Мати,*

*Радіючи, з святих небес...
Збирайтесь, діти, нум співати:
Христос воскрес! Христос воскрес!*

Л.Глібов

Тож сьогодні, діти, ви подивитесь святкову виставу «Великодня пригода Червоної Шапочки».

Великодня пригода Червоної Шапочки
Вистава

Дійові особи:

Червона Шапочка

Бабуся

Ангел

Вовк

Плаксивий П'єро

Боязливий Заєць

Лінівий Кім

Іванко Дурник

Дія 1

На сцені бабуся та Червона Шапочка.

Бабуся

Скоро Великдень. Як жаль, що ми так далеко живемо від храму. Не буде навіть як паску та крашанки посвятити.

Червона Шапочка

Бабусю, відпусти мене до церкви. Я піду та посвячу паску.

Бабуся

Та як же ти підеш, Червона Шапочко? Дорога надто довга, а в лісі повно диких звірів.

Червона Шапочка

А ти, бабуся, помолися за мене, і я буду молитися також, щоб Господь зберіг мене від біди і дав у дорогу Ангела-Хранителя.

Бабуся

Ну добре, внучко, бери кошик і йди з Богом (*благословляє Червону Шапочку*). Я чекатиму тебе.

Виходять.

Дія 2

На сцені з кошиком у руках, наспівуючи, з'являється Червона Шапочка.

Назустріч їй виходить Вовк.

Вовк

Куди, Червона Шапочко, йдеш?

Червона Шапочка

У храм Божий, на Пасхальну службу.

Вовк

А навіщо?

Червона Шапочка

Помолитися Богу, паски посвятити.

Вовк

Це не модно – Богу молитися... Ти його бачила?

Червона Шапочка

(*розгублено*) Ні...

Вовк

Ну, значить, Його і немає. Облиш це. Ходімо краще в клуб на дискотеку. Сьогодні якраз модні диски привезли.

Червона Шапочка Вовче, я не вірю тобі. І хоча не бачу Бога, але коли молюся, то відчуваю Його присутність і підтримку. Господи, охорони мене від усього злого, пошли ангела Твого на допомогу (*хреститься*).

З'являється Ангел.

Червона Шапочка (*до Ангела*) Ангеле Божий, Хранителю мій! Вовк каже, що Бога немає і тебе немає.

Ангел (*благословляє Червону Шапочку*) Молися, дитино, і не піддавайся спокусі.

Вовк Звичайно, немає ніяких ангелів.

Червона Шапочка (*показує Вовкові*) Так ось же він стоїть, Ангел.

Вовк Це галюцинація, фокус, обман зору.

Червона Шапочка (*до глядачів*) Дітки, скажіть, є Ангел чи немає?

Глядачі відповідають.

Червона Шапочка А Бог є?

Глядачі відповідають.

Вовк Дурниці це все. Піду-но я краще слухати важкий рок, а потім подамся у кіно.

Ангел та Вовк розходяться у різні боки. На сцену заходить Заєць.

Дія 3

Червона Шапочка Привіт, Зайчику! Куди чимчикуєш?

Боязливий Заєць Ті-ті-тікаю.

Червона Шапочка Від кого?

Боязливий Заєць Від у-у-усього. Я дуже всього боюся. А з ким ти, до речі, тільки-що розмовляла?

Червона Шапочка Із Вовком.

Боязливий Заєць (*хапається за голову, хитається, наче ось-ось упаде*) Ой, мені погано.

Червона Шапочка Та не бійся, Вовк уже пішов. Краще помолися, щоб Господь дарував тобі сміливість.

Боязливий Заєць А що значить, помолися?

Червона Шапочка Ну, як тобі пояснити?.. Молитва – це розмова з Богом. Бога можна прославляти, Його можна просити. Це так, як спілкуватися з мамою чи татом.

Боязливий Заєць І мені можна попросити сміливості?

Червона Шапочка Звичайно. Ходімо зі мною у храм на службу. Помолимося разом.

Боязливий Заєць Ходімо.

Дія 4

Червона Шапочка та Боязливий Заєць починають іти і зустрічають Плаксивого П'єро. Він геть засмучений.

Боязливий Заєць (*тремтить, ховається за Червону Шапочку*) Ой, мені погано. Хтось іде. Захорвай мене.

Червона Шапочка Хто ти? Чому у тебе таке сумне обличчя?
Плаксивий П'єро Я П'єро. Мальвіна... *(затуляє руками очі, плаче)* Вона...
(плаче) Вона не вислухала до кінця мої вірші! Яке горе!

Боязливий Засць А-а-а... а чому вона не вислухала?
Плаксивий П'єро *(плаче)* Не було часу. Вона мусила прибрати в хаті перед
святком.

Червона Шапочка Ну то що ж тут такого? Послухає пізніше.
Плаксивий П'єро *(плаче)* Я знаю.

Червона Шапочка Так чому ж ти плачеш?
Плаксивий П'єро *(плаче)* Бо у мене такий характер.
Червона Шапочка І взагалі, спочатку треба було допомогти Мальвіні
прибрати, а потім уже читати вірш.

Плаксивий П'єро *(плаче)* Справді! Як я не здогадався?
Боязливий Засць Слухай, Плаксивий П'єро, у мене теж є проблеми. Але я
вірю, що Всемогутній Господь допоможе, якщо
звернутися до Нього з молитвою.

Плаксивий П'єро А де Він, Господь?
Червона Шапочка Господь скрізь, але Він невидимий. Повітря ми також не
бачимо, але жити без нього не можемо. А особливим
чином Господь перебуває у храмі. Ходімо з нами до
церкви.

Плаксивий П'єро Якщо можна, то я з радістю піду.
*Хочуть іти, але назустріч їм виходить Лінівий Кіт. Іде, ледве-ледве
пересуваючи ноги.*

Дія 5

Плаксивий П'єро Дивіться, який засмучений Котик! Його вірші теж, певно,
не хотіли слухати.

Боязливий Засць Може, він від когось утік і знеміг? Бідний Котик!
Червона Шапочка Котику, як тебе звати? І чому ти так важко йдеш? У тебе
щось болить?

Лінівий Кіт Лінівий Кіт. Ліньки. Ні.

Червона Шапочка Що, ні?

Лінівий Кіт Не болить.

Плаксивий П'єро Що значить, Лінівий Кіт?

Лінівий Кіт Звати.

Боязливий Засць А що ліньки?

Лінівий Кіт Усе ліньки: говорити, ноги піднімати.

Червона Шапочка Бідний Котик!

Плаксивий П'єро От що, лінивцю, тобі треба йти з нами.

Лінівий Кіт Куди?

Боязливий Засць До церкви.

Лінівий Кіт Навіщо?

Червона Шапочка Ти ж не хочеш залишатися таким усе життя? Ходімо, помолишся, щоб Господь змінив твою вдачу. Ти ж з такою лінню навіть їсти собі не здобудеш.

Лінивий Кім Було б добре. Але може я вас тут краще почекаю, а ви за мене помоліться.

Плаксивий П'єро Ні, так не можна. Я навіть пісню на цю тему писав. Під лежачий камінь вода не тече.

Лінивий Кім А я не люблю, коли під мене вода тече. Мені більше подобається інша приказка: «Не бий лежачого».

Плаксивий П'єро То я образно так виразився.

Червона Шапочка Ходімо, Котику, зараз лежати та лінуватися гріх, адже надходить Великдень.

Лінивий Кім А що то за Великдень?

Червона Шапочка То свято Воскресіння Христового. Ісус Христос заради спасіння людей пішов на страшні муки, був розіп'ятий на хресті. Але Він воскрес, перемігши диявола і смерть. З цього часу вхід до Царства Небесного відкритий для всіх, хто вірить в Ісуса Христа.

Лінивий Кім Ну добре, ходімо. Я тільки на хвилинку присяду, відпочину, і зразу ж підемо.

Лінивий Кім присідає на мить, піднімається; хочуть іти, назустріч їм виходить Іванко Дурник.

Дія 6

Іванко Дурник Добридень! Куди їдете?

Червона Шапочка Ми йдемо, а не їдемо. І йдемо ми у храм Божий, на пасхальну службу, паски посвятити, помолитися.

Боязливий Засць (тремтить) Я... я... я..., наприклад, хочу помолитися Богу, щоб Він дав мені сміливість.

Плаксивий П'єро (плаче) А я надто плаксивий.

Лінивий Кім (позіхає) А я надто лінивий.

Червона Шапочка А скажи, (пауза) хто ти і як тебе звать.

Іванко Дурник Хто ти і як тебе звать.

Червона Шапочка Я – Червона Шапочка. А скажи, хто ти?

Іванко Дурник Хто ти?

Червона Шапочка Здається, я зрозуміла. Ти Іванко Дурник.

Іванко Дурник (киває головою) Угу.

Червона Шапочка Я тебе просила не говорити, хто ти, а тільки сказати, хто ти і як тебе звати. Щось я сама заплуталася.

Іванко Дурник А можна і мені з вами піти? Я хочу помолитися, щоб Господь дав мені розуму.

Червона Шапочка Звичайно. Ходімо.

Виходять.

Дія 7

На сцені макет храму. Заходить Червона Шапочка з друзями, наближаються до храму, Кіт сідає на підлогу.

Червона Шапочка Слава Богу, нарешті ми прийшли.
Вибігає Вовк, стає біля Червоної Шапочки, руки в боки.

Боязливий Заєць (*хапається за серце*) Ой, мені погано! Вовк! Вовк! Ховайте мене! (*Намагається сховатися.*)

Плаксивий П'єро (*заливається сльозами*) Одні неприємності!

Вовк Ну що, богомольці? Не передумали в церкву йти? Чи може підете зі мною? Я саме в кіно намилився.

Лінивий Кіт Ні, ми краще тут.

Вовк Так вас же, хвостаті, і в церкву не впустять. Навіщо ви Богу потрібні?

Лінивий Кіт Нічого, ми і під дверима посидимо.

Червона Шапочка Між іншим, кожної служби у храмі співають: «Усе, що дихає, нехай хвалить Господа». Бог опікується усім живим.

Вовк Зовсім з розуму вижили. Треба на свої сили покладатися. Жити треба стильно. Про що ви там будете молитися?

Плаксивий П'єро (*плаче*) У мене, наприклад, дуже поганий характер, а Кіт надто лінивий.

Лінивий Кіт Є таке.

Іванко Дурник Я, от, не дуже розумний, а Заєць занадто боязливий.

Вовк Заєць?! (*Заєць втрачає свідомість. Його піднімають.*) Тримайся мене. Характер вироблю – перший клас.

Боязливий Заєць Я-я-я-я... Краще до-до-до... Бога.

Вовк Та ну вас, зануди! Побачимося. (*Виходить.*)

Червона Шапочка, П'єро, Іванко заходять за макет храму; Кіт, Заєць, залишаються молитися біля дверей.

Дія 8

Червона Шапочка, П'єро, Іван Дурник виходять з храму.

П'єро (*кидається до всіх цілуватися*) Христос Воскрес! Яка радість! Як все Господь влаштовує для добра! Я такий щасливий!

Іванко Друзі, я хочу, щоб ви уважно вислухали мене: Господь сотворив чудо наді мною, дав пізнати мені мудрість. «На початку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог», – сказано у Святому Письмі.

Червона Шапочка Я така рада за вас, друзі мої. Дякувати Богу!

Кіт Слава Богу!

Заєць Слава Богу!

Вбігає Вовк.

Вовк Схаменіться! До чого ви докотилися? Адже вас чекає сіре, нудне, нецікаве життя.

Кіт А тобі, сіроманцю, яке діло до цього?

Вовк Хочу врятувати вас від нудоти.
Заєць Не говори нісенітниць! Ану пустіть мене до нього!
(Насувається на Вовка.)

Вовк (злякано) Зайчику, Зайчику, не жартуй!
Заєць (лякає його) Геть з дороги! Щоб духу тут твого не було!
Вовк А-а-а... (Втікає.)
Заєць Я відчуваю себе таким сміливим! Господь допоміг мені.
Слава Богу!

Кіт А чого ж це я сиджу? Дай-но мені, Червона Шапочко,
свого кошика. Він, напевно, важкий. Як це я відразу не
здогадався допомогти? (Забирає кошика.)

Червона Шапочка Ну що ж, друзі, ви самі переконалися, наскільки Господь
нас любить. Він дав вам усе, що ви просили у молитві,
тому що ви просили корисне для себе. Вітаю вас із таким
чудовим дарунком Божим. Христос Воскрес!

Усі разом Воістину Воскрес!
Червона Шапочка А що зараз робитимемо? Хто куди направляється?
Іванко Я залишаюся при храмі. Тут стільки різних книг бачив!
Хочеться багато чого знати, щоб й інших навчати.
Почитаю, підучуся сам... А колись, можливо, якщо
Господь сподобить, діткам у школі розказувати буду.

Іванко виходить за макет храму.

П'єро Нехай Господь тобі допомагає. Я такий радий, такий
радий! Побіжу, Мальвіні скажу, що я ніколи більше
сумувати не буду. Треба за все Богу дякувати: і за
скорботу, і за радість. (Виходить.)

Червона Шапочка З Богом! (до Зайця) Ну, а як ти, Зайчику?
Заєць А я за справедливість! Господь зробив мене сміливим, але
я розумію, що той дар тільки на добро можна
використовувати. Я буду слабших захищати. (Виходить.)

Червона Шапочка Ну, а ти, Котику?
Кіт А я з тобою. Дорога далека, а кошик важкий.
Червона Шапочка Слухай, може ти у нас із бабусею житимеш?
Кіт А робота у вас є?
Червона Шапочка Робота знайдеться: і мишей поганяти треба, і бабці хворі
ноги гріти.

Кіт Я не проти.
Червона Шапочка Тоді ходімо. Бабуся нас давно виглядає до пасхального
обіду.

Виходять.

(За російськомовною виставою «Дорога к храму»
протоієрея Ігоря Лепешинського (Сборник «Праздники в
воскресной школе».)

Великдень – милий гість

Зима пропала, люта, зла –
Весна воскресла над полями,
Луги змерезжала квітками
І нам Великдень принесла.
Встаєм удосвіта. За мить
Побожно з церкви поспішаєм,
"Христос воскрес!" – гуртом співаєм,
І серце радісно тремтить.
У нас Великдень – милий гість,
Його вітаєм гаївками,
Його стрічаєм писанками –
Он на тарілці їх аж шість!

М. Маморський

Великодні дзвони

В небі, в зоряній безодні
Тонуть дзвони великодні,
Тонуть, тонуть, ніби сон,
Б'ють, дзвонять тон у тон.
З ними дума в небо лине,
З ними никне, з ними гине
Тьма заслон.
Гаснуть зорі. Знову світло.
Все радіє, все розквітло.
Зникла сила перепон.
Вся земля – святий амвон!
Сяйвом душі всі облиті
І немає їм на світі
Заборон.

Грицько Чупринка

Христос воскрес!

Христос воскрес! Усе радіє,
Сміється сонечко з небес,
Прозора річечка леліє –
Христос воскрес!
Христос воскрес!
В траві фіалочки зітхають
І пролісок тремтить увесь,
Розквітла яблунька аж сяє
Христос воскрес!
Христос воскрес!
Дзвенять пташки у полі, в лісі;
І дзвін співає до небес,

*Де білі хмарки розпливлися –
Христос воскрес!
Христос воскрес!*

М. Верес

Підсумок

Тож привітаймо один одного зі святом світлого Христового Воскресіння.
Христос воскрес! – Воістину воскрес!

IV. Мудре слово книги

Заняття 29

Тема: Освіта. Для чого людині освіта? Я – школяр, моє місце в школі

Мета: - розширити уявлення учнів про значення знань у житті людини ;

- ознайомити учнів із складовими успіху: талант, досвід, знання, працьовитість;
- ознайомити учнів з історією розвитку освіти в нашій державі ;
- сприяти усвідомленню учнями необхідності і обов'язковості здобування освіти;
- виховувати почуття відповідальності за розвиток Богом даних талантів.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Ну, прокидайтеся, діти.
Ранок – до книжки пора!
Сонечко встигло залити
Все посереду двора!
Швидше вдягайтесь до школи!
Кращі прогаєте дні, –
Пізно вертати, – ніколи
Їх не повернете, ні!*

П. Грабовський

То де ж діти здобувають знання? (Відповіді дітей.)

Школа – це надія нашого народу. В школі навчають не тільки читати, писати, рахувати, мислити, пізнавати навколишній світ, багатства науки і мистецтва. У школі вчать жити.

У школі ти вивчаєш культуру свого рідного народу. По тому, як людина ставиться до своєї школи, можна судити про її культуру і благородство, про її здатність дорожити честю й славою своїх батьків і свого народу.

Недарма ж кажуть: «Вік живи – вік учись».

Бесіда вчителя

У нашій країні перші школи з'явилися дуже давно. А були ці школи при церквах і монастирях. Їх так і називали – церковноприходські школи. Учителями у таких школах були переважно священики. Адже вони були найбільш освіченими людьми на селі.

Першими книжками для учнів у такій школі були «Часослов», «Псалтир», «Євангеліє», «Апостол», тобто книги церковного змісту.

Щоденно перед початком занять у школах читалися ранкові молитви. При читанні молитов разом з дітьми були присутні і вчителі. Черговий вихованець читав ранкові молитви по Часослову. Крім того, кожен урок починався і закінчувався читанням чи співом молитов.

Учні повинні були обов'язково знати молитви: „Царю небесний”, „Отче наш”, „Спаси Господи”, „Достойно єсть”. У своїх молитвах учні просили Божого благословення на навчання. І Господь, по їхній вірі і молитвах, допомагав їм у навчанні.

От і ми давайте прослухаємо історію про хлопчика, який просив Бога допомогти йому вивчити грамоту.

Літературна хвилинка

... І дасться йому

Маленькому Варфоломію дуже хотілося навчитися читати. Слова лежали перед ним, але він ніяк не міг збагнути їхню таємницю. Скільки не старався запам'ятати дивні значки-літери, а вони все не складались у нього в якийсь зміст.

Ось і старший брат Степан і молодший шестирічний Петро вже навчилися цієї премудрості-грамоти. А для Варфоломія літери так і залишились окремими значками, без того змісту, який таївся в них, коли їх складають разом.

Варфоломій знав, що є особливі слова, котрі говорив сам Бог. Їх він і хотів відкрити. Мама говорила, що у святих словах Дух Божий, що вони очищають серце, думки, підносять до неба.

Усі діти давно вже навчились читати, лише Варфоломій без кінця промовляв:

– Аз, буки, веді, глагол, добро...

Але...

Вчитель його сварив і карав, однолітки насміхалися з нього.

Батьки непокоїлись. Вони бачили, що Варфоломій був незвичайним хлопчиком. Він був добрий і слухняний. А ось грамота ніяк не давалася. Дуже переймався і сам Варфоломій. Заховавшись від усіх, хлопчик зі сльозами молився:

– Дай мені, Господи, зрозуміти цю грамоту. Навчи мене, прости і настав.

Він не міг жити без великого дару – Слова Божого – і молився про нього безперестанку.

Чи міг Господь не почути сердечні молитви? Він давно їх чув...

Якось послав батько сина шукати коней, які заблукали на пасовищі. Варфоломій залюбки пішов виконувати доручення. Він любив природу і

самотність. У полі під дубом він побачив старця-монаха. Монах молився. Хлопчик не заважав, а почекав осторонь. Старець закінчив святе діло, покликав Варфоломія до себе, благословив і лагідно запитав:

– Що ти хочеш, дитино?

Хлопець щиро розповів про свою біду:

– Мене віддали навчатися грамоті, і більш за все моя душа бажає навчитися читати Слово Боже, але скільки я не стараюсь, ніяк не можу навчитися, не розумію, що мені пояснюють, і дуже тим переймаюся. Помолися за мене Богу, отче святий, попроси у Господа, щоб він відкрив мені цю науку: я вірю, що Бог почує твої молитви.

Розчулений чистотою дитячої душі, підняв до неба руки сивий старець і промовив до Бога свою гарячу молитву. З хвилюванням молився з ним і хлопчик.

Після слова "Амінь" старець дістав маленьку скриньку, обережно вийняв часточку благословенного хліба і дав її Варфоломію:

– Візьми, дитино, це дається тобі як свідчення благодаті Божої і для розуміння Святого Письма. Маленька часточка святого хліба, але велика радість від неї.

Зі сльозами радості прийняв хлопчик загадкову їжу.

– Якщо віриш, дитино, – сказав старець, – то і отримаєш по своїй вірі. А про грамоту не турбуйся: знай, що віднині Господь дасть тобі розуміння книжне, навіть інших повчати будеш.

Монах вже зібрався іти, але хлопчик став умовляти його відвідати їх дім:

– Тато і мама дуже люблять таких як ти, отче! Не позбав їх святого благословення!

Старець пішов з ним. Батьки з любов'ю прийняли гостя, запропонували частування. Монах підійшов до ікон, взяв книгу псалмів і передав її Варфоломію. Хлопчик зняковів і став відмовлятися. Йому було соромно знову постати неграмотним перед батьками і братами, але старець наказав читати слово Боже без сумніву.

Варфоломій взяв у святого отця благословення, перехрестився і... почав читати. Він читав чітко, все розуміючи.

Після обіду, прощаючись, старець сказав батькам:

– Знайте, що великим буде ваш син перед Богом і людьми за його добродійне життя! Він багатьох приведе за собою до розуміння Божих Заповідей.

Так і сталося. Варфоломій став великим святим – преподобним Сергієм Радонезьким.

За Б. Ганаго

То чого найбільше бажав хлопчик? (Навчитися читати Слово Боже.)

Хто допоміг Варфоломію вивчити грамоту? (Старець-монах з Божою допомогою.)

Так за свою віру, наполегливість і бажання малий Варфоломійко отримав від Бога великий дар – не лише розуміти Слово Боже, а й нести його людям.

Тож давайте і ми, починаючи кожного дня урок, будемо просити у Бога благословення і допомоги у навчанні.

Гра «Відгадай загадку»

Крім Божого благословення, у нашому навчанні є дуже багато помічників. Тож давайте згадаємо про них, відгадавши загадки.

*Він нам дуже дорогий,
Він хоче нас навчити
Любити Бога і людей –
Це мудрий наш ... (учитель).*

Так, саме завдяки учителю ми проникаємо у таємницю наук.

*Ось до класу всіх скликає
Голосистий цей дзвінок,
І ми радо поспішаєм
Не в садок, а на ... (урок).*

Вірно, яка ж школа без уроку. А назвіть, які у нас з вами уроки за розкладом.

*Виводить букви і слова
Ота цікава штучка.
В руці виблискує здаля
Нова гарненька ... (ручка).*

А чи знаєте ви, що у давні часи писали гусячим пером. Пізніше його замінили металевим пером, а згодом – кульковою ручкою, якою ми пишемо сьогодні.

*З ним подружить кожен з вас,
Як піде у перший клас.
Бо хоч завжди він мовчить,
Та читати вас навчить. (Буквар)*

Так, діти, це ваша перша шкільна книжка – Буквар. Саме з неї починався ваш шлях, важкий, але цікавий, у світ знань. Ця чудова книжка ввела вас у таємничий світ букв, навчила читати, познайомила з новими словами.

*Є в мене друг і помічник.
І я до нього дуже звик.
І він від мене ні на крок:
Зі мною йде він на урок.
Мій друг для мене залюбки
І ручки носить, і книжки.
Його я дуже бережу,
І з ним до школи я біжу,
Хоч добре сніжної пори
На ньому з'їхати з гори. (Портфель)*

(За В. Бойченком)

Кожного вечора ви складаєте у портфель свої речі, які потрібні вам для вашої роботи – навчання. Портфель – це своєрідне обличчя учня. Що у ньому, який він, як ви його несете – все це свідчить про те, наскільки ви охайні і як ви ставитесь до навчання.

То яка ж ваша головна праця, діти? (Навчання.)

І все залежить лише від вашого сумлінного ставлення до навчання. Тож намагайтеся працювати щодня, не відкладайте на завтра те, що можна зробити сьогодні. Бо народна мудрість говорить: «Хочеш бути щасливим – не будь лінивим».

Фізкультхвилинка

Давайте згадаємо правила поведінки на уроці.

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

*Заходить вчитель – треба встать,
Як він дозволить – то ти сядь.
Спитати хочеш – не гукай,
А тільки руку піднімай.
У школі парту бережи
І на парті не лежи.
Щоб урок пройшов немарно,
Треба сісти рівно, гарно.*

Літературна хвилинка

Діти, у школі ми робимо перші кроки до знань. І на кожному уроці ми беремо для себе щось нове і корисне, те, що пригодиться нам у нашому дорослому житті. Бо є таке прислів'я: «Учись змолоду – пригодиться на старість». Ви повинні зараз серйозно ставитися до навчання, щоб у майбутньому вам було легше здобути професію. А скажіть, про яку професію ви мрієте? (Відповіді дітей.)

Кожного з вас Господь наділив талантом: хтось добре малює, хтось – співає, інший – математику добре знає чи природу любить. І ваше завдання – не закопати свій талант, а розвинути його так, щоб він був на користь людям, на радість Богу і вам на добро.

Тож давайте прослухаємо оповідання про те, як слід ставитися до Божих талантів.

П'ять талантів п'яти братів

Колись, у далекі-далекі часи, жили на світі чоловік та жінка. Добрі, чесні, працюючі; подивився – замилуєшся! І ростили ці хороші люди п'ятеро синів. І Бог був прихильний до цієї родини. І щедрість Його була безмежною. Нагородив Він п'ятьох братів талантами: першого – хліб вирощувати, другого – будинки зводити, третього – чарівним пензлем красу творити, четвертого – людям здоров'я повертати, п'ятого – складати вірші та пісні.

А хіба це не найбільша радість для батьків?!

Пестили чоловік та жінка синів. Цілими днями трудилися не покладаючи рук. І не помітили, коли і як заповнили хлопців лінощі.

Зрозуміли батьки, що діти вирости лежебоками, але не могли вже нічого вдіяти. І засмутився Бог: не міг він у ледарів їхні таланти забрати, вони самі мали поділитися Його щедротами з усіма людьми.

Так минуло багато часу. Батьки померли, і будинок став, як пуста. Почали люди обминати будинок, всі стежки до нього позаростали, дикі дерева аж до воріт підступили.

Минуло багато років: може, сто, а може, двісті...

В іншому краю, в інших батька й матері теж росло п'ятеро синів. І всім удалися вони: і розумом, і вродою.

Одного разу наприкінці зими зібралися брати в дорогу. Батьки благословили їх у дорогу:

– Мандруйте по землі, поки молоді, світом милуйтеся, доброго у людей навчайтеся.

Якось зайшли вони далеко-далеко від дому. Підійшли до старого занедбаного будинку, сіли на похиленому танку, перепочили і вирішили рушати далі. Аж несподівано бачать: у хатині хтось є. І вони зраділи: от і є де переночувати.

Ох і здивувалися мандрівники, коли увійшли у будинок. Знадвору занедбаний, старий, а всередині все доглянуто, сяє чистотою, палає камін, свічки горять, немов тут на гостей чекають. Ще більше здивувалися, коли побачили, що господарі будинку – п'ятеро братів, їхні ровесники.

Брати-мандрівники розповіли про свої дорожні пригоди. Потім настала черга братів-господарів. Повідали вони, як дні свої в лінощах та байдикуванні витрачали, як не зуміли принести людям радості, як поховали в собі таланти, подаровані Богом. А опам'яталися – було вже пізно. Так розсудив Бог:

– Сидітимете зачиненими в своєму будинку і ні жити, ні вмерти не зможете, доки не прийдуть і не візьмуть ваше уміння інші п'ятеро братів.

Розповідали про це брати з гіркотою, але найбільш журилися, що не за власні заслуги одержав кожний з них щедрий дар, а за доброту і працьовитість батька та матері.

– Чи згодні ви взяти таланти, але не просто взяти, а докласти до них праці?! Я, – сказав старший брат, – маю талант вирощувати хліб.

– А я, – сказав другий, – будинки зводити.

– Я – чарівним пензлем красу творити.

– Я, – сказав четвертий, – людям здоров'я повертати.

– А я, – дійшла черга до наймолодшого, і він заспівав мелодійну пісню, – радо передам тобі, друже, моє вміння складати вірші та пісні! Хочеш?

– Звичайно, хочу, вигукнув наймолодший з гостей. Брати усміхнулися:

– Ми охоче візьмемо ваші таланти, а праці ми не боїмося.

Довго розмовляли вони, далеко за північ погасили свічки.

Вранці прокинулися брати-мандрівники, нічого зрозуміти не можуть. Сплять вони на галявині, серед високих яворів.

Встали брати-мандрівники, швидко зібралися в дорогу. Повернулися брати до рідної домівки. Найстарший поле засіяв. Та так уміло, так гарно, що навіть старі люди перед тим полем шапки знімали. Другий брат будівельником став. А як добре в його будинках жилося! Третій малював: біля його картин дихалося легко, теплі весняні кольори звеселяли душу. Четвертий людей лікував

– і не стало в околиці хворих, а добра слава про чудесного лікаря по всій землі полинула. Молодший брат співав пісні, та такі чарівні, та так гарно!

Полюбили люди талановитих братів. Радіє, дивлячись на них, Господь. Й самим їм добре. Та іноді хочеться їм вирушити в мандри по білому світу. Але на все свій час: зараз їхня пора працювати для людей, адже життя коротке, а треба встигнути стільки хорошого зробити – і за себе, і за тих п'ятьох.

За Н. Суходольською-Сєдовою

Тож, хто дарує кожній людині таланти?

Як ми повинні використати ці таланти?

А якому ремеслу ви хотіли б навчитися? (Відповіді дітей.)

Практична робота

А зараз розгорнемо наші робочі зошити і прочитаємо, ким стали п'ять трудолюбивих братів. А потім з'єднаємо стрілочками назви цих професій із малюнками знарядь їхньої праці і розфарбуємо малюнки.

Підсумок

Учитель, лікар, науковець,
Банкір, письменник і шахтар –
Всі називають головною
Одну професію – школяр!

Бо всім відомо, що без школи,
Без знань, що мусиш там набуть,
Не станеш у житті ніколи
Тим, ким в дитинстві мрієш бути!

А. Костецький

Тож, зараз твоє основне завдання – вчитися у школі, здобувати знання і виконувати правила поведінки для учнів.

(Вчитель роздає учням «Правила» і зачитує їх.)

Правила поведінки для учнів за Іваном Гуревичем

(1851 рік)

– люблю, шаную, слухаю батьків, бо вони мене годують, до школи посилають і для мого добра стараються;

– люблю, поважаю і слухаю мого вчителя, бо він розум мій просвічує, вдосконалює, мене доброму і корисному навчає;

– встаю рано, зразу ж вмиваюсь, розчісуюсь, одягаюсь і Господу Богу молюся; після молитви батькам вклоняюсь, снідаю і йду до школи з великим бажанням;

– по дорозі до школи не зупиняюсь, не біжу, не кричу, не пустую, старшим уклоняюсь, воза не чіпаюсь, вважаю, щоб книжок не загубив;

– як до школи прийду – вітаюся з учнями і сідаю собі на призначене місце;

– в школі не пустую, не кричу, не плачу, сиджу тихо, дивлюся в книжку або на дошку, уважно слухаю все, що вчитель розповідає, роблю те, що велять;

– зі школи не виходжу без потреби, в жодному місці не чіпаю і не беру, що не моє, і нікому найменшої шкоди не роблю, знайдене відразу повертаю;

– не суперечу ніколи моїм батькам і вчителю, якщо вони мене кличуть, то відразу йду, те, що мені кажуть, роблю, бо добре знаю, що впертим бути не годиться;

– якщо мене хтось до чогось намовляє, того не слухаю, з невихованими і розпущеними учнями не воджуся ніколи;

– опираюся злomu, бо як відразу не супротивлюся, то воно в мені закорениться; стережусь неправду говорить, бо знаю: хто один раз збрехав, тому рідко хто більше повірить.

Заняття 30

Тема: День слов'янської писемності та культури. Слов'янська азбука

Мета: - ознайомити з історією укладення церковнослов'янської азбуки;

- вчити учнів наполегливості у виконанні завдань;

- виховувати любов до рідного краю і його культурної спадщини.

Хід заняття

Вступна бесіда

Слово

*А України ж мова –
Мов те сонце дзвінкотюче,
Мов те золото блискуче,
Вся і давність, і обнова –
Українська мова.
Розцвітай же, слово,
І в родині, і у школі,
Й на заводі, і у полі,
Пречудесно, пречудово –
Розцвітай же, слово!*

П. Тичина

Яке це диво – людська мова! Вона дає людині можливість одночасно побувати і в далекому минулому, у сьогоденні, і заглянути у майбутнє. Слухаючи людину, нерідко можна сказати, хто вона за професією, чи читає вона книжки. Саме за допомогою мови ми можемо відрізнити освічену людину від неука.

Слова – це немов би одяг твоїх думок. То нехай же слова твої завжди будуть гарними і ясними, а думки – добрими і розумними.

Бесіда вчителя

Діти! А як називається наша держава? (Відповіді учнів.)

А чи знаєте ви, що у давні часи наша країна мала іншу назву. Її називали «Русь». А столицею тієї держави був Київ. Тому часто її ще називають Київською Руссю.

Одним із відомих і славетних правителів Русі був великий князь Володимир. Одного разу вирішив князь обрати віру для свого народу. От він і

направив послів до різних країн, щоб дізнатися, яка віра найкраща. Княжі послі побували всюди і багато вір побачили. Та найбільше їх вразила віра греків, православна віра. Зі сльозами радості розповідали вони: «Не знаємо, де ми були: на небі чи на землі. Такої краси, як там, ми ніде не бачили!»

А як ви гадаєте, чому послі мовили такі слова великому князю? Згадаємо, як все гарно у храмі: розписи на стінах, ікони у вишитих рушниках, яскраві вогники свічок, одяг священників, спів людей. Тут перед нами відкривається новий світ – вищий, неземний.

І прийняв наш древній народ віру православну. Прийшли у наш край священники і учителі, щоб навчити народ віри. А разом з християнською вірою прийшла до нас і абетка, якою стали писати книги.

Найперші книги, написані цією абеткою – це книги, які використовувалися у церкві, під час служби Божої. Тому і мова, на якій проходила служба у храмі, називалася церковнослов'янською. Ця мова збереглася у церкві і до наших часів. Церковнослов'янська мова дісталася нашому народу як дорогоцінна спадщина і безцінний дар Божий!

Наш український алфавіт походить від церковнослов'янського. Він був укладений дуже давно двома вчителями-монахами, братами Кирилом та Мефодієм. На честь одного з братів азбуку назвали кирилицею.

Зараз церковнослов'янська азбука налічує 38 літер. У ній закладена глибока мудрість. Якщо назва кожної літери сучасної абетки – просто звуки, то букви азбуки слов'янської – це слово, у якому закладена сила, неповторність, надзвичайна виразність.

(Вчитель демонструє малюнки церковнослов'янських літер і називає їх, наприклад:

Б – буки, Д – добро, Ж – живете, З – земля, Л – людіє, С – слово, Т – твердо тощо.)

Хвилинка-цікавинка

*Ангел з неба сповістив
Радісну новину,
Що Господь благословив
Вчитися дитину.
Будуть буквочки вивчати
Хлопчики й дівчата,
Щоб молитвочки читати
За маму й за тата.*

Л. Міщук

Діти, скажіть мені, скільки літер має наш український алфавіт? (33)

А чи важко було вам їх вивчити? (Відповіді дітей.)

А ось юний англієць повинен запам'ятати 28 літер. А маленький японець – декілька сотень ієрогліфів, тобто знаків, які передають ціле слово або його частину. А до того ж – дві азбуки, якими користуються у сучасному японському письмі.

В Японії та Австрії за давньою традицією вчать дітей писати і правою, і лівою рукою.

Справа наліво пишуть учні-араби і учні-євреї. А у стародавній Греції учнів навчали писати перший рядок справа наліво, а другий – навпаки.

Учні-китайці пишуть згори донизу.

А як пишемо ми з вами?

Літературна хвилинка

У першому класі ви вже навчилися добре писати. І кривульок з карлючками, тобто невміло і неохайно написаних букв у почерку наших дітей не зустрічається. Ви ж охайні учні, тому ви пишете красивим, каліграфічним почерком.

Тож послушайте оповідання про те, як хлопчик старанно виконав своє письмове домашнє завдання і цим порадував своїх батьків.

Як Федько робив уроки

Не хочеться Федькові домашнє завдання виконувати. Прийде зі школи, покладе книжки, пообідає та й іде гуляти до вечора. Увечері сяде, швиденько сьак-так перепише вправу. А задачу, буває, й не розв'яже.

А то якось Федько прийшов, пообідав. Хотів іти гуляти, а мама йому:

– Пороби уроки, тоді гуляй.

Федько сів за стіл, переписав мерціїй вправу, розв'язав задачу, бо легенька була.

Бачить мама, що Федько написав дуже погано.

– Перепиши красиво, – каже йому.

Не хочеться Федькові писати, та нічого не поробиш. Переписав він ту вправу й задачу, а мама не задоволена.

– Ти знову поспіхом нашкрябав. Зроби як слід, бо гуляти сьогодні не підеш.

Федько довго плакав, так не хотілось йому ще раз переписувати. Але подумав: «Як напишу погано, мама знову заставить переробити».

Постарався. Написав-таки красиво.

Увечері повернувся батько з роботи й питає маму:

– Ну, як Федько вчиться? Як він уроки сьогодні готував?

– Добре працює наш Федько, – похвалила мама. – Написав раз – не сподобалось йому, написав удруге – не сподобалось. Він переписав утретє – чисто, красиво. Покажи, Федьку.

Федько поклав зошити батькові на стіл.

– Молодець, Федьку, – мовить батько. – Ти стаєш справжньою людиною.

Федько почервонів.

В. Сухомлинський

Скільки разів Федько переписував домашнє завдання?

А чому він його переписував?

Чому почервонів Федько? (Відповіді дітей.)

Бесіда вчителя

Ви вже школярі і знаєте, як то важко переписати бодай одну сторінку з підручника. А давнім переписувачам книжок (а вони були монахами) доводилося переписувати товстелезні книги: релігійні, історичні, медичні. Освічені переписувачі місяцями, роками переписували книжки, перекладали їх з інших мов. Потім книжки потрапляли у близькі та далекі містечка і села. Варто нагадати, що коштували книжки тоді дуже дорого, виготовлялися з пергаменту (його робили з телячої шкіри). А ще ж палітурка! Її оздоблювали коштовним камінням, золотом, сріблом. Тому і не дивно, що до полиці таку книгу частенько прикріплювали ланцюгом.

Фізкультхвилинка

*Столярки-молодці
Тешуть столики й стільці.
Пилочками чики-чики,
Молотками туки-туки.
Чик-тук-туки, чик-тук-туки,
В нас до праці здібні руки.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Практична робота з елементами гри

Зараз ми з вами виконаємо цікаву роботу. У наших робочих зошитах на нас чекає одна літера церковнослов'янської азбуки. Але перш ніж ми почнемо її розфарбовувати, спробуймо відгадати, що це за літера.

*І великі, і малі
Повдягалися в брилі.
І дощу ці одноніжки
Не бояться ані трішки. (Гриби)
Носить воду, не дармує,
Має вухо, та не чує. (Глек)
– Коли ішла я, Гено, в сад,
То з неба падав... виноград.
- Ти помилилась, – каже брат, –
То, Галю, падав з неба ... (Град)
І. Січовик
Він стрибає – скік та скік!
І співає цілий рік:
«Коло хати жив, жив, жив,
Довгу зиму пережив».
Он який він молодець
Цей сіренький ... (Горобець)
М. Качала*

То на яку літеру починалися усі наші відгадки? (Г)

Отже, ми будемо розфарбовувати літеру «Г», яка у церковнослов'янській азбуці називається «глагол».

(Діти розфарбовують літеру.)

Гра «Назви слово»

Давайте, діти, пограємося у гру «Назви слово». Ми розфарбували літеру «Г», тож давайте назвемо і слова, які починаються на цю літеру.

Птахи: грак, ...

Дерева: граб, ...

Квіти: гортензія, ...

Предмети побуту: глек, ...

Рослини: гарбуз, ...

Імена хлопчиків та дівчаток: Гнат, ...

Підсумок

Колись давно наш край відвідав один відомий мандрівник, який побував у багатьох країнах світу. Його вразило, що в Україні майже всі люди вміють читати і знають порядок церковних служб і церковні співи. У своїй книзі про подорож по Україні він писав про школи і монастирі, де навчаються діти, і про те, з яким бажанням вони опановують книжну науку.

*Книга всім розповідає
Про новий і давній час,
Це вона допомагає
Відкривати світ для нас.
Про життя святих читаєм,
Тих, що за Христа пішли,
Добрий приклад собі маєм,
Як нам віру зберегли.*

Тож 24 травня ми святкуємо День слов'янської писемності та культури, вшановуємо тих, хто дав нам азбуку, а також і тих, хто зберіг для нас нашу мову і культуру.

Саме завдяки таким людям розквітали у нас наука, культура, мистецтво, література і ширилися по всій нашій матінці-Україні. Вони славно потрудилися для просвіти нашого рідного краю, лишили після себе написані ними молитви і учнів, які з покоління в покоління передавали засвоєну ними велику науку, що потрібно жити по правді і совісті.

*Виростай, дитино, щира і привітна,
Від людей хороше, добре переймай.
І не трать зусилля, щоб була примітна,
А докільню й людям ти добра бажай.*

С. Рачинець

Заняття 31

Тема: Казка – бажання чуда, радості, ствердження добра. Всепереможна сила Добра у світі казкових героїв

Мета: - вчити дітей доброти, справедливості;

- розвивати у дітей відчуття всепереможної сили, яку має Добро у світі казкових героїв;
- вчити прагненню творити Добро в реальному житті;
- виховувати вміння обдумувати свої вчинки.

Хід заняття

Вступна бесіда

Діти, нагадайте, будь ласка, про що ми розмовляли на попередньому уроці. (Відповіді учнів.) Так, ми говорили про те, як виникла слов'янська писемність, культура, слов'янська азбука. А також ми з вами говорили про те, яке значення мало розповсюдження писемності в Київській Русі (саме так колись називалася наша держава). А ще ми розфарбовували слов'янські літери, знайомилися з тим, як вони виглядали.

А давайте уявимо хоч на хвилинку, що у світі враз зникнуть всі букви. І що тоді станеться з книгами, журналами, газетами? (Відповіді учнів: Їх не стане!)

Діти, ми з вами добре знаємо, що жодна книга, журнал чи газета не можуть бути надруковані, якщо не існуватиме літер. Саме тому ви маєте добре навчатися, щоб знати якомога більше, набиратися з книг життєвої мудрості народу, збагачуватися нею і ділитися нею з ближніми.

Бесіда вчителя

*Існує книг багато на землі,
Вони цікаві, мудрі та повчальні,
Та кожен з нас, дорослий чи малий,
Казки читає – дуже вони гарні.*

*Казка – це світ, чарівний та незвичний,
Казка – це диво, сповнене краси.
Поринуть у казку – це ж бо так цікаво,
Це справді свято, радість для душі.*

Так, мабуть немає на світі людини, яка б не любила казки. Всі ми: і дорослі, і маленькі – із задоволенням слухаємо, читаємо їх. Казки упродовж віків були і залишаються проповідниками доброти і милосердя. Коли ми гортаємо сторіночки улюблених казок, то розуміємо, що казки – наші великі вчителі, які спочатку виховують, а вже потім розважають. У казках народ завжди цінує людину, її якість, яка вона: добра чи зла, правдива чи підступна.

*Добра, мудра казко,
Казко-чарівнице,
Ти даруєш ласку,
Вчиш ростить пшеницю,
Поважати старших
І добро чинити.
Научи нас, казко,
Мудро в світі жити.*

Хоч і прийшли до нас казки із сивої давнини, але нітрохи не постаріли. Подумати тільки, скільки оповідувачів розповідали одну і ту ж казку! І хоча

кожен з них додавав до казки щось нове, та вона завжди несла у собі чудесну силу Добра, Мудрості і Справедливості. Казки вчать нас досягати в собі тих християнських висот моралі, яких нас учив і Господь, вони виховують ті чесноти, без яких ми не зможемо стати справжніми християнами.

Бесіда з елементами гри

*Нумо, діти, станьмо в коло,
Усміхнемось всім довкола,
Помандруємо у казку,
Де живуть Добро і Ласка.*

(Діти стають разом з учителем у коло.)

А на що схоже коло, яке ми з вами утворили? (На сонечко, соняшника, м'ячик, яйце.) Давайте, діти, скажемо один одному теплі слова, щоб вони зігріли нас так само ласкаво та ніжно, як промінчики сонечка. (Діти говорять один одному добрі слова. Після цього діти сідають за парти.)

Практична робота 1

Відгадайте, діти, загадку:

*Гладеньке, кругленьке,
На сонечко схоже.
Таке воно гоже!
Жовточок жовтенький,
І дуже маленьке. (Яйце)*

А зараз розгорнемо наші робочі зошити. На сторінці до сьогоднішнього заняття ви побачите малюнок яєчка. Візьміть олівці і розмалюйте його так, щоб воно стало добрим та веселим. І обов'язково підберіть йому ласкаве ім'я. (Наприклад: яйце-райце, яєчко-веселечко тощо.)

Фізкультхвилинка

Діти, сьогодні навіть фізкультхвилинка у нас буде казкова.

*Руки вгору ! Погойдали –
Це дерева в лісі.
Опустили і стріпнули –
Збив росичку вітер.
Руки в сторони, змахнули –
Летимо, мов птахи.
Приземлились, відпочили –
Руки-крила склали.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Бесіда вчителя з елементами гри

А зараз, діти, я прочитаю вам чистомовочку, а ви спробуйте відгадати у неї останні слова.

*Ко-ко-ко – гляне сонечко ... (в вікно).
Ка-ка-ка – бігла курочка ... (ряба).*

Ки-ки-ки – ти яєчко нам ... (знеси).

Кі-кі-кі – дуже дякуєм ... (тобі).

А чи знаєте ви казочку, в якій розповідається про яйце. (Відповіді учнів: «Курочка ряба»). Я знаю, що кожен з вас пригадає цю казочку. Тож, давайте назвемо героїв цієї казочки, вживаючи пестливі слова. (Відповіді учнів: дідусь, бабуся, мишка, курочка, яєчко.)

А чи вам було сумно, як ви читали цю казочку? Коли? (Відповіді учнів: Дід плаче, баба плаче.)

Як би ви могли втішити дідуся та бабуся? Які хороші слова втіхи ви б підібрали для них?

Чи пригадуєте ви, як курочка заспокоїла стареньких? (Відповіді учнів: Пообіцяла знести їм яйце.)

А як ви гадаєте, що можуть зробити з яйцем дідусь і бабуся? (Відповіді учнів: Зготувати собі сніданок, зробити з нього крашанку чи писанку.)

Вони також можуть підкласти його під квочку. І якщо вони це зроблять, то що ж вилупиться з яйця? (Відповіді учнів: Курчатко.)

Тож, давайте і прослухаємо казочку про курчатко.

Літературна хвилинка

Курча з неспокійним серцем

Жило на світі маленьке дурненьке курча. Це маленьке курча захотіло якось долетіти до Бога, що, звичайно ж, було не так уже й нерозумно.

«Напевне, треба полетіти високо-високо, – подумало воно, – але я не вмію літати так високо, щоб долетіти до Бога».

І курча вирушило у подорож, щоби знайти когось, хто пояснить, як долетіти до Бога.

Йшло воно собі, йшло та й зустріло козу. Курча дуже зраділо, бо подумало: «Звичайно ж, велика коза допоможе мені!»

Але у кози зникло маленьке козенятко, і вона була вкрай занепокоєна. Коза сумно поглянула на курча та запитала:

– Ти можеш допомогти мені знайти моє маленьке козенятко?

– Знайти козенятко? О Господи, звичайно ж, ні! Мені ніколи. Мені необхідно навчитися літати високо, щоби долетіти до Бога, – відповіло курча й пішло собі геть.

Невдовзі воно зустріло маленького хлопчика, який шукав загублену монетку.

– Ти не знаєш, як долетіти до Бога? – запитало його курчатко.

– Ні, вибач, я не знаю, як літати, – сказав хлопчик і попросив, – допоможи мені, будь ласка, відшукати монетку.

– Допомогти тобі? Мені ніколи. Мені потрібно долетіти до Бога! – відповіло курча та й крокувало геть.

Через деякий час воно вже проходило повз маленьку дівчинку, чия повітряна кулька залетіла на дерево.

– О курчатко, піднімись на дерево та дістань мені кульку, – попросила дівчинка.

– Вибач, не можу, – відповіло курча, – я зайняте. Мушу знайти того, хто допоможе мені долетіти до Бога! Твоя кулька не може зарадити мені у цьому, – і воно зібралось йти далі.

Але маленька розумниця покликала курча:

– Ей, дурненьке курчатко, повернися! Я знаю, як знайти Бога!

– Ти?! Ти ж така мала, у тебе навіть крилець немає, – не повірило курча.

– Зате я знаю, як знайти Бога, бо мама і тато читають мені священні книжки вечорами. А ти знаєш, про що йдеться у тих книжках?

– То про що ж там йдеться? – перепитало курча, присівши біля дівчинки.

– Вони розповідають, що ти повинен зробити для Бога кімнату в своєму серці!

– У моєму серці?! – здивувалося курча.

– Так, і поселити Бога туди. А поселити Бога у своєму серці - означає стати щасливим. І найлегше відчувати себе щасливим тоді, коли ти допоможеш кому-небудь, – пояснила маленька.

– Ну, можливо, й так, – недовірливо відповіло курча, – не знаю, я ніколи не намагався робити цього.

– Ти навіть ніколи не намагався?! Але ж ти можеш спробувати зробити це просто зараз, – і дівчинка поглянула на кульку.

– О, так, твоя правда, – сказало курча та скочило на дерево, щоб дістати кульку.

Коли воно спустилося з кулькою, очі дівчинки сяяли такою радістю, що курча відчуло якийсь ніжний щем у серці. «О, так, це доволі приємно», – подумало воно.

– Якщо ти дізнаєшся, що ще хтось потребує твоєї допомоги... – однак дівчинка не встигла закінчити думку, бо курчатко зірвалося з місця та чимдуж побігло.

Як ти гадаєш, куди воно побігло?

С. Ален

То куди ж побігло маленьке курчатко?

А як ми можемо поселити Бога у своєму серці? (Відповіді учнів.)

Я сподіваюся, що і у вашому серці з'явилася кімнатка для Бога. Бо, як говорить народна мудрість, «За Богом підеш – добрий шлях знайдеш».

Практична робота 2

То давайте ж розгорнемо наші робочі зошити і помандруємо по чарівній казковій стежинці добра. Згадаємо назви казок, у яких герої допомагали своїм друзям. А, згадавши казку, ми прикрасимо стежинку квіткою добрих справ. Тож, часу не гаймо – в подорож рушаймо!

(Можна використати підказки для дітей:

1. Був собі дід Андрушка, а в нього – баба Марушка... («Ріпка»: усі герої разом взялися до роботи і витягли ріпку.)

2. Ішов дід лісом, та й загубив... («Рукавичка»: собачка знайшла дідову рукавичку.)

3. «Кізонько моя люба, кізонько моя мила, чи ти пила, чи ти їла...» («Коза-дереза»: рак вигнав із зайчикової хатинки злу козу.)

4. «Несе мене лисиця за темні ліси та за бистрі ріки...» («Котик і півник»: котик врятував півника від хитрої лисиці.)

5. «Івасику-Телесику, приплинь, приплинь до бережка...» («Івасик-Телесик»: гусеня врятувало Телесика від змії.)

6. «Яблунько, яблунько, заховай нас...» («Гуси-лебеді»: сестричка врятувала братика від Баби Яги))

Підсумок

Погляньмо, як розквітла наша стежиночка, по якій ми здійснили мандрівочку в дивний світ казок. Казка нас багато чого навчає, бо у ній закладено досвід багатьох поколінь. Вона допомагає нам пізнати світ і себе у ньому, вчить нас знаходити подібні ситуації і робити правильний вибір. І тоді у наших серцях знайдеться така кімнатка, у якій з радістю оселиться Бог.

Заняття 32

Тема: Свято Матері (Три матері: та, що народила, Мати-Україна, Мати усіх християн)

Мета: - ознайомити учнів з традиціями святкування Дня матері;

- сприяти розвитку інтересу учнів до традицій нашого народу;

- розвивати духовний світ дитини та шанобливе ставлення до матері;

- виховувати любов і повагу до рідної матері, матері-України та Божої Матері.

Рекомендації до заняття: можна заздалегідь віршики дати учням для вивчення напам'ять.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Хто любить тебе від усіх найміцніше,
Хто перші кроки твої пильнував,
Хто в світі для тебе з усіх найщиріший,
Хто другом тобі найвірнішим зістав?
Хто вчив тебе поважати людину,
Підтримав тебе у тяжку годину,
Хто землю рідну навчив любити,
Хто вчив тебе завжди по-чесному жити?
Хто силу й здоров'я для тебе віддав,
А в тебе за все нічого не взяв?
Усе це вона, найдорожча, кохана,
Найкраща, найближча, ріднесенька ... (мама)
А. Карп'як*

Мама! Це слово найдорожче для кожної людини. Адже мама подарувала нам життя, ввела у цей дивовижний Божий світ, першою навчила рідної мови. Саме мама допомогла нам зіп'ятися на ніжки та зробити перший, нехай ще нерішучий і не дуже впевнений крок по життю.

*Мама! Найдорожче слово в світі!
Де б не був ти, що б ти не робив,
Назавжди вона твоїй шлях освітить
Нижнім серцем, відданим тобі.
В дні важкі і в дні, на щастя щедрі,
Не забудь: вона завжди в тобі.
Тож живи, як мама, щиро й чесно,
І як мама, світ оцей люби!*

У ці дні у всьому світі люди вшановують трьох матерів: матір-неньку, матір-Батьківщину, Матір Божу. Найтепліші слова, найщиріші віншування звучать саме для них. Діти цієї днини дарують матусям усе, що заздалегідь самі приготували: квіти, малюнки, вишивки, різьблення, вручають листівки-вітання. Потім ідуть до церкви, де прославляють Матір Божу, моляться за процвітання матері-України і просять здоров'я і благополуччя для рідної матусі.

Благослови нас, Божа Мати
*До тебе, Пресвята, з квітками
Ідем ми, діти, мов до мами,
Схиляємось до ніг твоїх,
До шати білої, мов сніг.
Благослови нас, Божа Мати,
На славу Богові зростати,
На радість людям і батькам –
Допомагай, Пречиста, нам!
Не просим скарбів-самоцвітів,
Від них немає щастя в світі –
Та силу подаруй нам Ти
У чеснотах, доброті зрости.
Знання і мудрість дай здобути,
Збороти всяке лихо люте.
І ласку нам святу подай
Розвеселити рідний край!*

Р. Завадович

Це свято повинно стати для вас одним із найголовніших, найяскравіших у вашому житті тому, що зі всіма трьома матінками у вас пов'язане все найперше і найдорожче. І тому ви повинні віддати всю свою любов і турботу саме їм.

Гра-бесіда

Назвіть ласкаві слова, з якими можна звертатися до мами. (Відповіді дітей.)

А як називає мама вас? (Відповіді дітей: крихітка, зозулька, пташенятко, зайчик, сонечко тощо.)

А ось прослухайте промовлянки і скажіть, якою з них ви б хотіли, щоб вас будила мама.

1. В нашій дворі

Ще до зорі

Півень співає.

Вставай, вставай, Юрасику (Михасику, ...),

Вже світає.

2. А той котик виліз на плотик,

Лапки миє.

Вставай, Оксаночко (Оленочко, ...),

Бо вже дніє.

3. Потягусі, потягусі,

На Таню (Галю, ...) ростусі.

Щоб Таня росла,

Росла – виросла,

Скоріш в поміч ставала –

Хату підмітала,

Дітей доглядала.

(За посібником «Джерела доброти»)

Літературна хвилинка

Скільки ніжності в очах матері, коли вона схиляється над нами вранці і промовляє ласкаві слова. Скільки радості в материнському серці від вашої дитячої посмішки. Якби могла – сонце прихилила б, серце віддала б за нас. Тож прослухайте оповідання «Серце матері».

Серце матері

Одного разу сидів я на лавочці в парку. Недалеко від мене на гілку сіла синичка. Вона тримала в дзьобчику хробачка. Десь роздобула собі на сніданок. Раптом із землі почувся писк горобеняти. Я підійшов до нього. Воно, видно, випало із гнізда. Горобеня було ще без пір'я і повернутись до гнізда не могло. Несподівано на синичку, що сиділа на гілці, напав горобець. Він хотів відняти в неї хробачка. Синичка ж не віддавала. Між ними зчинилась бійка. І тоді хробачок із дзьобика синички випав на землю. Бійка тривала ще довго. Врешті-решт горобець утік у кущі. Синичка заспокоїлась. Вона оглянулася і злетіла на землю. У траві знайшла свого хробачка. Побачило це горобеня. Воно роззявляло дзьобика й пицало. Горобеня хотіло їсти.

Синичка зупинилася. Горобеня тріпотіло крильцями в траві, хотіло до синички. Синичка підскочила до горобеняти. Вона ткнула в роззявлений дзьоб горобеняти свого хробачка. Потім щось пропицала, спурхнула і зникла.

Я подумав: синичка зі старим горобцем билась, не хотіла віддати йому свого хробачка, а маленькому горобеняті сама ткнула в дзьобик.

Чому це так? Подумайте, діти.

За П. Ходченком

(Відповіді дітей.)

Бесіда вчителя

У всіх народів, в усі часи жінка-мати була берегинею, ангелом-хранителем. Її мудрість поважали в сім'ї, до її порад прислухалися діти. А вже як мама попросить допомогти, то гріх її не послухати. І слід це усвідомити змалечку. Ось, наприклад, як дівчинка із віршика «Мама просить».

Мама просить

Мама просить: – Мий посуду.

Ну, а я кажу: – Не буду.

Бачиш, зайнята я трішки,

Шию шапочки для кішки.

Мама просить: – Мий підлогу.

Та мені тут не до того.

– Бачиш, я розводжу фарби,

Намалюю ляльку Барбі.

А ще хочу погуляти,

Часу в мене небагато.

Мама просить мене: – Доню,

Вистав квіти на осоння,

Дай водички їм напитись.

– Хочу мультики дивитись.

Знову я причину маю,

Мамі не допомагаю.

Може, так було б ще й досі,

Розлінилася б я зовсім,

Та Христос прийшов до мене,

У моє життя щоденне.

Розповів про царство Боже –

В ньому жити може кожний,

Тільки слухатись потрібно

Того, хто годує хлібом,

Хто пітьму розвіяв світлом,

Став Спасителем для світу.

А тепер скажу вам правду:

Маму слухаюсь завжди,

Беручись до праці змалку,

Стала справжня християнка.

С. Рачинець

От бачите, щоб стати справжнім християнином, треба бути слухняним і в усьому допомагати мамі. А ще – молитися за неї.

Як молитву мовлять діти,

То уся земля ясніє.

На поля, на трави, квіти

Краще ясне сонце гріє ...

М. Конопницька

Радіє наша ненька, мати-Україна, бо її діточки зростають добрими, чесними, щирими, доброзичливими і слухняними. І ми повинні її любити – любити найріднішу, материнську землю, де нас народила мати, де зробили перші кроки.

*А та мати – Україна.
Любіть її, діти,
Прикрасіть її собою,
Як красиві квіти.*

Фізкультхвилинка

*Туп-туп-туп, маленькі ніжки
Обходили всі доріжки.
Ручки квіточки збирають
Та в віночки заплітають.
Понесу своїй матусі
Подарунок від Ганнусі.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Літературна хвилинка

Наша мама за свою турботу про нас заслуговує найкращого подарунка. Тож послухайте оповідання, як привітало свою маму зі святом маленьке зайченятко.

Подарунок

Настала весна. Багато клопотів з'явилося у звірів та птахів. Всі вони чепурили свої оселі, лісові галявини. Та найбільше метушилися малята, потай від усіх готуючи подарунки, адже незабаром – мамине свято. У цей день на головній лісовій галявині мали зібратися найповажніші мешканці лісу й вирішити, кому ж присудити головний приз за найкращий подарунок.

Засмучений, сидів у своїй хатинці лише зайчик Сіра Шубка. Йому теж хотілося порадувати маму, проте він ніяк не міг придумати для неї подарунка.

Ось зайчик вийшов надвір. На горбочку, якраз біля головної галявини, побачив зайчик блакитну квіточку на тонкій стеблині.

– Хто ти? – запитало зайченя.

– Пролісок, – відказала квіточка. – Дуже соромно не знати мене, адже розквітаю я щовесни.

– Це моя перша весна, – зніяковіло зайченя, – тому й не чув про тебе.

– Ага, он воно що! – розсміявся пролісок. – А чому ти такий засмучений?

– Як же мені не сумувати? Завтра мамине свято, а я подарунка ще не маю.

Пролісок співчутливо подивився на зайчика, трохи подумав та й каже:

– То, може, візьми мене та й подаруй своїй мамі...

– Як же я візьму?! – розгубилося зайченя. – Ти ж тоді не будеш рости.

– Звісно, не буду, – зітхнув пролісок, – але ж ти не маєш подарунка. Всі матимуть, а ти – ні.

– Дякую тобі, проліску, – раптово зраділо зайченя. – Тепер я знаю, що подарувати мамі!

І ось в день свята мам геть усі малята прийшли на головну лісову галявину. Кожне з них принесло дбайливо загорнений у торішнє листя подарунок. Тільки у Сірої Шубки в лапках не було нічого.

Подарунки малят були й справді напрочуд гарні: різьблені скриньки й розфарбовані мисочки, горішки і ткани рушнички, вишивані серветки й намисто з шипшини. Нарешті дійшла черга й до Сірої Шубки. Зайченя взяло маму за лапку й повело на горбочок: там синіла квітка.

– Я дарую тобі, матусю, ось цього проліска. Тільки зірвати його не міг, адже він тоді не ростиме.

– Дякую тобі, мій любий синочку, – розчулилася зайчиха. – Дякую за чудовий подарунок!

Коли ж усі подарунки були вручені мамам, до лісових мешканців звернувся ведмідь на ймення Буркотун:

– Ми тут порадилися й вирішили головний приз віддати зайчикові Сірій Шубці.

– Ура! – кричали звірята, бо сподобалися слова старого ведмедя.

– Тримай міцно! – Буркотун подав зняковілому зайченяті лозяного кошика, вицерт наповненого рожевобокими яблуками, ще восени зірваними з лісової яблуньки. – Їж на здоров'я, та не забудь маму почастувати. – Буркотун весело примружив очі.

– Не забуду! – сказало зайченя й подало кошик з яблуками мамі.

За М. Пономаренко

Чому напередодні маминого свята сумував зайчик Сіра Шубка?

Чому він не захотів виривати проліска?

Як ви гадаєте, що вчинив зайчик зі своїм призом? (Відповіді дітей.)

Практична робота

Чи погоджуєтеся ви з думкою, що, чим більший букет, тим він кращий і приємніший для того, кому ми його даруємо? (Відповіді дітей.)

А чи варто виривати для букета кожну квітку, яку ти побачиш у лісі чи парку? (Відповіді дітей.)

А може, краще у подарунок мамі намалюємо чудовий букет?!

Тож розгорніть робочий зошит і розфарбуйте квіти найкращими барвами.

Бесіда вчителя

Є у кожної дитини,
Навіть сиротини,
Наша мати солов'їна –
Рідна Україна.
Є у кожної дитини
Матінка єдина,
Та, що любить нас і дбає,
Розуму навчає.

*І у кожному серденьку
Є і буде жити
Божя Мати, наша ненька,
Мати всього світу.*

Слово «мати» – вічне. Воно існує завжди. Матір'ю і Заступницею нам усім є Матір Божя Марія, яка охороняє нас від усього злого, просить свого Сина Ісуса Христа, щоб він зберіг і благословив нас.

Підсумок

Тож будьмо вдячними нашим матерям за їхню ласку і турботу, бо вони хочуть, щоб ми стали гідними синами і дочками нашої України. Поважаймо і пишаймося нашою матір'ю-Україною, бо у ній ми зростаємо і набираємося сили, щоб прославити її своїми добрими справами. Молімося до Матері Божої, щоб зберегла нас, наш рід, нашу землю від усіляких бід.

Присяга трьом матерям

*Хто у radoщах і в горі
Завше поруч з нами?
Це, звичайно, перша ненька –
Наша рідна мама.
Хто для щирих українців
На землі єдина?
Це, звичайно, друга ненька –
Наша Україна.
Хто живе у кожному серці
І у кожній хаті?
Це, звичайно, третя ненька –
Наша Божя Матір.
Рідна мамо, Україно,
Свята Матір Божя!
Согрішити перед вами
З нас ніхто не зможе.
Тож одвіку і довіку
Присягнемо свято
Тобі, мамо, Україні,
Й тобі, Божя Мати.*

А. Костецький

Заняття 33

Тема: Дивуємося красою світу (Все це – дари Божі)

Мета: - ознайомити учнів з різноманітністю навколишнього світу;

- розвивати вміння вивчати Божий світ і спостерігати за його мешканцями;

- виховувати шанобливе і бережливе ставлення до Божого світу.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Подивися – світ чудовий:
День стоїть ясний, погожий,
Захід сонця – малиновий,
Все це диво – то світ Божий.
Роси чисті і прозорі,
Спів маленької пташини,
Вись небесну, мирні зорі
Бог дарує для людини.*

Л. Міщук

Поглянемо, діти, навколо! Он далеко у блакитному небі плывуть пухнасті білі хмаринки. Пустотливий вітерець бавиться з ними, підганяючи їх у далечінь. А, досхочу награвшись з ними, пробігає поміж тендітних берізок, заплітаючи їм довгі коси. Берізки у відповідь шелестять листячком, привітно махаючи своїми вітами. А поруч, на галявинці, розплющують свої оченята тендітні квіточки, купаючись пелюсточками у теплих промінчиках ласкавого сонечка.

Ось пролетіла бджілка і сіла на квітку. Не любить вона ледарювати – треба трудитися, збирати нектар, щоб і квіточки запилюти, і своє сімейство духмяним медком забезпечити.

Птахи закружляють у таночку, піднімаючись все вище у небесну блакить. Радіючи погожому ранку, не змовкає у гаю дзвінкоголосий пташиний хор. І від цієї пісні все наповнюється невимовною радістю і любов'ю.

Десь там, серед плакучих верб загубився струмочок. Тече вода, дзюркоче невпинно струмочок, обмиваючи смарагдові бережки кришталево-чистою прохолодою. Не одного він порадує своєю смачною водицею. І кожна тваринка, причастившись із цього цілющого джерела, буде вдячна йому.

Несе струмок водицю до ріки, яка спокійно-величаво виблискує своїм сріблом. Хлюп-хлюп – сколихнув спокійне плесо ріки тихий плюскіт. Це пустотливий окунець вирішив також підставити свої блискучі боки під промінці вранішнього сонця.

Все, що живе – славить Бога!

*Бог створив спочатку світ,
Сонце, місяць, зорі ясні,
Всю красу створив для нас –
Землю цю створив прекрасну.
Голубі небес простори
Й всі надзоряні світи
Мені виразно говорять:
Господи, створив все ти.
Гори, доли і рівнини
Та барвистії поля
Голосно вістять щоднини:
Господи, Твоя земля.*

*Квіти, трави, всі рослини,
І пташиний увесь світ
Сповіщають щогодини:
Бог – Творець з предвічних літ.
Океан, річки і море
Хвилі гонять, виграють,
Промовисто всім говорять,
Бог дав волю їм і путь.
Боже добрий, Боже милий,
Чарівна природа всюди,
Все рука Твоя створила,
Щоб щасливо жили люди.*

За С. Рачинець

Гра «Хто я?»

Безліч тварин наповнює Божий світ. Одних ми знаємо добре, а інших бачили лише на малюнках або по телевізору. От давайте і пограємо у гру. Кожна тваринка буде розповідати про себе. А ми спробуємо відгадати, що ж це за тваринка.

1. Мій Творець наділив мене гарним зором і тонким слухом. Зустріти мене можна у всіх морях та океанах. Харчуюся я рибою. Можу пірнати на глибину 200-300 метрів. Вага моя може сягати до 1000 кг. Плаваю я у воді краще за риб. Моє тіло може бути до 6 м завдовжки, шкіра гладенька. Мордочка витягнута, наче дзьоб. Я часто вистрибую з води, пролітаючи при цьому кілька метрів над її поверхнею. Я розумний, миролюбивий, дружу з людьми і легко піддаюсь дресируванню. Відгадайте, хто я? (Дельфін)

2. Я – свійська тварина. Бог надів нас гарним нюхом і слухом. А також гарною пам'яттю, бо, повертаючись із пасовища, я безпомилково знаходжу свою домівку. А спілкуємося ми між собою ревінням, муканням. Я попереджаю про небезпеку тим, що б'ю копитом по землі кілька разів. А докучливих мух і гедзів відганяю довгим хвостом. Я харчуюся тільки рослинами. А люди любляють моє смачне молоко. Я – мирна тварина, хоча маю роги. Ми з тобою, напевно, зустрічалися у селі. То хто ж я? (Корова)

3. Я – жучок. У мене кругленьке тіло, а Творець розфарбував мене яскравим червоним або жовтим кольором. На моєму тулубі буває сім чи і більше чорненьких цяточок. Коли я наражаюся на небезпеку, то прикидаюся мертвим і випускаю жовтувату рідину, яка відлякує ворога. Цю рідину люди використовували колись проти зубного болю. Уяви: вони прикладали мене до хворого зуба! Діти мене не бояться, а люблять. Вони підставляють мені свого пальчика, щоб я міг сісти на нього. Мені подобається підніматися по пальчику до самого кінчика і, розправивши крильця, полетіти геть. Ти відгадав, хто я? (Сонечко)

4. Живу я в далекій країні, яку називають Австралія. Харчуюся я травою і листям. Мої передні лапки коротенькі, а задні – довгі, щоб я міг добре стрибати. Я можу зробити стрибок у довжину на відстань до 13 м, а у висоту –

до 3 м. І хоча моя вага може бути 150 кг, я досить швидко бігаю. Діток своїх я ношу у сумці, доки вони не подорослішають. Як цікаво створив мене Творець! Сподіваюсь, ти здогадався, хто я. (Кенгуру)

5. Я – яскравий птах, родом з теплих країв. Там я живу в лісах. А тут ти можеш побачити мене вдома. Люди часто саджають мене у клітку. Та від цього я дуже сумую. Творець наділив мене умінням повторювати звуки. І я навчився навіть повторювати слова людини. Я красивий, товариський, люблю їсти зернятка проса, соняшника, вівса. Здогадався, хто я? (Папуга)

Хвилинка-цікавинка

Діти, всі ми бачили папуг і знаємо, де вони мешкають. Та чи знаєте ви, що і в океані теж є свій папуга – риба-папуга. Він синього кольору. А щелепа цієї риби нагадує дзьоб папуги. А ще є риба-клоун, яка має смугасте барвисте вбрання; риба метелик, плавники якої такі розкішні, що нагадують крильця метелика. Такі незвичайні назви морські мешканці отримали за схожість з істотами, які живуть на суходолі. В океанах можна зустріти рибу-лопату, рибу-пилку, рибу-порося, морського бичка, морського коника, морського собаку. Є також свої морські лев і корова.

А чи знаєте ви, що слухати можна не тільки вухами, але і вусами, як люль (це така комашка), животом, як сарана, і навіть всім тілом, як риби і раки.

У всіх тварин чудовий слух, але у морської медузи він особливий. Своїм «вухом» вона за п'ятнадцять годин чує наближення бурі.

Кажан «бачить» вухами у цілковитій темряві. Він літає і тихенько посвистує. Звук, наштовхнувшись на будь-яку комашку, повертається назад, і кажан вухом «бачить», де ця комашка.

Що ж стосується вусів, то тільки у чоловіків вони для краси. Тварини ж вусами обмацують предмети. Щоб поїсти, проціджують між вусами воду кити, котрі мають вуса... у роті. І навіть лякають своїх ворогів, загрозливо рухаючи вусами.

Фізкультхвилинка

*Сірий котик міцно спав,
Навіть пісню не співав.
Та нарешті він проснувся
І довкола озирнувся,
Став смачненько потягатись
І чистенько умиватись.
Порозчісував всі вуса,
Довгі-довгі, русі-русі,
Зуби й кігті наточив
Й до комірчини побрів.
Буде мишку полювати
І добро оберігати.
Й ми, як котик, відпочили,
Щоб зміцнили наші сили.*

(Діти виконують фізичні вправи на розсуд учителя.)

Літературна хвилинка

Діти, давайте послухаємо розповідь про те, як мудро Господь облаштовує світ, що у ньому кожна істота, навіть найбеззахисніша рибка, потрібна грізним хижакам.

Риби-чистильники

Всі ми добре знаємо, що зуби потрібно чистити регулярно, щоб на них не було залишків їжі, від яких псуються зуби.

У світі є багато великих риб, які плавають морями і океанами в пошуках їжі, а поміж них є і хижі риби, які живляться маленькими рибками. Після смачного обіду в них у роті залишаються крихти їжі, які можуть зашкодити їхнім зубам. Зубних щіток у риб немає. Як же вони чистять свої зуби?

Отож, деякі види риб просто «відправляються на пункт очищення» і стають там у чергу. Тут відбувається децю незвичайне: великі риби відкривають свої роти і туди запливають креветки і рибки-чистильники. Вони плавають там вперед і назад, очищуючи зуби риб-хижаків від залишків їжі. Коли робота закінчена, великі риби відкривають роти і чистильники випливають з нього неушкодженими.

Серед рифів живе рифовий окунь, який може змінювати колір свого тіла, коли йому потрібна чистка. Він у цей час починає червоніти. Рибки-губанчики, помітивши це, вистрибують із своїх схованок і починають чистку рота окуня.

Виникає питання: чому великі риби, які постійно живляться маленькими рибками, не з'їдають їх під час чистки зубів? Відповідь однозначна: тому що Бог створив їх готовими до співіснування. І на цьому прикладі нам вкотре відкривається премудрість творіння Божого.

«Дивні діла Твої, Господи...»

(За збіркою «Православна школа»)

А чи можеш та назвати приклади коли тварини допомагають одна одній?
(Відповіді дітей.)

Практична робота

Який чарівний створений Господом світ! І кожній тваринці і рослинці є у ньому місце. Давайте розгорнемо робочу сторіночку. На ній зображені тварини. Поміркуйте і скажіть, яку користь кожен мешканець Божого світу приносить людям. А потім розфарбуйте на вибір будь-який малюнок. (Діти відповідають і розфарбовують малюнок.)

Літературна хвилинка

Уявіть собі, що ви побачили людину, яка на ваших очах зламала дерево, вдарила палицею якусь тваринку, кинула каменем у птаха. Що б ви сказали цій людині? (Відповіді дітей.)

А ось послухайте, яка пригода сталася одного разу з хлопчиком Миколкою.

Травневий жук

Зібралися одного разу хлопчики у полі погуляти. Вони хотіли назбирати рослин.

Миколка, бачачи, як старші хлопці збирають різні трави й квіти, і сам рвав усе, що потрапляло під руку, і ховав до свого ящика.

Почало сутеніти, коли хлопчики зібралися додому. Всі були бадьорі та веселі, неначе тільки-но вийшли з дому, і тільки найменшенькі – Миколка з Володею – ледве пересували ноги і добряче відстали.

Старші хлопці частенько озиралися та покрикували: «Чого ви там, карапузики, застряли? Повзть швидше!»

Йдучи алеєю, Миколка запитав Володю: «Скажи, будь ласка, що ото літає та голосно дзижчить?» «Хруці», – відповів Володя і спробував упіймати жука, що саме пролітав повз них. Йому це вдалося, він присів на камінь, дістав із кишені нитку та прив'язав жука за лапку, потім відпустив його, наскільки це дозволяла зробити нитка, і заспівав: «Лети, лети, мій жучку, високо, далеко!» А сам, не випускаючи з рук нитку, біг за жуком.

Сподобалася ця забавка й Миколці, тож він почав просити Володю, щоб той спіймав і йому жука. І тільки-но Володя виконав прохання, як Миколка теж прив'язав свого жука за лапку та пустив літати, а сам бігав за ним.

Старші хлопчики були далеко, тож нічого не могли бачити, інакше вони не дозволили б так знущатися з бідолашних жуків.

Миколка забув про втому; вони з Володею весело бігли, доки не наздогнали старших. «Ховай швидше жука до ящика, – тихо попередив Володя, – краще завтра з ним пограєш».

Посадив Миколка жука до ящика, де бідоласі довелося мучитися, доки сам Миколка спав у своєму ліжку. На щастя, ящик причинявся не щільно, бо інакше бідний полонений задихнувся б.

Раптом серед ночі почув Миколка дзижчання хруща: спочатку здалеку, потім усе ближче та ближче і, нарешті, почулося біля самісінького Миколчиного ліжка. Хлопчик із цікавістю подивився у той бік, звідки долинали звуки, і заціпенів від жаху: просто на нього летів величезний, людського зросту, хрущ. Сердитими очима він дивився на свого мучителя і дзижчав, та так зрозуміло, ніби говорив людською мовою: «Злий хлопчику, що ти зі мною зробив?! Від твоєї мотузки у мене лапка болить, адже ми, комахи, теж страждаємо від болю, як і ви, люди! Щоб і ти відчув, якого болю мені завдав, я теж прив'язу тебе за ногу мотузкою!»

І не встиг Миколка отямитися, як на нозі у нього опинилася мотузка. Злякався хлопчик, вистрибнув з ліжка та кинувся бігти, але мотузка не пускає, все міцніше й болючіше вривається в ногу.

– Відпусти, відпусти, ніколи більше не мучитиму жуків! – слізно благав Миколка. Але жук так сильно потяг за мотузку, що хлопчик не втримався, упав на підлогу і з гучним криком... прокинувся. На крик прибігла Миколчина мама і запитала:

– Що трапилося?!

– Жук! Жук! – бурмотів переляканий хлопчик.

– Тут ніякого жука немає, – заспокоювала мама. – Звідки це ти вигадав таке?

– Великий хрущ прив'язав мене мотузкою за ногу і тягнув за собою!

– Це тобі наснилося. Спи, синку, спокійно.

Миколка й сам тепер зрозумів, що жук йому наснився.

Усе ще під впливом страшного сну він заплакав і розповів мамі, як вони вчора з Володею прив'язували жуків.

– Недобре, недобре, Миколко, так чинити, – похитала головою мама. – Страшний сон наснився тобі як покарання за те, що ти мучив бідлашного жука. Йому було дуже боляче. Попроси Бога, щоб він простив тебе, і обіцяй ніколи більше так не робити. А жука потрібно негайно відпустити.

Удвох із мамою вони випустили жука, який швидко зник у темряві ночі. Вже потім опустився Миколка на коліна та почав голосно молитися: «Милый Боже, прости мене за те, що я мучив жука. Ніколи-ніколи не робитиму більше цього!» Далі хлопчик ліг і солодко заснув до ранку.

Після цього випадку Миколка не тільки сам не знущався з тварин, але й товаришам не дозволяв цього робити. Коли ж хлопчики його не слухалися, він розповідав їм про свій страшний сон, який на все життя закарбувався у його пам'яті.

За А. Нейоловою

Чи ловили ви коли-небудь жуків? Що ви з ними робили: відпускали на волю чи залишали у себе?

Як ви вважаєте, чому жуки, метелики та інші комахи не можуть довго прожити у неволі?

Чому, на вашу думку, Миколці наснився цей сон? (Відповіді дітей.)

Підсумок

Чудовий світ Божий, прекрасне кожне Його творіння. Та найдовершенішим і найрозумнішим творінням Божим є людина. І весь цей світ Господь вручив нам, щоб ми були справжніми господарями у ньому. Земля – це наш дім. А кожен хоче, щоб його дім був прекрасним. Тож завдання людини на землі – берегти і охороняти все те, що створив Господь.

Заняття 34

Тема: Краса храму Божого (екскурсія до храму)

Мета: - ознайомити учнів з християнським храмом;

- вчити учнів основних правил поведінки у храмі;

- розвивати уміння добре поводити себе у громадських місцях;

- виховувати шанобливе ставлення до святинь українського народу.

Хід заняття

Вступна бесіда

*Церква теплом зігріває,
Всіх, хто до неї спішить,*

*Ніби крильми закриває,
Хоче усіх захистить.
Недільними днями й святами
В церкві молитва звучить,
Ангели під небесами
Її помагають творить.*

Л. Міщук

Сьогодні ми з вами зможемо відвідати місце особливої присутності Бога. Це – храм Божий, церква. Це місце для молитви, куди приходять люди, щоб принести Господу свою радість і печаль, попросити Божого благословення на добрі справи і подякувати Йому.

Наше завдання на сьогодні – ознайомитися з храмом, його облаштуванням, правилами поведінки у ньому. Та найголовніше – відчути велич, красу і тепло Божого дому.

Рекомендації до заняття:

1. Бажано заздалегідь домовитися зі священником про екскурсію до храму. По можливості, розповідь священника про храм повинна включати в себе особливості храмової побудови; ікони, які є у храмі, та їхнє розташування; історію особливо шанованих ікон; служби, які проводяться у храмі, зміст і значення використання свічок у храмі. За бажанням батьків та дітей можливе проведення короткої молитви по закінченню навчального року.

2. На шляху до храму звертати увагу дітей на досконалість і красу Божого світу, необхідність бережного ставлення до навколишнього світу, значення церкви у житті християнина.

3. Перед дверима храму провести бесіду про головні правила поведінки у храмі.

Правила поведінки у храмі:

- *входячи до храму і виходячи з нього, християни осіняють себе хресним знаменням, тобто хрестяться;*

- *зайшовши до храму, чоловіки знімають головні убори, а жінки одягають хустинки;*

- *увійшовши до храму, прийнято, насамперед, підійти до ікони, що знаходиться посеред храму, і поцілувати її;*

- *за бажанням можна поставити свічки перед ти чи іншим образом; свічки купують біля входу на свічному ящику;*

- *у храмі не слід голосно розмовляти, тримати руки у кишенях, їсти чи пити;*

- *до храму слід приходити пристойно одягненими;*

- *знаходячись у церкві, необхідно турбуватися про те, щоб не заважати тим, хто стоїть поруч;*

- *також не слід, зайшовши до храму, зупинятися при вході, оскільки це може спричинити незручності і тисняву; слід пройти вглиб храму;*

- *якщо виникають якісь запитання, варто звернутися до священника після закінчення служби Божої.*

4. Вчитель може порекомендувати дітям прочитати вдома з батьками (чи самотійно) оповідання «Воскова свічечка» і розфарбувати малюнок храму на робочій сторінці учня.

Літературна хвилинка

Воскова свічечка

Бабуся Катерина зняла зі столу скатерку й на гладенькій стільниці заходилася сукати свічечку, що ставала круглою і довгою, як олівець.

– Бабусю, а свічечка з пластиліну? – допитувалась Наталя.

– Ні, онучко, з воску. Віск виробляє не фабрика, а бджоли. Він – з пилку, що жовтіє на польових квітах. Чуєш, як пахне полем?

– Чую, – принохавишись, мовила Наталя.

У хаті й справді пахло польовими квітами...

У неділю бабуся Катерина взяла Наталю з собою до церкви. Там гарно співали півчі. Перед іконами горіло багато воскових свічечок.

– Поставимо нашу свічечку перед іконою Божої Матері, – пошепки сказала бабуся.

– Навіщо? – поцікавилась Наталя.

– Щоб горіла для тебе, онучко.

– Як це для мене?

– А так. Свічечка горітиме – меншатиме, а ти од того більшатимеш – ростимеш. Будеш дивитися на іскру, на свічечку – мудрішатимеш, захочеться тобі робити добро.

– Яке?

– Свічечка в церкві підкаже тобі самій подумати, яке.

Наталя дивилась на ікону Божої Матері з дитям на руках, на вогник свічечки, що промінивсь, як ранкове сонечко, – і їй уявлявся хлопчик Олексійко, що жив за греблею. У нього померли тато й мама – він був сиротою, бідував при глухій старій бабусі Ганні.

Наталя думала про Олексійка й відчувала, як підростає, мудрішає та добрішає.

Повертаючись із церкви додому, дівчинка сказала бабусі Катерині:

– Як мама спече сьогодні пиріжки з яблуками, ми не самі їх будемо їсти, а я однесу пиріжків і Олексійкові, бо він бідний – не має тата, мами.

– Це ж хто тебе напоумив? – поцікавилась бабуся.

– Воскова свічечка, – трішки подумавши, відповіла дівчинка.

(За журналом «Розкажіть онуку»)

Література:

1. Програми факультативного курсу для учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів „Біблійна історія та християнська етика”. – Біла Церква, 2006. – 20 с.
2. Васкевич. О.В. Уроки християнської етики. Методичні розробки уроків для учнів 3-4 класів – Вінниця: Глобус-Прес, 2005. – 108 с.
3. Вертоград. Православний пізнавально-ігровий журнал для дітей. – №12. – с. 24
4. Ганаго Б.О. Дітям про слово. Розповіді для дітей молодшого і середнього шкільного віку. – 2003.– 60 с.
5. Дванадцять місяців: Настільна книга-календар. Для молодшого шкільного віку. / Упорядник М.Слабошпицький. – К.: Веселка, 1992. – 192 с.
6. Закон Божий. Частина перша. Головніші свята Православної Церкви: Посібник для недільних шкіл. / Упоряд. прот. Петро Влодек. – К.: Видання Української Православної Церкви, 1991. – 96 р.
7. Зеркальна Т.В. Матеріали до уроків. Я і Україна. 1 клас. – Харків: Торсінг Плюс, 2005. – 256 с.
8. Калашник Антоніна Педагогічно-методичні підходи та дидактичний матеріал до уроків християнської етики. Навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Видавництво Астон, 2007. – 184 с.
9. Кондратенко Л.О. Весела грамота: Методичні рекомендації для вчителів та вихователів початкової школи. / За ред. Ю.З. Гільбуха. – К.: НПЦ Перспектива, 1995. – 144 с.
10. Лаврентьева Г.П. Джерела доброти: Навч.-метод. посібник для роботи з дітьми в дошкіль. закладах, школі та сім'ї. – К.: А.С.К., 1997. – 304 с.
11. Лопатіна О.О. 50 уроків про чесноти для занять з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку / О.О. Лопатіна, М.В. Скребкова. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 238 с.: іл..
12. Міщук Л. Азбука для православних дітей – Видавничий відділ Володимир-Волинської єпархії, 2004. – 32 с.
13. Мовчун А.І., Соловець Л.О. У світі етимології: Навчально-довідниковий посібник з етимології для учнів початкових класів. / За ред. професора Тараненка О.О. – К.: КІМО, 1998. – 191 с.: іл.
14. Перші кроки: Оповідання для дітей шкільного віку. Книга-розмальовка. – 2007. – 80 с.
15. Початкове навчання та виховання. Науково-методичний журнал. – №11, 2004 р.
16. Православна школа. – Почаїв, 2003.– 30 с.
17. Природознай: Матеріали для організації позаурочної роботи з учнями молодших класів та дитячих садків / Л.І. Слива, Н.І. Романцова. – Харків: Торсінг, 2003. – 64 с.
18. Розкажіть онуку. – №31-32. – 2004. –86 с.
19. Свята у недільній школі: Збірник матеріалів до свят: рекомендації, вистави, ігри та вікторини, вірші та пісні, поробки, костюми. – Нововолинськ: Видавнича група «Нарнія», 2003. – 174 с.

20. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – №1. –2007.– 30 с.
21. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – №4. – 2007.– 30 с.
22. Стежинка. Дитячий християнський журнал. – №5. – 2007. – 30 с.
23. Струмочок: Читанка для дітей недільних шкіл. / Упоряд. прот. Петро Влодек – Луцьк: Видання Волинської духовної семінарії, 2002. – 86 с.
24. Суходольська-Седова Н. Казки. – К.: Кобза, 2004. – 64 с.
25. Сухомлинський В.О. Вогнегривий коник: Казки. Притчі. Оповідання. / Упоряд. і передм. О.В. Сухомлинської. – 2-ге вид., стер. – К.: Вікар, 2008. – 200 с.: іл.
26. Сухомлинський В. Вічна тополя: Казки. Оповідання. Етюди: Для молод. шк. віку / Упоряд. О.В. Сухомлинської, заг. ред., передм. Д. Чередниченка. –К.: Генеза, 2003. – 272 с.: іл.
27. Таємниця твоєї душі. Вибрані християнські оповідання й притчі для сім'ї та школи. / Упоряд. свящ. Вадим Семчук – Нововолинськ: «Мінотавр», 2004. – 416 с.
28. Українське дошкілля: Читанка. – К.: Смолоскип, 2001. – 536 с.
29. Уроки етики в 1-4 класах / Упоряд. О.О. Кулик, Г.М. Фінько, Г.І. Ленц – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 336 с.
30. Хвилинка святості. Збірка легенд, притч, переказів: Для позакласного читання учням молодших класів. – Полтава: 2006. – 64 с.
31. Християнська етика. Зернини духовності в сучасній школі: Посібник для класних керівників та вчителів початкових класів. / Упор. М.І. Двірник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 104 с.
32. Шандрівська Г., Лясковська М. Я і Україна. Навколишній світ. 2 клас. Розробки уроків. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. – 112 с.
33. Як під сонцем квітам, так з матір'ю дітям: Збірник поетичних текстів. – Івано-Франківськ: Обласний ІПО, 1996. – 34 с.
34. www.raskraska.com

Навчальне видання

Ковровський І.Г., Мартиненко Л.А., Ляшенко О.В.

Біблійна історія та християнська етика

1 клас

Методичні рекомендації до занять

Загальна редакція – Ковровський І.Г.

Коректор – Кривенко К.О.